

591169475

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Pr

KØBENHAVNS
RÅDHUSBIBLIOTEK

Mag.

09.463

Pr

c 1865

PROSPECTER AF OFFENTLIGE

i

Kjøbenhavn og Omegn,

med historiske og skildrende
Beskrivelser.

KJÖBENHAVN.

C. W. STINCK'S FORLAG.

Ferdinand Lauxen lith. Inst.

~~09/44~~
~~A~~

2298

Indhold.

I Kjøbenhavn:

1. Amalienborg.
2. Børsen.
3. Christiansborg Slot.
4. Frederikskirken eller den tydske Kirke paa Christianshavn.
5. Garnisons-Kirken.
6. Helliggeistes Kirke.
7. Holmens Kirke.
8. Kasino.
9. Kongens Nytorv.
10. Marmorkirken.
11. Nikolai Taarn.
12. Observatoriet.
13. Petri Kirke.
14. Prindsens Palais.
15. Raad- og Domhuset.
16. Reformert Kirke.
17. Regentsen.
18. Rosenborg Slot og dets Omgivelser.
19. Runde Taarn og Trinitatis Kirke.
20. Studenterforeningens Bygning.

21. Thorvaldsens Museum.
22. Universitetet.
23. Universitetsbibliotheket.
24. Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn.
25. Vor Frue Kirke.

I Omegnen:

26. Blindeinstituet.
27. Eremitagen.
28. Frederiksberg Kirke.
29. Frederiksberg Slot.
30. Frederiksberg Slot.
31. Frihedsstøtten udenfor Vesterport.
32. Idiotanstalten.
33. Kommunehospitalet.
34. Kronborg.
35. Roskilde Domkirke.
36. St. Johannes Kirke paa Nørrebro.
37. Sorgenfri Slot.
38. Sygehjemmet.
39. Vandværket.
40. Veterinair- og Landbohøiskole.

Amalienborg.

Den Deel af Kjøbenhavn, som ligger imellem St. Annæ Plads, Bredgaden og Toldboden, horer til Byens nyere Partier og er først bleven bebygget fra Midten af forrige Aarhundrede. Frederik den Tredie havde ladet opføre et Slot, omtrent paa den Plads, hvor nu Store Amaliegade ligger, som efter hans Dronning, Sophie Amalie fik Navnet Amalienborg, og var bestemt til hendes Enkesæde. Forinden det endnu var fuldt færdigt, opkom der i 1689 en Ildebrand i det til Slottet hørende Bræddetheater under Forestillingen af en Opera. Branden, der kostede en Mængde Memesker Livet, udbredte sig til Slottet, som ligeledes brændte og derefter henlaae i Ruiner. En Deel af Slottets Materialier blev imidlertid benyttet til Opførelsen af Garnisons Kirken. Frederik den Fjerde lod Pladsen indrette dels til en Monstreplads for Garnisonen, dels til et Haveanlæg, som var skilt fra den førstnævnte Plads ved Orangerihuse, Pavilloner o. s. v.

Da man under Frederik den Femte vilde udvide Byen og smykke den med nye Bygninger, udgik der en Opfordring til at bebygge denne Plads, idet den «kunde blive særdeles bekvem til at beboe for de Negotierende i Henseende til, at den ligger nær ved Havnen og Toldboden og saaledes ikke lidet kan kontribuere Kommersen at facilitere og befordre, det og vilde blive baade til Nytte og Zirat for Staden, naar denne Plads blev bebyggt.» Pladsen blev skjønket fri for Indkvartering, og lignende Paalæg til Borgere og bemidlede Personer, som havde Lyst og Evne til at opføre regelmæssige og anseelige Huse. Den inddeltes i 6 Kvarterer, og de fornødne Pladser og Gader bleve afsatte.

Det var i Særdeleshed Adelen, som fulgte Kongens Opfordring, den ilede til Hovedstaden for der «at grunde sig Palaier og Hoteller, fra hvilke den kunde deeltage i Frederiks lette Glæder og udvikle den Luxus, der kun altfor meget stemte med dens Tilboieligheder». Det var dog meest tyske Slægter, som nu byggede i Hovedstaden, idet de gamle danske Adelslægter vare uddøde; Adelen opførte en Række pragtfulde Palaier.

som endnu danne Stadens architectoniske Glandsparti. Efterhaanden gik dog en Deel af dem over i Statens, Kongehusets eller Privates Eie og ikke en eneste af de tidligere Pragtbygninger, som Datidens Adel opførte i en forbausende kort Tid, er nu mere i de oprindelige Familiers Eie. Det synes, som selve Opførelsen af disse Bygninger og det med Livet i Residentsen forbundne Luxus for de Fleste har oversteget deres Ressourcer.*)

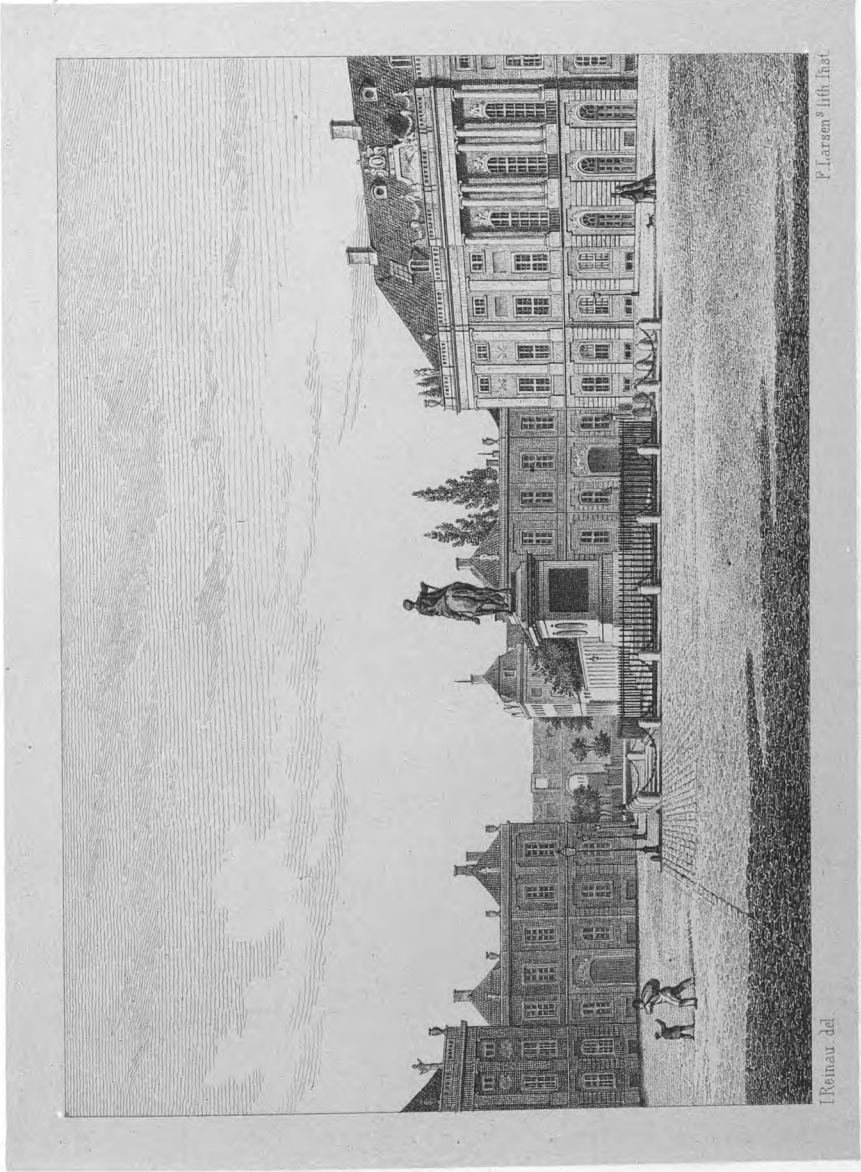
Midtpunktet i Kvarteret dannes af den ottekantede Amalienborg Plads, der kom til at ligge lige for Marmorkirken, som Landets Kræfter dog ikke strakte til at opføre; den prydedes senere med Frederik den femtes Statue og Harsdorffs Colonade. Rundt om Pladsen byggede Grev Berkentin, Enkegrevinde Schack, Generallieutenant Grev Levetzow og Geheimeraad Baron J. Brockdorff, 4 aldeles eensartede Palaier, af hvilke det Berkentinske dog kort efter kom i Grev A. G. Moltkes Eie, efter hvem det derfor ogsaa har ført Navn. I dette Palais, der var rigere udsmykket i det Indre, end de øvrige, fandtes der en Deel naturvidenskabelige Samlinger, som nu ere skjænkede til det Offentlige.

Efter at Christiansborg Slot var brændt i 1794, blev det Moltkeske Palais tilligemed det Schackske Palais, — de to Palaier som ligge for Enden af Lille Amaliegade, — kjøbt af Staten og indrettede til Bopæl for Kongen og Kronprindsen. Palaierne bleve for bundne ved en af Harsdorff bygget Colonade, der maaskee er denne Mesters smukkeste Værk; den er saa høi, at den hæver sig op over Frederik den femtes Statue, saa at denne i Afstand synes at staae i en Triumphbue. I det Schackske Palais boede Kong Frederik den Sjette til sin Død, hvorefter det beboedes af Enkedronning Marie, medens det Moltkeske Palais toges i Brug i Forbindelse med dette Palais ved festlige Leiligheder. Nu benyttes det Schackske Palais af Høiesteret, det Moltkeske af Udenrigsministeriet. Af de to andre Palaier paa Amalienborg har det Brockdorffske tjent til Sökadetakademie, men beboes nu af Hds. Kgl. Høihed Landgrevinde Charlotte og Landgrev Vilhelm; det Levetzowske kjøbtes af Arveprinds Frederik og gik derfra i Arv til Christian den ottende, der beboede det indtil sin Død, hvorefter Enkedronning Karoline Amalie har havt Vinterresidents paa Slottet.

Hovedbygningerne i de 4 Palaier ere $74\frac{1}{2}$ Alen lange, næsten 30 Alen brede og henved 28 Alen høie. Foruden Kjælderne have de tre Etager, hvoraf den øverste er Mezzanin. Midt paa Hovedbygningen er et Fremspring, paa hvilket der hviler 6 fritstaaende joniske Soiler, som bære en Art Frontispice. Paa Balustraden, som udgaaer derfra, er den øverste Deel besat med Statuer, Vaser og slige Prydelser. Hvert Palais har ved Enderne to Pavilloner paa 2 Etager, som ere forbundne med Hovedbygningen ved en Bygning hvori Portene findes.

*) See Trap: Om Bygningsformerne i Danmark Side 35.

Midt paa Pladsen findes Kong Frederik den femtes Statue til Hest, støbt i Bronze. Den er modelleret af Franskmanden Saly, som i denne Anledning blev indkaldt hertil, og har kostet omtrent $\frac{3}{4}$ Million Rdl. Statuen, der blev bekostet af det asiatiske Kompagni, staaer paa et Fodstykke af hvidt Marmor, der er forsynet med Bronce-tavler med latinske Indskrifter; omkring Statuen og Fodstykket findes et hamret Jern-gitter. Hele Monumentet er 36 Fod høit, Statuen 19 Fod og 9 Tommer, den veier 45000 Pund. Statuen er ligesom det omliggende Parti en af Kjøbenhavns skjønneste Prydelser.

I. Reinau. del.

P. Larsen's lith. Inst.

A M A L I E B O R G .

C. W. Stincks Forlag.
Eneberetningof.

Børsen.

I Begyndelsen af det 17de Aarhundrede lod Christian IV opføre en Række af betydelige Bygninger paa Slotsholmen, saaledes det store Bryggers, Tøihuset, Provianthuset og Børsen. Terrainet var her meget lavt og for en stor Deel ved Høivande oversvømmet af det Vandløb, som gaaer imellem Slotsholmen og Amager. Det var derfor en Selvfølge, at Opførelsen af en saa mægtig Bygning som Børsen maatte kræve betydelige Forarbejder. Skjøndt Børsen paabegyndtes i 1619, blev den ikke fuldfærdig før i 1640, medens den dog rigtignok efter sin første Plan alt var færdig i 1623, men de mellemliggende tunge Aar lagde Hindringer i Veien for dens endelige Fuldførelse efter den nye Plan.

Det første Vidnesbyrd angaaende Begyndelsen til Anlægget af Børsen, som vi ere i Besiddelse af, er en Kontrakt af 4de Mai 1619 med Lorents Steenvinkel om Portalen til Børsen; Portalen er nemlig udført her i Byen, og ikke, som det har været en almindelig Folketro, bragt hertil fra Kalmar, efter at Kongen havde indtaget denne By. I 1620 tog man fat paa at fylde Grunden og lægge Fundamentet til Børsen, medens Vandet udpompedes med to Møller, der vare i Gang i et Aarstid, stundom baade Dag og Nat. Samtidig med Opfyldningen blev den saakaldte Børshavn anlagt, idet der udgravedes »en Grav fra den gamle Vedhavn udi Stranden langs med den nye Børs«; den strakte sig ligesaa langt op mod Vest, som selve Børsen. I den sidste Halvdeel af 1621 var man med Børsbygningen kommen op over Jorden, og Børsen stod færdig efter sin første Plan i 1623. Man var imidlertid ikke tilfreds med det Indtryk, som Bygningen gjorde, og der blev derfor foretaget en Række Forandringer, som have været til stor Fordeel for Børsen. Istedetfor at ende Taget med to hele Valmer, lod man det støtte sig til to paa begge Ender opførte pragtfulde Gavle; det

altfor Eensformige og Trykkende, som en uendelig Række af smaa Frontespicer paa Sidepartierne vilde have, afhjalp man ved en Deel større Gavle eller Kviste, ligesom man fjernede det Trættende for Øiet, der maatte ligge i en lang lige Tagryg ved at give det et Hvilepunkt i et Spir paa Midten. Ogsaa med Hensyn til Indgangen til Børsen foregik der en Forandring, idet denne efter den oprindelige Plan skulde have været i den nederste Etage, samt i Rigdom og Størrelse ikke saa lidet ringere end den nuværende Indgang, som afløste den. Endepartiet mod Slottet var, som det paa Gavlen anbragte Aarstal viser, færdigt 1624, og til samme Tid var Rampen, der fører op til den, fuldført, men derimod er den østre Gavl først bleven færdig i 1640. Det er sandsynligt, at der ogsaa paa denne Side har været en Rampe, da de Huse, som kaldes Nybørs, først senere byggedes; fra 1774 var der her en Trappe, som laa udenpaa Gavlmuren og med et Løb fra begge Sider førte op til den store Portal, men i 1828—30 blev denne nedbrudt, og den nuværende Indgang anlagdes.

I de 200 Aar, som ere forløbne, siden Børsen blev færdig, er der kun foregaaet faa Forandringer i dens Ydre, og disse have ikke væsenlig modificeret dens Præg. Den er nu, som da, en af Hovedstadens smukkeste, interessanteste og mest imponerende Bygninger. Da den har en Længde af 203 Alen og en Brede af 30 Alen, er den saaledes en af vore største offentlige Bygninger. Børsen er opført i samme Stil som Christian den 4des fleste offentlige Bygninger, en eiendommelig Renaissancestil, og er rigt prydet med en Række Billedhuggerarbejde i Sandsteen. Portalerne ere stærkt dekorerede og da især den vestlige, hvis Indgang har 4 fritstaaende toskanske Søiler af meget smukt Marmor. Taarnet er især eiendommeligt og dannes af 4 Lindorme, der hvile paa Bugen og vende Hovederne mod de 4 Verdenhjørner, medens de snoe deres Haler sammen til et Spir, som er 90 Fod høit. Det af Christian den 4de opsatte Taarn blev paa Grund af sin Brøstfældighed nedtaget i 1775, og det nuværende Taarn, der er en Kopi af det, opsat i 1777. Børsen stod til alle Sider frit, indtil Bankbygningen opførtes, som ved en Gang er sat i Forbindelse med den.

Kjælderne under Børsen have bestandig været benyttede dels til Pakleiligheder, dels til Udsalgssteder for grovere Varer. De ere i det Væsenlige blevne uforandrede, dog bortfaldt Kjælderne mod Christianshavns Siden, da den ydre Trappe borttoges, og den nuværende Indgang blev anbragt. Ovenpaa var Alt fra Begyndelsen af hovedsagelig beregnet paa Udsalg af finere Handelsartikler, og der var her 36 Kramboder og 4 Kontoirer, eet i hver af Bygningens fire Hjørner. Først i 1682 fik de Handlende deres Forsamlingsplads paa Børsen, og efterhaanden som Antallet af Kjøbmænd voxede, bleve Kramboderne indskrænkede, ligesom flere offentlige Institutioner fik Lokaler i Bygningen. I Begyndelsen svarede Udsalgsstederne kun daarlig Regning, og Børsen

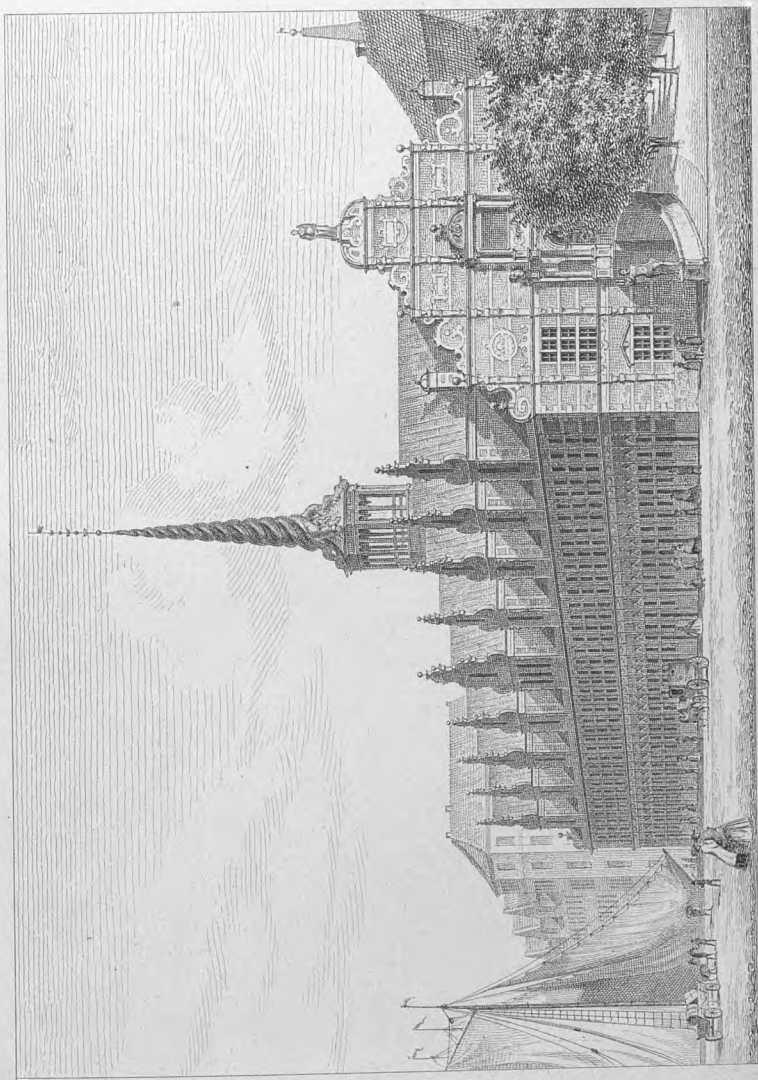
blev derfor udleiet til Københavns Handelsstand, senere overtoges den atter for kongelig Regning, indtil den i 1642 blev udleiet til Jakob Madsen paa Christianshavn, som senere købte den; i 1669 blev den imidlertid tilbagekøbt af Frederik den Tredie. Kjøbesummen var baade ved Salget og Tilbagekøbet 50,000 Daler Kurant, som den første Gang afgik i Jakob Madsens Fordringer, den anden Gang afgjordes ved Jordegods.

Ved kongelig Resolution af 10de November 1855 blev Børsbygningen overdraget til Københavns Handelsstand som Eiendom for 70,000 Rbd. med den Forpligtelse, at dens Ydre bestandig skulde bevares uforandret. Derimod trængte det Indre i høj Grad til Forandring, da der fandtes en Samling af slet indrettede Udsalgssteder, Plads manglede til de fornødne Kontoirer, Lugten fra Udsalgsstederne i Kjælderne trængte op i Børssalen o. s. v. Man besluttede derfor at foretage en Ombygning, som paabegyndtes i Efteraaret 1856 under Ledelse af Architect Stilling, og som var tilendebragt i Begyndelsen af 1858, saa at Børssalen med de nærmest dertil hørende Lokaler kunde tages i Brug den 2den Marts 1858. Omkostningerne udgjorde ca. 95,000 Rdl.

Midtpunktet i Bygningen dannes af en rummelig Hal, hvorfra der er Adgang til alle Bygningens Hoveddele, og fra hvilken en bred Hovedtrappe fører ned til underste Etage til den derværende Vestibule, der har Hoveddøre til Gaderne paa begge Sider af Børsen, og som danner den sædvanlige Indgang til den, medens Hovedindgangen fra Slotspladsen kun benyttes i Børstiden. I den vestlige Halvdeel af Børsen ud mod Slottet er Børssalen, der omgives af Auktionssalen, Kursnoterings-salen, Søassurance- og Mæglerkontoirer samt en rummelig Læsesal. Børssalen er 52 Alen lang og 30 Alen bred; ved Søiler er den delt i tre Skibe, hvoraf det midterste er 13, men Sideskibene kun 8 Alen høje. Sideskibene faae Lys fra Façadevinduerne, Midtskibet tillige fra Vinduer, der ere anbragte i den øverste Deel af det. Væggene ere beklædte med Paneler, malede som Egetræ, Orneringer og Skulpturer, som deels ere broget malede og forgyldte. Ligeledes findes der ved Enden af Salen en meget stor Marmorkamin med en Afstøbning i bronceret Zink af Thorvaldsens Statue af Christian IV. Over Hovedindgangen er anbragt en galvanoplastisk Buste af vor nulevende Konge. Pladserne ved Enderne af Sideskibene ere bestemte for 4 store Malerier, men af disse ere hidtil kun 2 blevne udfyldte med Kartoner, tegnede med Kul af L. Frølich; den ene er en allegorisk Fremstilling af Retfærdigheden, den anden af Fliden. I Læsesalen findes Høiers bekjendte Maleri af Christian den Fjerde, der besøger Tycho Brahe, som tidligere hængte i den gamle Børssal.

Den østlige Halvdeel af Børsen mod Christianshavn gjennemskjæres af en bred Korridor, der gaaer fra Midthallen til Privatbankens Lokaler, som findes i den modsatte Ende af Bygningen. Paa Siderne af Korridoren findes Lokaler for Grosserersocietetets Komitee, forskjellige Assuranceselskaber, Statstelegraphen o.s.v.

(See især G. F. Lassen: Bidrag til Børsens Historie samt Supplementet til Traps statistisk-topographiske Beskrivelse af Danmark).

F. Larsen's lith. inst.

F. Larsen del. & lith.

BÖRSEN - LA BOURSE.

C.W. Stenck's Forlag

Enbeterettiget

Christiansborg Slot.

Den ældste Borg i Kjøbenhavn byggedes af Absalon og gik fra ham tilligemed Byen over i de roeskildske Biskoppers Besiddelse. Slottet og Staden erhvervedes af Christoffer af Bayern ved et Mageskifte i 1443, hvorefter de senere danske Konger toge Residents paa Kjøbenhavns Slot. Det udvidedes og ombyggedes af Christian I, Hans, Christian III og Christian IV, men var dog næsten faldefærdigt under Frederik IV, hvorfor han tildeels nedbrød Slottet og ombyggede det fra 1725—27. Det restaurerede Slot blev imidlertid aldeles nedrevet af Christian VI fra Oktober 1731 til Oktober 1732, hvorpaa Opførelsen af Christiansborg begyndte. I Grunden nedrammedes Bøgetræer fra 3 til 24 Alens Længde i et Antal af 9225, og derpaa muredes Grunden først med svære Kampsteen og siden med Muursteen. I November 1740 holdt Kongen sit Indtog i Kjøbenhavn og tog Bopæl paa Slottet.

Hovedbygningen, som havde Façade mod Marmorbroen, medens Bagsiden vendte ud til Slotspladsen, var samlet af 4 Fløie, der indesluttede den indre Slotsgaard. Det havde ligesom det nuværende Slot to Tilbygninger ud mod Slotspladsen, hvoraf den sydlige forbandt det med Kancellibygningen og den nordlige mod Slotskirken, samt ligeledes mod Ridebanen to Tilbygninger, af hvilke den sydlige forbandt det med den Staldbygning, hvorover det Kgl. Hoftheater er, og den nordlige med den Staldbygning, hvori Ridehuset er. Disse Staldbygninger, som bleve skaanede ved Slotsbranden i 1794, omgave da, som nu Ridebanen og løb sammen ved Marmorbroen, hvor Hovedindkjørslen, der var forsynet med en prægtig Jernport, var anbragt. Midt over Hovedfaçaden var opført et Taarn, der fra Gesimsen til Spidsen var 50 Alen høit; det var overalt tækket med Kobber og siret med stærk Forgylldning; paa Spiret var anbragt 3 gyldne Kroner, den ene over den anden med et betydeligt Mellemrum mellem hver. I Taarnet var der 5 Klokker,

Til Gjenopførelsen modtog Kongen meget betydelige private Bidrag, men den kunde dog kun gaae langsomt, og først i 1828 vare 130 Gemakker fuldt færdige, saa at de kunde benyttes ved daværende Prinds Frederiks Formæling med Prindsesse Vilhelmine. Endnu kan Slottet ikke siges at være heelt færdigt. Af det ældre Slot ere Murene og Kjelderne bevarede, ligesom det hele Parti omkring Ridebanen er blevet uforandret.

Det egenlige Slot bestaaer af 4 Fløie, der indeslutte den indre Slotsgaard. Fra hver Ende af Façaden mod Slotspladsen løber en Fløi mod Vest; parallel med hiin Façade er den fjerde Fløi, der i Midten en afbrudt, men sammenknyttet ved en Kolonnade. Begge Sidefløiene springe frem i Endepavilloner, der gaae 2 Fag ud fra den 4de Fløi, som altsaa tilligemed disse Endepavilloner danner Façaden mod Ridebanen. Slottet har 6 Etager, nemlig Kjælder-, Stue- eller Dame-, Mezzanin-, Kongens, Kronprindsens og øverste Mezzanin-Etage. Rundt om Slottet er en Sokkel, hvori Kjelderetagens Vinduer ere anbragte, over den nederste Mezzaninetage løber en Kordongesims, der fortsættes rundt om alle Kommunikations- og Bibygninger. Det Øverste af Slottet er omgivet af en Hovedgesims, hvori øverste Mezzaninetages Vinduer ere anbragte, det er kronet med en Antik, og Taget er belagt med blaa Tagsteen.

Façaden mod Slotspladsen er 180 Alen lang, 46 Alen høi og 42 Alen dyb. I Midtpartiet er Hovedindkjørslen og derover 6 runde fritstaaende, korinthiske Søiler, der bære en Fronton. I denne er anbragt, efter en Skitse af Thorvaldsen, som senere er udført i Terra cotta af Billedhugger Borup, Jupiter paa Olympen, omgivet af Minerva, Nemesis, Oceanus og Gæa. I Nicherne paa begge Sider af Porten staaer der 4 Statuer, støbte i Bronze af Dahlhoff: Herkules, Minerva, Nemesis og Æskulap. Af Statuerne er den førstnævnte af Thorvaldsen, de tre øvrige af Bissen efter Thorvaldsenske Skitser.

Den søndre Sidefløi, der vender ud mod Kavaliergaarden, er 195 Alen lang, 46 Alen høi og 36 Alen dyb. Til denne svarer aldeles den nordre Sidefløi, der vender ud mod Prinds Jørgens Gaard.

Den afbrudte vestre Fløi er 180 Alen lang, 46 Alen høi og 29 Alen dyb. Kolonnaden, der er af samme Høide som Kordongesimsen, bestaaer af 4 Rader doriske Kolonner, hvoraf der er 8 i hver Rad; de danne 3 Gange, af hvilke den midterste er lidt bredere end de ydre. Ved hver Ende af den midterste Gang er der aabne Trapper, der føre til Stue-Etagen. Gulvet er belagt med hugne Kvaderstene; Loftet er forsiret med kasetagtige Fordybninger, prydede med Stukornamenter. Over Kolonnaden er fuld Gesims og en Altan med Balustre; Taget er fladt og danner en Overgang fra den ene Deel af den afbrudte Fløi til den anden.

Imod den indre Slotsgaard er Hovedindkjørslen prydet med en Portal af 4 fritstaaende joniske Søiler med Fronton af Dresdener-Sandsteen. Etagerne over Kordon-

gesimsen ere dekorerede med kanelerede korinthiske Lisener, Hovedfløien med 10 Lisener, og Sidefløiene hver med 8 Lisener; i alle 3 Fløie ere Vinduerne i Kongens Etage Altanvinduer. Gaarden er brolagt med karede Granitsteen, og Fortougene med hugne Kvaderstene.

Hovedindkjørselsporten, der fører fra Slotspladsen til den indre Slotsgaard, er, som bemærket, i det midterste Parti af Façaden. Paa begge Sider af Porten ere Forpladser anbragte, der ere et Trin høiere end Porten. Fra Forpladserne føre Steentrapper op til Stue-Etagen. I begge Ender lukkes Porten med dobbelte Fløiporte, og over disse ere halvrunde Vinduer af støbt Jern. Gulvet er belagt med hugne Kvaderstene.

Med Hensyn til Benyttelsen af Slottet bemærkes, at Kjælderetagen er afdelt i 59 Dele, hvoraf Hofholdningen bruger 46 Lokaler, Ordenskapitlet 1, Rigsdagen 4 og 8 benyttes til Opbevaring af Materialier. Dameetagen er deelt i 64 Dele, hvoraf Kongen benytter 37, Rigsdagen 26 og Finantsministeriet 1. Af Mezzaninetagens 65 Rum bruger Kongen 40, Rigsdagen 16, Finantsministeriet 5 og Ordenskapitlet 4. Kongens Etage benyttes alene af Hs. Majestæt Kongen og er inddeelt i 45 Gemakker. Af Kronprindsens Etage benyttes 18 Lokaler til Billedgalleri, næsten hele den øvrige Deel er i ufuldført Stand. Af øverste Mezzanin har Kongen 40 Lokaler. De Lokaler, der ere nævnte som benyttede af Kongen, vare tagne i Brug af den afdøde Konge og ere forbeholdte vor nuværende Konge ved Civilliste-Loven. Den 3 Etages Bygning, som forbinder Slottet med Geheimearchivet, Kavallierløngangen, benyttes af Finantsministeriet; en tilsvarende Bygning forener Slottet med Slotskirken.

Den største og smukkeste Sal i Slottet er Riddersalen, der er 60 Alen lang, 25 Alen bred og 22 Alen høi. Den har et Galleri, der bæres af 16 korinthiske Søiler, over hvilke i Frisen er anbragt Bissens Basrelief Ceres- og Bacchustoget, som er 170 Alen lang. Salens Vægge ere chamoisfarvede og afdelte ved Pilastre, Loftet har en svagere Farve og er inddelt i Kassetter med forgyldte Sirater, Gulvet er indlagt en parquet af Eg og Mahogni. I Forværelset til Riddersalen er anbragt Thorvaldsens berømte Frise, Alexanders Indtog i Babylon. Blandt de øvrige Værelser maae nævnes Trongemakket med 6 Malerier af Eckersberg, Tronens Baldakin bæres af 2 Karyatider af Thorvaldsen; Konseilsværelset, et ovalt Værelse, hvis Vægge ere af indenlandske beitsede Træsorter, i Salen staaer et rundt Bord, hvis Plade, $3\frac{1}{2}$ Alen i Gjennemsnit, er udarbejdet af et eneste heelt Stykke Træ fra de forrige danske Besiddelser i Ostindien; Apartementssalen med en Længde af 35 og en Brede af 11 Alen; Folkethingets og det hidtilværende Rigsraads Forsamlingssal, som tidligere har været Høiesteretssal, Landstingssalen o. s. v.

Slotskirken, der indviedes i 1826, har en Portal af 4 fritstaaende joniske Søiler, hvorfra Hovedindgangen til Kirken er. Fra Midten af Taget hæver sig en Cylinder med Gesims og Attik, der slutter med en halvrund Kuppel. Kirken danner en aflang Fiirkant, som begrændses af 4 Hovedpiller, over hvilke der hvælver sig 4 Halvcirkelbuer. I Kirken findes nogle Arbeider af Thorvaldsen og Bissen samt en Statue af Evangelisten Lukas af Freund.

Vest for Slottets Hovedbygning ligger en stor heelcirkelformig Plads, 230 Alen lang og 190 Alen bred, som med Undtagelse af den brolagte Omkreds er indrettet til Ridebane. Pladsen omgives af Buegange, der løbe ud fra Kommunikationsbygningen og i en krum Linie gaae til Marmorbroen; de bestaae af 43 Arkader og ere belagte med Muursteen samt forsynede med Altaner. Bag den nordre af disse Bygninger ere de kongelige Stalde i Stueetagen, over disse er Hoftheatret med 2 Rækker Loger og 708 Pladse; paa den modsatte Side ligger Ridehuset.

I. Reinvald del. F. Larsen. lith.

F. Larven's lth. Inst.

CHRISTIANSBORG-SLOT. — LE CHÂTEAU DE CHRISTIANSBOURG.

C. W. Stinck's Forlag.
Eneberetfiget.

Frederikskirken eller den tydske Kirke paa Christianshavn.

Indtil Midten af forrige Aarhundrede havde de paa Christianshavn boende tydsktalende Familier, der da vare langt talrigere end nu, samme Kirke som de dansktalende, nemlig Frelzers Kirke, saaledes at Froprædikenen skifteviis var dansk og tydsk, medens den tydske Hovedtjeneste holdtes i Middagsstunden efter dansk Høimesse. I 1749 ansøgte imidlertid 40 Familier om Tilladelse til at bygge en særskilt tydsk Kirke ved Hjælp af en Kollekt og et Lotterie. Dette tillodes, og en Plan udarbejdedes af Hofbygmester Oberst Eigtved, men han døde, forinden Planen bragtes til Udførelse, hvorefter Kirken opførtes af Hofbygmester G. T. Anthon, dog efter Eigtveds Tegninger. Grundstenen blev lagt i 1755, og Kirken toges i Brug i 1759, skjøndt den først fuldførtes i 1769. Det er en smuk Bygning med et ottekantet Taarn, der har et kobbertækket Spiir, som rager 112 Alen op. Taarnet er ligesom Façaden beklædt med Sandsteen. Det Indre danner en lys, rummelig og høi Firkant med hvidt, fladt Loft; Murene ere paa de tre Sider skjulte ved lukkede Pulpiturer i 3 Etager; den kongelige Stol er nær Hovedindgangen ligeoverfor Altret, der er af norsk Marmor. Under Kirken er der et Gravkapel, i hvilket blandt Andre hviler Historikeren P. F. Suhm, samt Medlemmer af de bekjendte Familier Moltke, Scheel-Plessen, Steemann, Lorck, Fenger, Meinert, Holm og Flere. (See den danske Atlas II og Lic. Rothe: Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie 1859).

FREDERIKS KIRKE — L'ÉGLISE DU FRÉDÉRIC

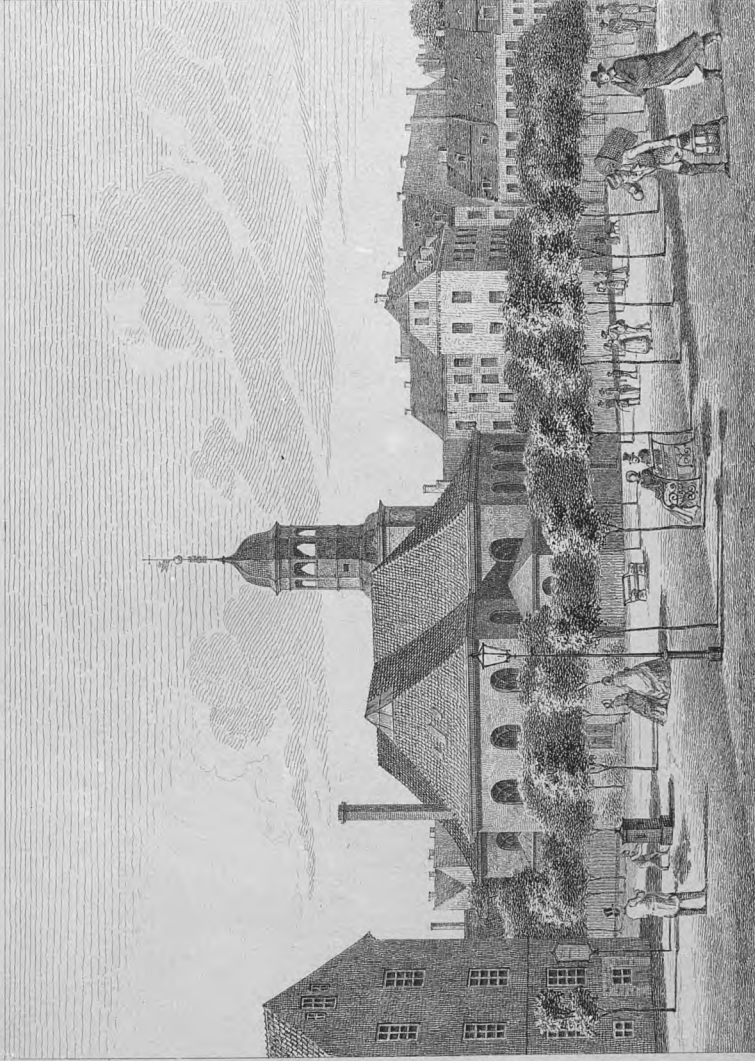
C.W. Stinck & Forlag.

Eneberettiget.

Garnisons-Kirken.

Denne Kirke, som ogsaa fører Navn af den Herre Zebaoths Kirke, er opført af Frederik IV i Aaret 1704 og toges i Brug 1706. Til Opførelsen benyttede man for den største Deel Levningerne af det ældre Amalienborg Slot, som var nedbrændt i 1689.

Garnisonskirken er en Korskirke, dens største Længde er 68 Alen, Breden i den kortere Arm af Korset 44 Alen. Alteret er af sort og hvidt norsk Marmor med et Basrelief, som forestiller Christus paa Korset med Maria og Johannes. Taarnet har Kuppel, men det skal oprindeligt have været bestemt at give det et Spir. Kirken er i den nyere Tid flere Gange bleven restaureret. I Kirkens Ydermuur er indmuret 2 Basreliefs i Bronze over Dyrmaleren Lund og Professor Eckersberg.

GARNISONS KIRKE — L'ÉGLISE MILITAIRE.

C.W. Stinck's Forlag.

Erneberetfiget

Helliggeistes Kirke.

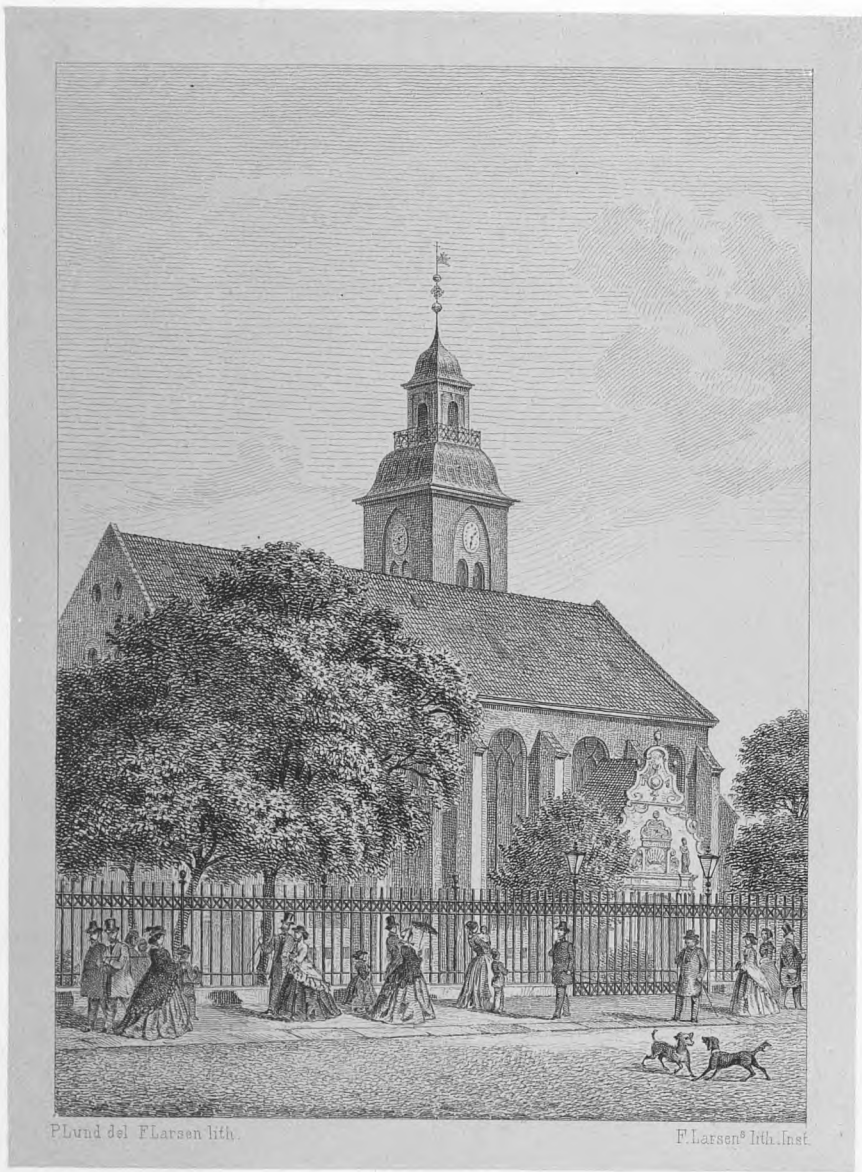
Denne Kirke var fra Begyndelsen af en Klosterkirke for Munkene af Helligaands-Ordenen, uden at noget Sogn hørte dertil. Klosteret omtales allerede 1307 og modtog Gaver saavel af Valdemar Atterdag som af Dronning Margrethe. Under Christian I indskrænkedes imidlertid Munkenes Antal, medens der tilveiebragtes flere Pladser for Hospitalslemmer, og ved Reformationens Indførelse adskiltes Hospitalet og Kirken.

Kirken indrettedes til Sognekirke i 1538, og Sognet kom til at omfatte St. Klemens Sogn og forøgedes senere ved Nikolai Sogns Nedlæggelse med en Deel af dette. Taarnet ved Kirken opførtes af Rigshofmester Kristoffer Walkendorph i 1582, og det er dette Taarn, som endnu staaer. Under Christian IV i 1594 fik det et høit Spiir, og i 1643 et Sangværk med 19 Klokker, som spillede sidste Gang den 22de Oktober 1728 under den store Ildebrand, da Organisten stillede det til Psalmen: »Vreden din afvend, Herre Gud! af Naade«, medens Ilden rasede rundt om. Ved denne Ildebrand ødelagdes Kirken, men den opbyggedes snart igjen og udvidedes i 1732. Kirken er 88 Alen lang og 41 Alen høi til Tagryggen; Taarnet er 102 Alen høit. Af den ældre Kirke ere de to Kirkeportaler af hugne Steen bevarede, men Monumenterne inde i Kirken ødelagdes for Størstedelen af Ilden. Blandt Kirkens Mærkværdigheder er Alteret, som er af Marmor, med en Glorie øverst; i Midten findes et Maleri, som forestiller Christi Himmelfart, og paa Siderne to store Figurer. Dette Alter stod tidligere i Slotskirken paa Kjøbenhavns Slot, men skjænkedes af Christian VI, da han nedbrød Slottet, til Helliggeistes Kirke. I Choret findes Adam Müllers Maleri: »Luther paa Rigsdagen i Worms«. I 1846 ombyggedes og moderniseredes Kirken.

Af Hospitalet er nu kun Kapellet tilbage, der er en af Kjøbenhavns ældste Bygninger, og som, hvad Ælde angaaer, kun finder Rivaler i Konsistoriebygningen og

den Bygning, som forbinder Christiansborg med Ministerialbygningen. Den øvrige Deel af Hospitalet er nedrevet, men Kapellet, der angives i sin Tid at have været Refektorium for Munkene, bevaredes og indviedes til Begravelser i 1650. Der blev her efterhaanden opsat en Deel Epitaphier og Monumenter, hvoraf enkelte ere tilbage. Senere er det blevet benyttet til Begravelseskapel.

See Rothe: »Udsigt over Københavns Kirkers Historie«.

HELLIGGEISTES KIRKE — L'ÉGLISE DU SAINT-ESPRIT.

C.W. Stinck® Forlag
Eneberettiget.

Holmens Kirke.

I ældre Tid gik Havet meget længere op paa Kjøbenhavns Grund, end det nu er Tilfældet, og mellem Amager og Sjælland laae der 3 Oer, af hvilke de to alt for længe siden ere blevne Fastland, medens den tredie, Gammelholm, eller som den tidligere kaldtes, Bremerholm, fordi en Deel bremiske Kjøbmænd havde nedsat sig paa den, først nu vil blive fuldstændig landfast med det øvrige Kjøbenhavn. Gammelholm selv og det tilgrændsende Territorium bleve i en lang Række af Aar anvendte i Oimed, der stod i Forbindelse med Skibsfarten. I Nordostenden af den nuværende Holmens Kirke havde Frederik II en stor Ankersmedie, og der, hvor Choret nu er, fandtes der et Huus, i hvilket Mesteren boede, og som tidligere havde været Navigationsskole o. s. v. Strækningen imellem Lille Kongensgade og Kanalen var anvendt til Skipperboder eller til Boliger for Marinens Folk, hvorom Benævnelserne Ulkegade, eller som den nu hedder, Holmensgade, erindrer. Allerede i 1617 lod Kristian IV opføre en lille Bygning til Kirke, der dog snart viste sig utilstrækkelig, hvorfor i 1619 den første Deel af den nuværende Kirke opførtes. En Snes Aar efter var denne imidlertid ogsaa for lille, og den udvidedes da ved Tilbygning af 2 Kapeller, eller maaskee kun ved Indlemmelse i Kirken af to alt tilstedeværende Bygninger. Kirken blev derved en Korskirke, hvis Sidearme dog ere meget for lange i Forhold til Kirkens Brede. Ved denne Leilighed blev Spiret, som stod paa den østre Ende, flyttet hen paa Midten, hvor Korsets Arme mødes. I 1834—36 blev der foretaget en Hovedreparation af Kirken, ved hvilken Leilighed tre Skriftestole tilbyggedes paa Kirkegaarden.

Kirken har en Mængde Pulpiturer, der skjule Murene og gaae heelt op under de fladbuede Hvælvinger, hvorved den er bleven temmelig mørk. Alteret er stort og mærkeligt, prydet med en Mængde Figurer og Emblemer, der ere udskaaene i brunt Egetræ af Abel Schroder fra Nestved. Nederst findes Nadveren, ovenover den 6 andre Fremstillinger af den bibelske Historie. Prædikestolen er ligeledes rigt udskaaen og har en smuk og kostbar Himmel, der skal hidrøre fra den nævnte Kunstner. Døbefonten er af Marmor ligesom et Krucifix, der hænger paa Vægen ved Prædikestolen, og som siges at have hørt til et Gravmæle, Kristian IV lod gjøre for sig selv, men som blev ødelagt ved Ildebrand.

I Choret findes forskjellige Epitaphier, saaledes over Familien Numsen, Familien Hoppe, der er af Wiedeweldt, og over Fru Falsen, der er af Thorvaldsen.

I Forbindelse med Kirken staaer et stort og smukt Begravelseskapel, der i Form af et muret Galleri er opført paa et Fundament af hugne Granitsteen, langs med Kanalen og indrettet til 34 aabne Begravelser, der ere fuldkommen tørre. Pontoppidan er saa begejstret over dette Kapel, at han siger: »Dette Begravelses-Sted er saa behageligt tilsyne, at den Bolig af nogle Levende misundes de Døde«, hvori han dog vel neppe nu faaer Ret. Kapellet er yngre end Kirken, og Grundstenen lagdes 1705 af Kirkens Patron, General- Admiral-Lieutenant Ulrik Kristian Gyldenløve. Det Monument, som falder meest i Øinene, er Niels Juels i Enden af Kapellet, med Heltens Brystbillede og Fremstilling af 8 Seirvindinger. Kingo har forfattet Inskriptionerne, der begynde saaledes:

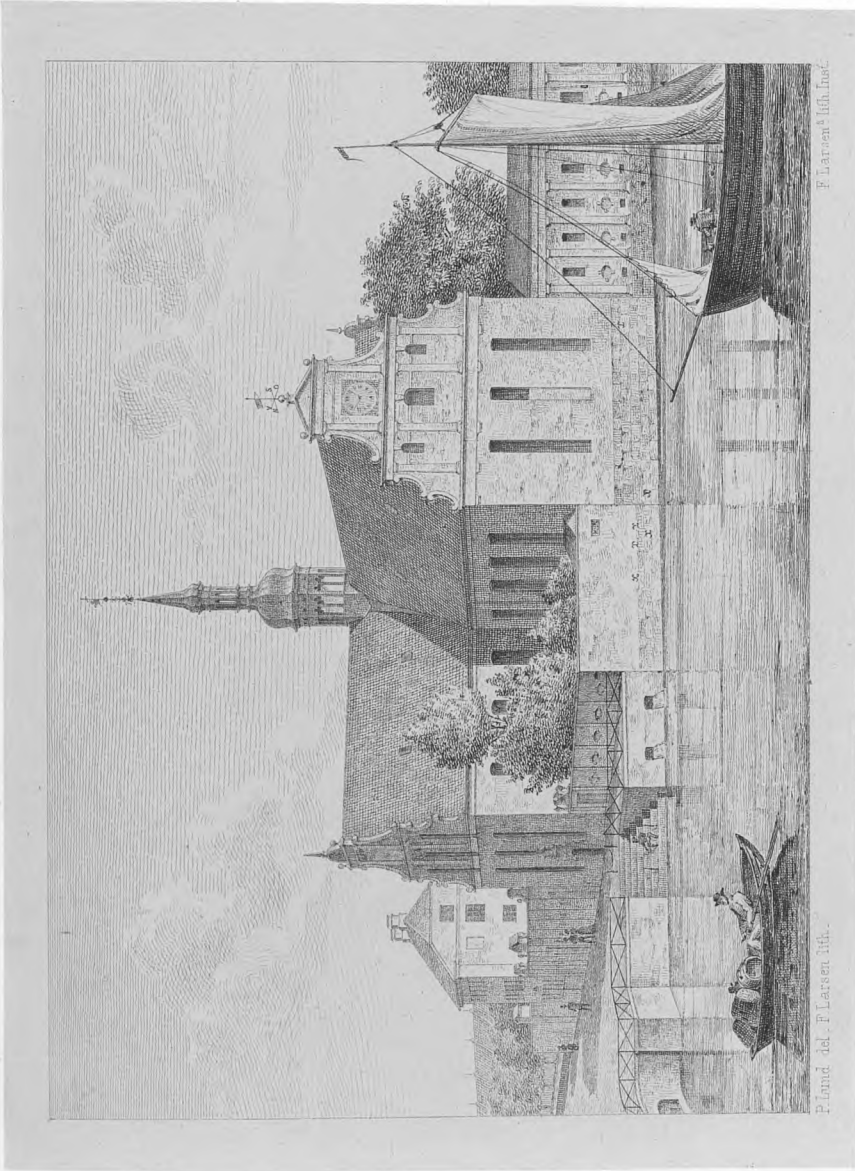
»Staa Vandringsmand og skue en Søe-Helt an i Steen,
»Og est du selv ey Flint, da ær hans dode Been,
»Thi det er Herr Niels Juel, hvis Marv og Been og Blod
»Med fyrigt Hjerte for sin Konges Ære stod:
»Hvis Mandoms Drifter i saa mange Soeslag staaer,
»Og gjennem Hav og Luft og Land med Ære gaaer.
»En Mand af gammel Dyd og Dansk Oprigtighed,
»Af ja og ney, og hvad man got og ærligt veed,
»Hans Siel den er hos Gud, Hans Been i denne Grav,
»Hans Navn i Minde, mens der findes Vand i Hav.

Ved Siden heraf staaer Tordenskjolds sorte Marmorkiste, der er forfærdiget af Marmor fra Alteret i den afbrændte Fruekirke, og som omslutter hans Fyrretræskiste, der tidligere henstod i en Hvelving. Udenpaa Kisten staaer Dynekilen — Marstrand — Elfsborg. Ligeoverfor er den berømte Skibsbygger og Mechaniker Kommandeur Henrik Gerners Grav. Desuden er her begravet Geheimeraad Niels Benzøn, over hvilken der findes et kostbart Minde, Hofprædikant Peder Jespersen, der tog Tordenskjold med sig fra Trøndhjem, Konfessionarius Frauen, den sjællandske Biskop Peder Hersleb og Flere.

I Holmens Kirke har der en Tid været holdt hollandsk Gudstjeneste, idet Kristian V i 1687 gav endeel hollandske Familier, der vare bosiddende i Kjøbenhavn, Tilladelse til der at holde offentlig Gudstjeneste hver Helligdag Kl. 12 i deres eget Sprog. Dette varede imidlertid kun til 1703, da disse Familier sluttede sig til den høitydske Petrimenighed.

Ringmuren om Kirken med Gitterporten er yngre end Kirken og opført i Aaret 1704.

(See Danske Atlas, anden Deel; F. Thaarup: Holmens Kirke, kortelig beskrevet 1840 og Lic. Rothe: Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie 1854.)

HOLMENS KIRKE — L'ÉGLISE DE LA MARINE.

C.W. Stinck's Forlag.

Enobereffigt.

Kasino.

Planen til Anlægget af Kasino udgik fra Georg Carstensen, som havde til Formaal at danne et Sidestykke for Vintertiden til, hvad Tivoli er om Sommeren. Bygningen opførtes i 1846 for et Aktieselskabs Regning af Architekt Stilling. I Overeensstemmelse med det oprindelige Oiemed fandtes der i Stueetagen Lokale til Restaurationer og en Bazar med Boutiker, i Pergolaen en smuk og rig Vinterhave med Springvand. De to elegante Sale i anden Etage vare indrettede til festlige Sammenkomster og forskjellige offentlige Forlystelser. I Baggrunden af den store Sal anbragtes et Theater, som dog kun indtog en underordnet Plads. Det viste sig imidlertid allerede efter et Aars Forløb, at Anstalten, naar den skulde benyttes efter sin første Plan, ikke kunde svare Regning. Der engageredes derfor et Skuespillerselskab, og efterhaanden er Theatret blevet det væsenligste Moment i Kasino, hvorfor ogsaa den store Sal er undergaaet flere Forandringer; derved har den imidlertid tabt i Skjønhed, om den end har vundet som Tilskuerplads. Salen har omtrent 1800 Pladser, men kan, naar den bruges til Forsamlinger, rumme et Par Hundrede flere.

Kasino har opnaaet en europæisk Berømmelse ikke ved sit Theater eller ved sit elegante og smukke Udseende, men ved de politiske Forsamlinger, som ere blevne holdte her i 1848, i 1853 og 54, samt i 1863. Det var navnlig Forsamlingerne i Marts 1848, som udøvede en afgjørende Indflydelse; i den sidste af disse, den 20. Marts om Aftenen, besluttedes det Tog til Christiansborg, som fremkaldte Dannelsen af Martsministeriet.

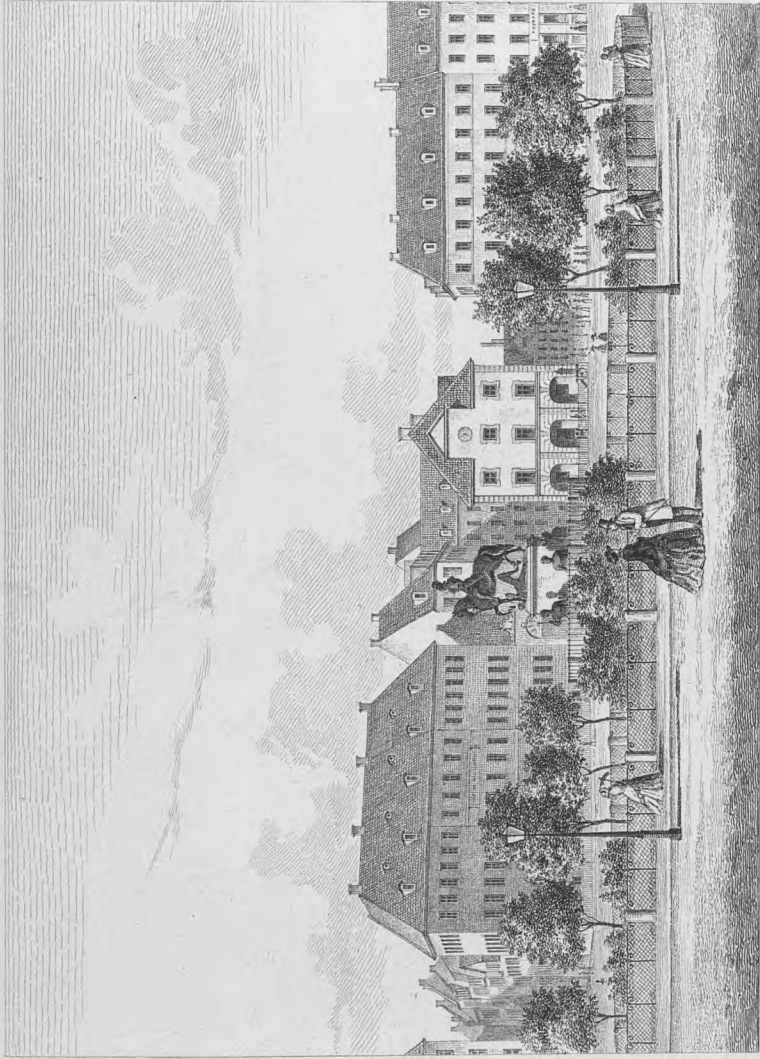

CASINO.

C.W. Ströck's Forlag.
Enobereffteget.

Kongens Nytorv.

Denne Plads, der er Hovedstadens største og smukkeste Torv, hører til de yngste af disse. Det er anlagt i Christian den Femtes Tid og var før den Tid en aaben Plads, som kaldtes Hallandsaas, fordi Bønder og Fiskere fra Skaane og Halland lagde til her og forhandlede deres Produkter, navnlig Fisk. Torvet har et Fladerum af næsten 6 Tønder Land og indtager altsaa omtrent to Trediedele af den Plads, som Frederiksberg Have bedækker. Til Torvet støde 12 Gader, hvoriblandt 5 af Byens Hovedgader, Nyhavn, Bredgade, Store Kongensgade, Gothersgade og Østergade. Det er omgivet af en Mængde betydelige offentlige og private Bygninger, Charlottenborg, den militaire Høiskole, det kongelige Theater, Erichsens Palais, Hotel du Nord, Hotel d'Angleterre, Hovedvagten og det Thottske Palais. De to nævnte Hoteller vare tidligere Adelsgaarde, af hvilke Hotel d'Angleterre i Midten af forrige Aarhundrede tilhørte Geheimeraad Gram og Hotel du Nord Grevinde Holstein. Midt paa Torvet findes en Rytterstatue af Kong Christian den Femte med en Figur under Hestens Fødder, som skal forestille Misundelsen. Statuen staaer paa et Postement af Steen, om hvilket der sidder 4 Figurer, Minerva, Herkules, Alexander og Artemisia; Figurerne ere udførte og støbte i Bly af Billedhuggeren L'Amoureux, men ere langt fra at være heldige; Statuen, som synker mere og mere sammen, blev afsløret i 1688 og bronceret i 1749. Tidligere var der omkring den en oval beplantet Plads, langt større end den nuværende, og som benyttedes til Spadseregange. Indgangen til denne Plads, som kaldtes Kredsen eller Krintsen, var ligeoverfor Hovedvagten. Den var omgivet med et rødmalet Stakit og indesluttede tre Omgange af cirkelrunde, klippede Lindetræer, mellem hvilke der var Hækker af Ribs. I Midten paa begge Sider af Statuen var der Lystkvarterer, i hvilke Christian den Femtes og Charlotte Amalies Navnetræk vare anbragte. Disse Lindetræer ryddede man bort i Midten af forrige Aarhundrede, fordi de borttog Udsigten til Statuen. I en Række af Aar fandtes der nu en indhegnet bar Plads om Statuen, indtil den i 1856 blev beplantet saaledes, at de afgiver et behageligt Hvilepunkt for Øiet, og den hæsle Statue idetmindste for en Deel er skjult.

P. Lund del.

E. Larsen's lith. Inst.

KONCENS NYTORV — LA PLACE ROYALE.

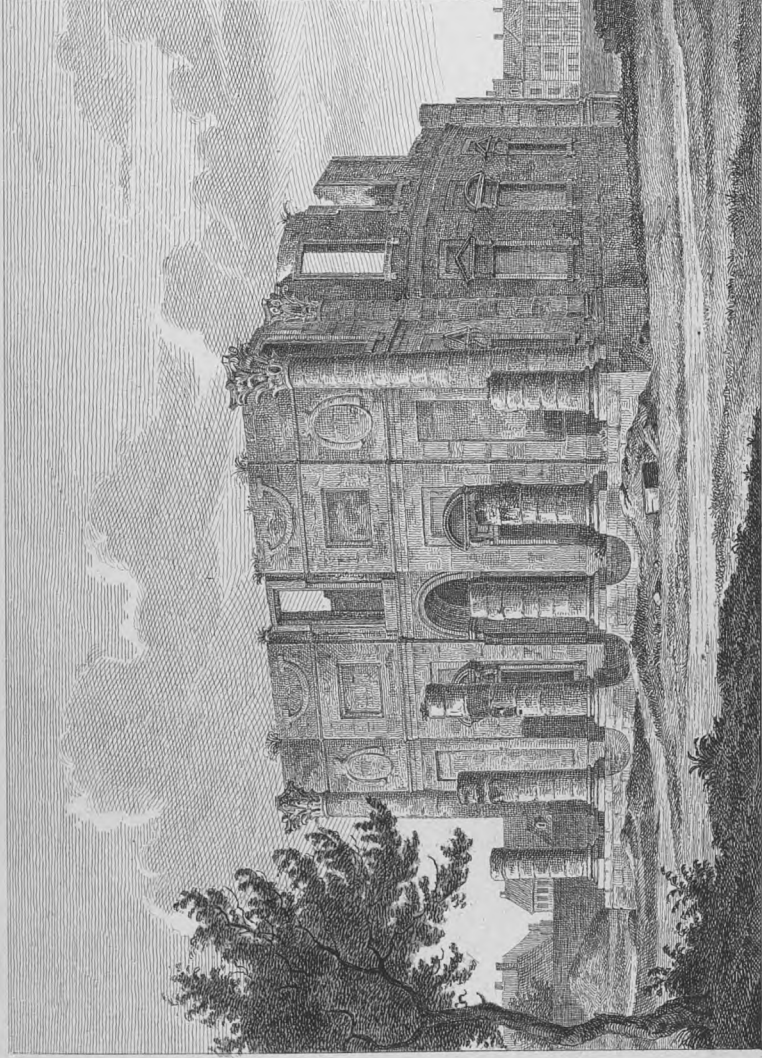
C. W. Stinck's Forlag.
Enebærrettsaget.

Marmorkirken.

Da Amaliegade, Bredgade og det omliggende Kvarter anlagdes under Christian VI og Frederik V, besluttedes det ogsaa at bygge en Kirke, der i Størrelse og Pragt kunde svare til den Glands, man haabede, Kvarteret skulde opnaae. Til at forfærdige Tegningerne og opføre Kirken, som skulde ligge ligefor Amalienborgpladsen, indkaldtes der to franske Architekter, Brødrene Jardin. Grundstenen til denne Kirke, der vilde være bleven en af Kjøbenhavns største Prydelser, lagdes af Kong Frederik V i 1749 i Anledning af den oldenborgske Stammes 300-aarige Regeringsjubilæum. »Danske Atlas« giver følgende Beskrivelse af Bygningen, som den var bestemt til at blive: »De tvende Hovedfacerer blive, ikke som i det Øvrige, runde, men af en ret Linie med tvende Kolonader af korinthiske, fritstaaende og meget stærke Pillarer. Disse skulle bære Domen eller den store Kupole, som efter Kirkens egen Figur bliver ganske rund, lignende det romerske Pantheon, der siden er kaldet Maria Rotunda. Denne Runding, saavel som Bygningens Overdeel eller mellemste Etage, omgives med 24 Kolumner af romansk Orden, og over dens Kornicher komme ligesaa mange Statuer. Siden reiser Domen sig endnu meget høit, og hvor den naaer sin Sammenbøielse, bæres endda en ny Reising i Form af en Lanterne, samt derpaa et Æble og et Kors. Paa begge Kirkens Sider sees tvende Taarne af samme Arkitektur, men en Trediedeel lavere end Hovedbygningens høieste Spidse. Denne bliver 132 Alen over Horizonten, og altsaa høiere end alle Kjøbenhavns Taarnspidser, undtagen den paa Vor Frue Kirke. Paa Grundridset er Bygningens Længde 122 Alen og dens Brede ligesaa, naar den regnes fra de nederste Trapper udenfor Portalet paa begge Sider. Thi Grundtegningens Figur er et saakaldet græsk Kors, hvis Cirkels udvortes Diameter holder 69 Alen, den indre 48 Alen. Denne sidste omgives nedentil med en Peristyle af 24 joniske og oventil med en dito af ligesaa mange korinthiske Søiler, udenfor hvilke bliver et Galleri med den kongelige Tribune. Dens indre Prydelse overlades dem at beskrive, som opleve den Tid, da Alting

kommer i fuld Stand. Det Eneste, som jeg om dette sidste vil tilføie her, angaaer Kirkens Lysning, hvilken skal gives fra Siderne, nedentil ikkun ved en svagere Lysning gjennem de meget tykke Mure; men fornemmelig skal Dagens Lysning komme ovenfra gjennem Vinduerne paa Domen, og efter Foregivende blive et mere majestætisk og Helligdommen anstændigt Lys.« Med Hensyn til Kirkens øvrige Prydelser havde Wiedewelt gjort det Forslag, at der ovenpaa den nederste Orden skulde staae 24 Figurer, nemlig de 4 store Propheter, de 4 Evangelister og 16 allegoriske Billeder af de christelige Dyder; ovenpaa den anden Orden eller rundtomkring Domen atter 24 Figurer, nemlig de 12 mindre Propheter og de 12 Apostle. Bygmesteren antog, at der vilde medgaae 27 Aar alene til Muurarbeidet, og vel 100 Aar, inden alle Konstarbejderne kunde blive færdige. Men Udførelsen viste sig saa kostbar, at man maatte standse Arbeidet i 1770, efterat det Arbeide, der var fuldført, havde kostet 741,301 Rd. dansk Kurant. Da Nikolai Kirke var brændt i 1795, udarbejdede Harsdorff et Forslag til at fuldføre Bygningen paa en simplere Maade for en Bekostning af 200,000 Rd. Forslaget gik i det Væsentlige ud paa følgende. Han lod Portalet til Kongensgade og begge Taarnene samt den Opsats (eller saakaldte Dome), der skulde komme over den tredie Etage, blive borte, og satte strax den store Kuppel paa en lav Attik over de nederste Buer. Kirken blev derved en Trediedeel lavere end efter Jardins Plan, og dog endnu henimod 50 Alen høi. Men den største Besparelse bestod deri, at han istedetfor Bornholms Steen og Marmorblokke, som der var begyndt at bygge med, vilde bruge Muursteen, beklædt med norsk Marmor. Kirken vilde i det Væsenlige, hvad det Udvendige angaaer, blive en Rotunde med 2 Etager dekorerede Vinduer og kronet med en smuk Gesims; paa dette en lav Attik, som bar Taget, i Form af en Kuppel. Hovedindgangen mod Bredgade vilde blive en Portikus af 10 fritstaaende ioniske Søiler i to Rækker paa en Trappe saa stor som den hele Portikus, i hvis Frontespice et Basrelief skulde anbringes, forestillende Christi Opstandelse. Indvendig skulde Kirken have 12 store Piller og ligesaa mange Buer, der bare Hovedgesimsen. Hver Pille skulde have en Nische med en Statue og 2 joniske Søiler. Paa disse kom den store Kuppel til at hvile med 5 Rader Fordybninger og øverst i Midten med en stor Aabning for Lyset. Denne Plan kom imidlertid ikke til Udførelse, ligesaa lidt som det er blevet Tilfældet med nogen af de senere Planer til Marmorkirkens Anvendelse, hverken som Kirke eller som Museum. Paa den anden Side har der ogsaa været Tale om at nedrive Fundamentet, og det foresloges saaledes i sin Tid anvendt ved Vandværkets Anlæg. Pladsen omkring Kirken er det nu paatænkt at gjøre mere tilgængelig og at beplante med Trær.

See Collin: »For Historie og Statistik, 1ste Deel«; Nyerup: »Kjøbenhavns Beskrivelse«, samt Rothe: »Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie«.

E. Lund del. F. Larsen lith.

F. Larsen. lith. Inst.

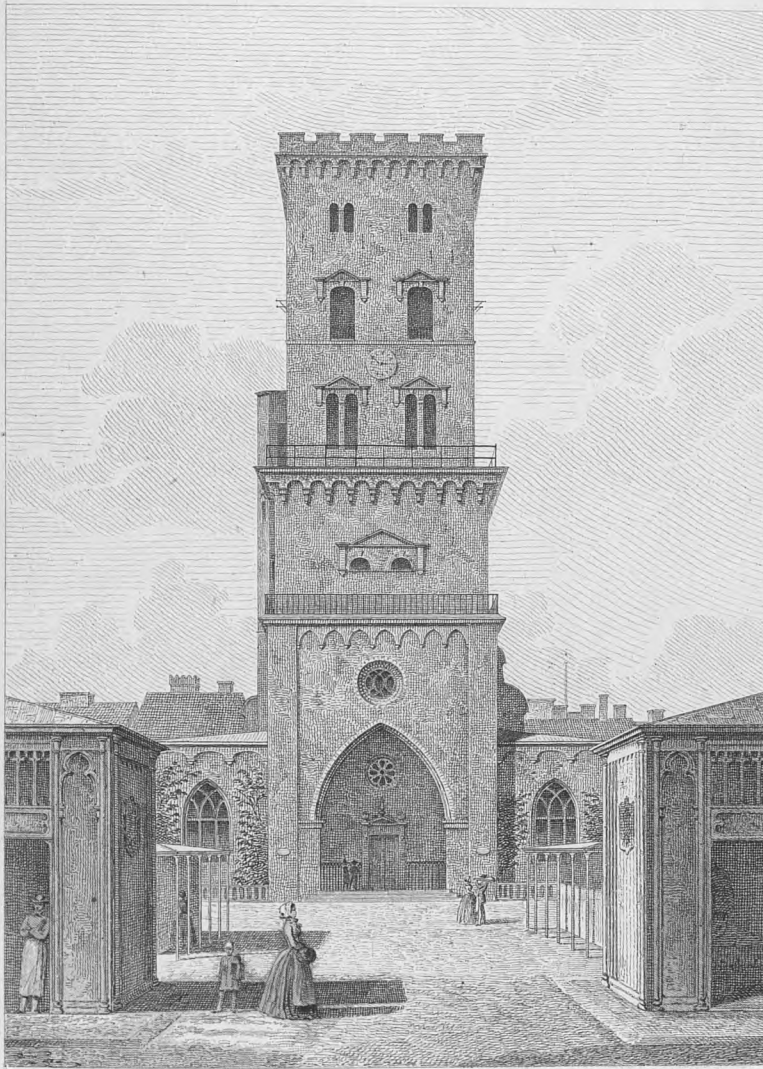
MARMORKIRKEN — L'ÉGLISE MARBRÉE

C. W. Stincké Forlag
Enebetreffiget.

Nikolaitaarn.

Nikolai Kirke var Kjøbenhavns ældste Kirke. Dens første Bygning, der kun var et ubetydeligt Kapel, laae imellem Østergade og Lille Kongensgade omtrent ved Enden af Store Kirkestræde, hvorfra dens Kirkegaard strakte sig op i Pilestræde, som skal have faaet sit Navn af en Mængde Piletræer, der stode paa Gravene. Da Kapellet blev for lille, begyndte man under Christoffer af Bayern i 1447 at opføre en ny Bygning for Enden af Lille Kirkestræde, som dog først blev færdig i 1509. Denne Kirke er bleven mærkelig derved, at i den prædikedes første Gang den lutherske Lære, ligesom Hans Tausen var Sognepræst ved Kirken. I 1627 eller 28 nedblæste Bygningens Taarn og knuste Kirkehvelvingen, hvorpaa Kirken for tredie Gang blev opført af Christian den Fjerde i en smuk og lys Skikkelse. Den var indvendigt smykket baade med Billedhuggerarbeide og med Malerier, og der fandtes her en Række kostbare Gravmonumenter over adelige Familier, saaledes over Familierne Gersdorff, Schack, Wibe, Ranzau, Parsberg, Lindenow, Friis, Ulfeld, Fiuren o. s. v. Det høie, prægtige Taarn blev opført i Aarene 1663—66 og var da en af Byens første Mærkværdigheder, der ogsaa imponerede Fremmede. Det fortælles, at en Franskmand, der besøgte Byen, fandt Alting smaat og ubetydeligt, men da han kom til Nikolaitaarn, udbrod han: »Cela, est il fait ici?« (Er dette gjort her?), hvorpaa han fik til Svar: »Non, on l'a fait venir de Paris, bien emballé« (Nei, man har ladet det komme fra Paris, godt indpakket). Ved Ildebranden i 1728 blev Kirken forskaanet, men ved Kjøbenhavns anden store Ildebrand i 1795 blev den Luernes Bytte. I lang Tid blev der ført en Strid om, hvorvidt Kirken skulde gjenopføres, men da det var klart, at der i denne Deel af Byen ikke trængtes til nogen Kirke, besluttedes det at nedlægge den og dele Sognet; i 1820—22 blev den Deel af Taarnet, der var tilbage, omdannet til Byens Vagttaarn, og Hovedbrandvagten er nu indrettet her. I 1846 blev den omliggende Plads, der havde været Kirkegaard, forandret til Kjød- og Grønttorv, hvorpaa der anbragtes 78 Slagterboder af støbt Jern. I Midten findes Boder til Handel med Grønt.

(See bl. A. Rothe: Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie).

F. Lund del. F. Larsen lith.

F. Larsen^o lith. Inst.

ST. NICOLAI TAARN. — LA TOUR DE ST. NICOLAS.

C. W. Stinck^o Forlag.

Enberettiget.

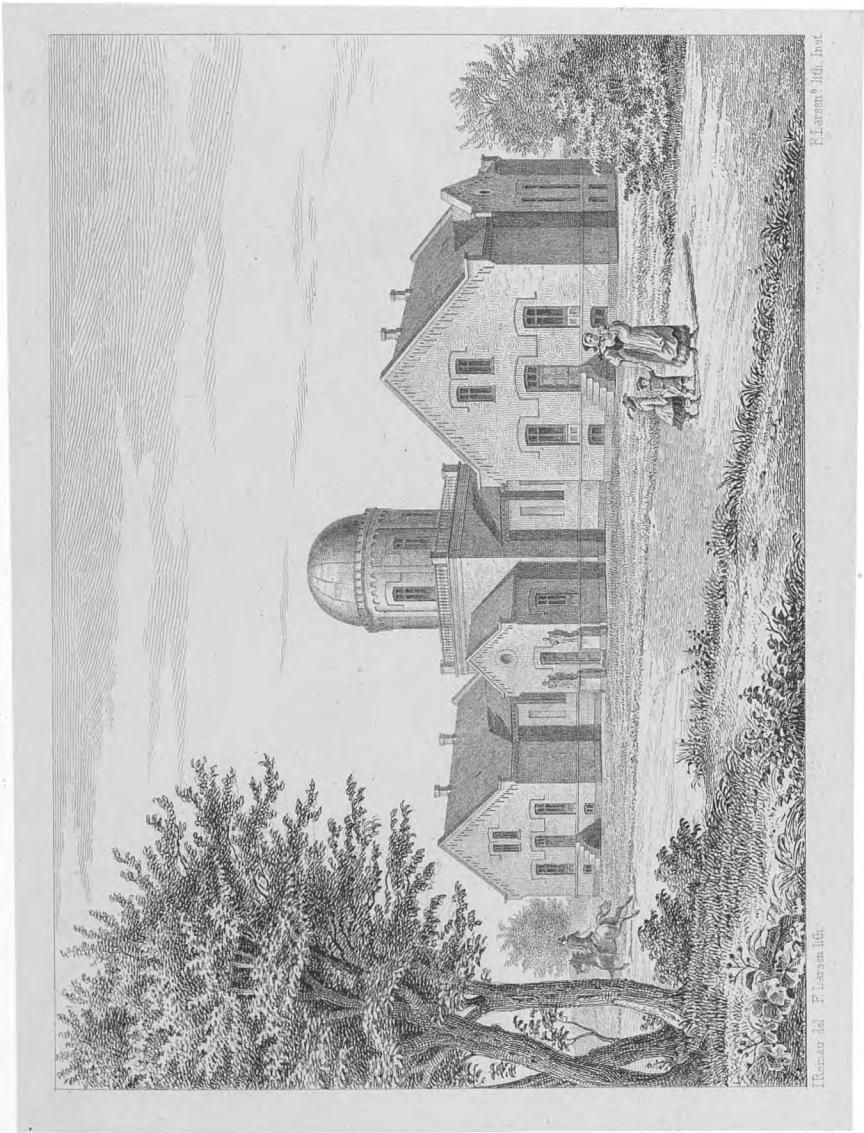
Observatoriet.

Da Trinitatis Kirke i sin Tid opførtes, indrettedes der paa Taarnets Platform et Observatorium, der var rundt ligesom Taarnet. Det nedbrødes i 1778—80 og istedet derfor opførtes den nuværende Bygning. Denne kunde imidlertid langtfra tilfredsstille de voxende Fordringer, og det besluttedes derfor at søge tilveiebragt en ny Bygning paa en passende Plads. Efter længere Undersøgelser kom man til det Resultat, at den burde lægges paa Volden, og man valgte dertil det mindst befærdede Strøg, Rosenborg Bastion, der ligger imellem Kongens Have og den paatænkte nye botaniske Have. Arbeidet begyndte Solstitialdagen 1859 efter Tegninger af Justitsraad, Bygningsinspektør Chr. Hansen.

Det nye Observatorium bestaaer af sex symmetrisk grupperede Dele, foruden Vestibulen paa den søndre Side. Til begge Sider af Bygningens Hovedmasse, den midterste og høieste Deel, som omslutter en isoleret opmuret Pille, der bærer de store Refraktor, og som krones ved en kobberdækket Dreiekuppel paa 24 Fod i Diameter, slutte sig mod Øst og Vest to lavere Meridianværelser. Deraf optager det ene, vestre, den store Meridiankreds, hvis Fundament naaer 12 Fod under Jordskorpen; medens det østre Værelse optager paa hensigtsmæssige, noget mindre Fundamenter nogle af Observatoriets Instrumenter, beregnede til Brug ved Studenternes Øvelser. Nordenfor Refraktorbygningen er desuden anlagt et særskilt Observationsværelse, som paa passende, ligeledes isolerede Fundamenter, rummer et Passageinstrument i første Vertikal efter Benels, eller rettere Ole Rømers Idee; lige mod Nord er i samme Rum og paa sit eget Fundament opstilt et Observatoriet tilhørende Repsoldsk Universalinstrument, bestemt til uafhængig Polhøidebestemmelse ved Polarstjerneobservationer. Op til Meridianværelserne støder der paa hver Side, i Retningen Øst-Vest, et Vaaningshuus, hvoraf det vestre afgiver Beboelsesleilighed til Professor Astronomiæ, medens det østre, foruden Værelser til Observator, giver Rum til Opstilling af Observa-

toriets ikke ubetydelige astronomiske Bogsamling m. m. En rummelig Plads omgiver den smukke Bygning til alle Sider og sikkrer tilstrækkeligt Observationsrummene mod de Forbigaaendes forstyrrende Nærmelse. Byggegrunden har ved anstillede Forsøg og foretagne Boringer viist sig, hvad mulige Rystelser og selve Bændens og de dybere Jordlags Beskaffenhed angaaer, fuldkommen hensigtssvarende.

(See Trap: Supplement til Statistisk-topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark.)

OBSERVATORIET. — L'OBSERVATOIRE.

CWSfinck's Forlag
Eneberetiget.

Petri Kirke.

Omtrent hvor Petri Kirke nu reiser sig, stod, før Kjøbenhavn byggedes, Serritslev Landsbykirke, til hvilken de første Beboere af Kjøbenhavn søgte. Istedetfor denne Kirke opførtes senere en til St. Peder indviet Kirke; da Volden flyttedes i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede til sin nuværende Plads — tidligere gik den mellem Studie- og St. Pedersstræde gennem Skidenstræde eller Krystalgade — kom Kirken til at ligge indenfor denne. Den blev nu Sognekirke for den omliggende Deel af Byen. Ved Reformationen forenedes Menigheden med Frue Menighed, og Kirken, der kun var lille, benyttedes til et Kanonstøberi, indtil Frederik den Anden skjænkede den til Kirke for de i Kjøbenhavn bosatte tyske Familier. Da disses Antal forøgedes, navnlig under Tredivaarskrigen, ophøiede Christian den Fjerde den til en Sognekirke for dem og forskjønnede den navnlig med et Spir. I 1691 blev Grundstenen lagt til Kirkens nyere Bygning, hvorved den udvidedes betydelig og fik en Længde af 76 Alen og en Høide af 30 Alen. Allerede 1728 afbrændte imidlertid Bygningen under den store Ildebrand; dog opbyggedes den hurtig og kunde alt indvies i 1731. Taarnet havde i Begyndelsen kun en simpel Kuppel, men i 1756 opførtes af Tømmermester J. B. Junge det nuværende smukke Spir, der rager 72 Alen op over Taarnmuren, saa at hele Taarnet har en Høide af 124 Alen. Ved Bombardementet i 1807 blev det Indre af Kirken ødelagt, og der maatte indtil 1816 holdes Gudstjeneste i Helliggeistes Kirke. Kirken fik da nyt Orgel og en ny Prædikestol.

Kirken er en Korskirke, som har ret smukke Former, men den er lav og trykkes desuden ved en Deel stygge Pulpiturer. I Choret findes to Malerier af Krock: Christus i Gethsemane og Christi Himmelfart. Altertavlen er et Maleri af Professor Lund: Christi Opstandelse.

Til Kirken høre to Gravkapeller, af hvilke det ældste ligger forrest og naaer hen til Larsleistræde. Det blev ødelagt ved Branden i 1728 og fik efter sin Gjenopførelse Navn af det nye Kapel, i Modsætning til det andet Kapel, som nu blev det ældre. Kapellerne indeslutte en Mængde Gravmæler, saaledes over den i sin Tid bekjendte Bogfører Joachim Moltken, Prokantsler Erik Pontoppidan, den engelske Gesandt Titley, Statsminister Henrik Stampe, Geheimeraaderne Hjelmstjerne, Lente og C. S. von Plessen, Christopher Gabel, Livlæge Poul Moth samt Familierne Wibe, Brandt o.s.v.. En Deel af Monumenterne ere udførte af Wiedewelt.

(See Lic. C. Rothe: Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie).

ST. PETRI KIRKE — L'ÉGLISE DE ST. PIERRE.

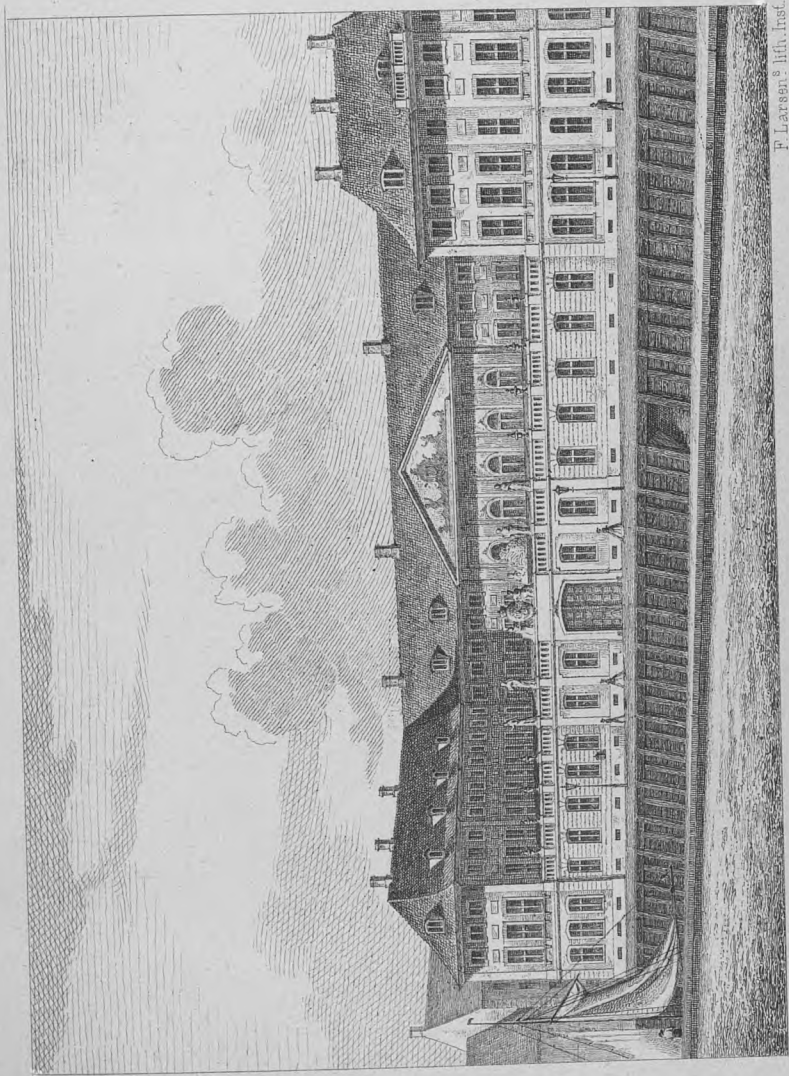
C.W. Stinck's Forlag.
Eneberettiget.

Prindsens Palais.

Da man begyndte at bebygge Strækningen bagved Slottet, opførtes der en Deel Huse af Kjøbmand Gysbert Wygand Michelbecker, der tillige var kongelig Kjældermester. Den nuværende Ny-Vestergade fik efter ham Navnet Wigandsgade, en Benævnelse, som endnu brugtes i Trediverne. Paa Hjørnet af Ny-Vestergade og Frederiksholms Kanal opførte han en stor Gaard, som kjøbtes af Frederik IV, da denne lod Kjøbenhavns Slot ombygge, og anvendtes til Bopæl for Kronprindsen, den senere Christian VI, og hans Gemalinde. Bygningen udvidedes alt da betydeligt ved Tilkjøb af tilgrændsende Gaarde. Da Christian VI havde besteget Thronen, blev Prindsens Palais Vinterresidents for den daværende Kronprinds, den senere Kong Frederik V. Christian VI lod Hovedbygningen mod Christiansborg Slot nedbryde og lagde Pladsen af et nærvedstaaende Huus dertil, hvorhos i 1743 og 44 den nuværende Facade opførtes, foruden en Side- og Bagbygning. Efterat Frederik V var kommen paa Thronen, beboedes Palais'et af Enkefyrstinde Sophie Karoline af Ostfriesland, en Søster til Christian VI's Hustru, Sophie Magdalene, og efter hendes Død, 1764, af Landgrev Karl af Hessen-Cassel. Derefter havde en Deel Embedsmænd og Pensionister af høiere Rang Bopæl i Palais'et. Efterhaanden indrettedes her tillige Lokaler for Landhuusholdningsselskabet, Høiesteret og Videnskabernes Selskab. Palais'et har nu efterhaanden faaet en anden Bestemmelse, idet Pensionisterne ere blevne udflyttede, og Høiesteret har faaet sit Lokale paa Amalienborg; det er fortrinsviis bestemt til at optage Statens Samlinger. Af disse findes i Palais'et: den kongelige Kobberstiksamling, som alt skal være grundlagt i Christian II's Tid, og som tæller 150,000 Blade i 500 Portefeuilleer; det kongelige Konstmuseum, som deles i to Hovedafdelinger: den antike Tids Sager, der indeholde assyriske, ægyptiske, puniske, græske og romerske Oldsager, og Middelalderens, samt den nyere Tids Skulptur og Prøver paa Konstfærdighed; det kongelige Museum for nordiske Oldsager, der er grundlagt i 1807,

og som samler Gjenstande, der kunne oplyse Nordens og navnlig Danmarks Kulturhistorie, forsaavidt der for saadanne Gjenstande ikke allerede findes større Samlinger; det tæller 16,000 Nummere, delte i tre Afdelinger: a) Gjenstandene fra Hedenold, som atter deles i Gjenstandene fra Steenalderen, fra Broncealderen og fra Jernalderen, b) Gjenstandene fra Middelalderen, delte i to Afdelinger, den ældre fra Christendommens Indførelse til Begyndelsen af det 14de Aarhundrede, og den yngre til Reformationen, c) Gjenstande, som vel ere yngre, men som dog ved deres Lighed med ældre Gjenstande kunne tjene til at oplyse og nærmere bestemme disse, eller som ere i en eller anden Henseende karakteristiske eller historisk mærkelige; med Museet er forenet et antikvarisk-topographisk Arkiv; det ethnographiske Museum, oprettet i Aarene 1848—52, udfylder 32 Værelser, er bestemt til at vise de forskjellige Folkeslags Kultur, Konstfærdighed og hvad der karakteriserer dem; det er delt i tre Afdelinger for a) de Folkeslag, der ei selv smede eller forarbeide Metaller; b) de, som vel smede, men som ei have nogen selvstændig Literatur; c) de, som have disse to Hovedbetingelser for Kultur.

Palais'et bestaaer af en Forbygning eller en Pavillonbygning, som forbinder de to Sidebygninger, og paa hvilken Hovedporten findes. Den har et fladt Tag og er udsiret med Billedhuggerarbeide. Af Sidebygningerne vender den længste mod Ny-Vestergade, den anden mod Gaarden og Haven. De ere atter forbundne med en Mellebygning med en Frontespice, hvorpaa det kongelige Vaaben findes.

F. Larsen del & lith.

F. Larsen's lith. Inst.

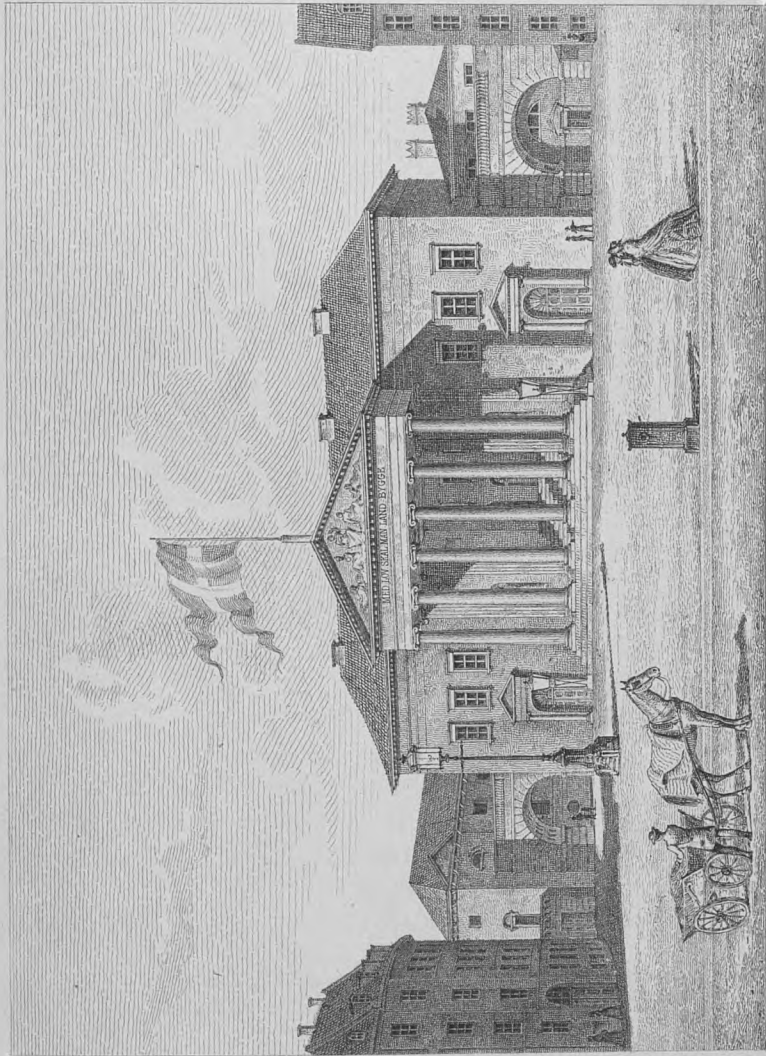
PRINSENS PALAIS — LE PALAIS DU PRINCE

C. W. Stinck's Forlag.
Eneberstiftet.

Raad- og Domhuset.

Stadens Raadhuus har staaet paa tre andre Grunde, inden det kom til at ligge paa sin nuværende Plads. Det ældste Raadhuus fandtes paa Hjørnet af Nørregade og Klædeboderne, det andet paa Hjørnet af Nørregade og Studiestræde; dette blev overladt til Universitetet, hvorefter det senere blev Bisperesidents. Det tredie Raadhuus opførtes af Christian IV i 1605 paa den søndre Side af Gammeltorv og paa høire Haand, naar man kom ud fra Frederiksberggade. Bagved Raadhuset fandtes der en Mængde smaa Huse, som afbrændte i Midten af det syttende Aarhundrede, hvorefter der dannedes en fri Plads, Nytorv, saa at Raadhuset blev fritstaaende mellem to Torve. Desuagtet brændte det i 1728, hvorefter et nyt Raadhuus opførtes af Frederik IV paa samme Plads som tidligere. Hovedfaçaden vendte ud mod Gammeltorv, og her var Hovedindgangen med en sirlig Steenportal med 2 Piller, som bare en Balkon udenfor det midterste Vindue i anden Etage; derover var en Frontispice med Christian VI's Buste. Raadhuset var prydet med et høit Spir. Man gik op til Hovedindgangen ad en anseelig Trappe, ovenfor hvilken der var en bred Plads, paa hvilken Talloetteriet blev trukket.

I 1795 nedbrændte imidlertid dette Raadhuus, og man besluttede nu at give det en anden Plads, for at Torvene kunde blive forenede, og man kunde faae rummeligere Lokaler. Til Byggeplads valgtes den Grund, hvorpaa Vaisenhuset havde staaet før Ildebranden, hvorhos man erhvervede nogle andre tilgrændsende Grunde. Bygningen paabegyndtes i 1805 efter Konferentsraad Hansens Tegninger og blev færdig 1815. Hovedindgangen mod Nytorv bestaaer af en smuk Colonnade af sex ioniske Søiler, bag hvilken en Steentrappe fører til den store Hovedvestibule. I Frisen over Søilerne staae Jydske Lovs Indledningsord: »Med Lov skal man Land bygge.« Frontispicen er endnu tom. I Bygningen er der Lokaler for Magistraten, Borgerrepræsentanterne, Stads-kondukteuren, Notarius publicus, Justeerammeret, Københavns Bygnings-Assurance, Lands-, Over-, samt Hof- og Stadsretten, Kriminal- og Politiretten, Politikammeret, Forligskommissionen o. s. v. Afsondrede fra Raadhuset i en særegen Bygning ligge Fængslerne, men de ere satte i Forbindelse med Raadhuset ved to smukke Buer, hvorunder der er fri Færdsel.

Pland del. F. Larsen lith.

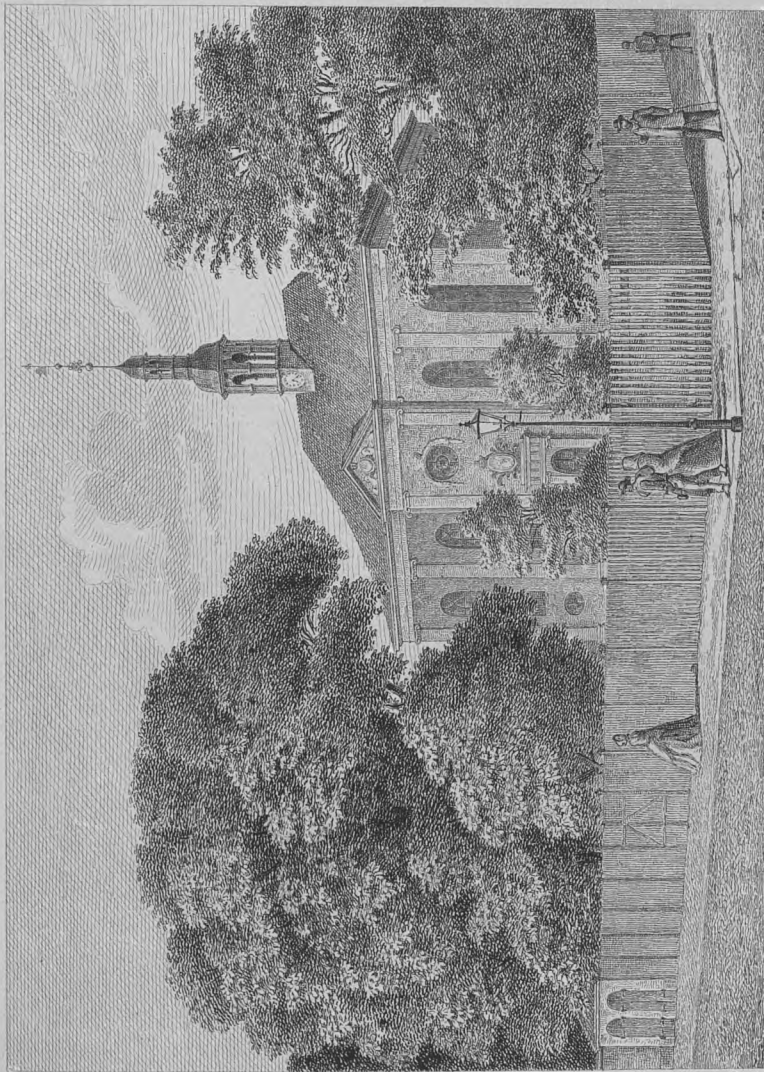
F. Larsen lith. Insk.

RAAD-OG DOMHUSET — L'HÔTEL DE VILLE

C.W. Stinck's Forlag,
Enebetretteset.

Reformert Kirke.

Efter Ophævelsen af det nantiske Edikt kom der en Deel Reformerte hertil, uagtet Regeringen i sin Intolerantse ikke vilde tilstaae dem den uhindrede Indvandring som andetsteds. Imidlertid dannede der sig efterhaanden en Menighed, som forøgedes derved, at Dronning Charlotte Amalie, der selv var reformert, saavidt det stod i hendes Magt, søgte at begunstige den, ligesom man derhos i forrige Aarhundrede stræbte at befordre Indvandringen for ved Hjælp af den at fremme Industrien. Først holdt Menigheden sine Sammenkomster i den bekjendte Kjøbmand Wigands Gaard, der laae, hvor det nuværende Prindsens Palais ligger, altsaa paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Vestergade, der indtil Slutningen af forrige Aarhundrede endnu kaldtes Wigands Gade. I 1688 grundlagdes den Reformerte Kirke paa sin nuværende Plads, Hjørnet af Rosenborggade og Gothersgade. Ved den store Ildebrand 1728 brændte ogsaa denne Kirke, men ved Hjælp af Kollektor og Understøttelse fra Udlandet var man snart istand til at tage fat paa Gjenopførelsen, og allerede i Marts 1731 kunde man indvie den til Gudstjeneste. Kirkens Hovedfaçade er 41 Alen lang og 21 Alen høi til Gesimsen. Kirken har et Spir, der rager 26 Alen op over Tagryggen. I Overeensstemmelse med den reformerte Læres Forskrifter er det Indre uden Prydelse, men Kirken er lys og venlig.

E. Lund del. Thorsen lith.

F. Larsen lith. Insk.

REFORMEERT KIRKE — L'ÉGLISE DES RÉFORMÉS

C. W. Stinckel Forlag
Enebetreffiget.

Regentsen.

Christian den Tredie havde allerede i Universitetsordinansen udtalt Tanken om at indrette en Bolig for trængende Studenter, men Planen kom ikke til Udførelse før under Christian den Fjerde. Kongen købte i August 1618 en stor Gaard i Kannikestræde, og her opførtes Regentsen, der toges i Brug 1623. Den fik Navn af Collegium regium i Modsætning til Walkendorffs ældre Studenterbolig i St. Pederstræde. I Længen ud mod Kjøbmagergade indrettedes en Kirke, som var bestemt til en almindelig Studenterkirke, men som snart viste sig for lille, hvorfor Trinitatis Kirke opførtes i Stedet, saa at Regentskirken kun benyttedes til Alumnernes Morgen- og Aftenandagt og visse Øvelser. Bygningen omfattede da som nu 3 Længer, men kun Længerne ud til Kannikestræde og Krystalgade vare beboede af Studenter. I Vinduerne fandtes som i alle offentlige Bygninger fra hiin Tid Jernstænger.

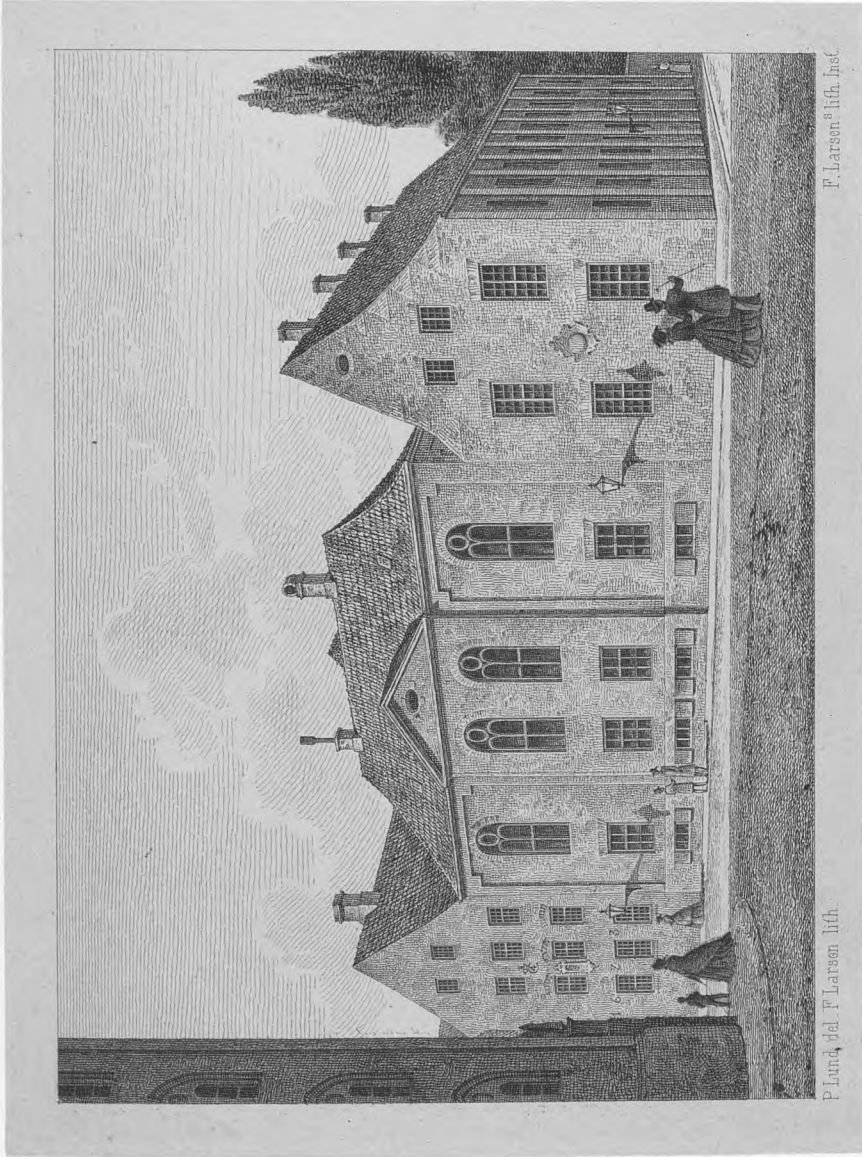
Ved den store Ildebrand i 1728, som ødelagde St. Kannikestræde, angrebes ogsaa Regentsen. Længen ud til Krystalgade og den vestlige Halvdeel af Længen til Kannikestræde bleve aldeles ødelagte, men derimod bevaredes den anden Halvdeel af denne Længe samt Kirkebygningen, saa at ikke alene Murene bleve staaende, men tildeels endogsaa Skillerummene, ja endog en Deel af Bohavet forbleve uskadede. Gjenopførelsen gik langsomt for sig, og først i 1731 var Bygningen færdig, men havde ikke faaet sit tidligere Omfang. Den vestlige Halvdeel af Længen ud til Kannikestræde vedblev længe at ligge i Ruiner, og først i 1743 blev den heelt fuldført, hvorfor ogsaa Christian den Sjettes Navn blev anbragt over Porten paa Bygningen ud til Kannikestræde. Kort efter blev ogsaa Kirkelængen ombygget, og Regentsen fik saaledes med Undtagelse af, at der først er senere paabygget en fuldstændig tredie Etage udtil Kannikestræde, det samme Udseende som nu, der som bekjendt er temmelig simpelt og eensformigt.

Ogsaa Regentsens Gaardsrum har modtaget en Deel Forandringer baade med Hensyn til Størrelse og Benyttelse. Den Lind, der danner Hovedpunktet i Gaarden, er

plantet af Regents-Provst, Professor Hwiid i Slutningen af forrige Aarhundrede. I 1831 blev der plantet en Række Lindetræer langs Kirkelængen, og Længen ud til Krystalgade smykkedes med tre Viinranker.

Regentsens Indre var i tidligere Tid i høieste Grad tarveligt. Værelserne havde Steengulv, og i Vinduerne sad der, som bemærket, Jernstænger, de raae Vægge stak tildeels frem eller vare kun malede med Liimfarve, Alumnerne laae sammen i Himmelse, Dørene havde et plumpt, fængselsagtigt Udseende, og Kakkelovnene vare klodsede og daarlige. I 1833—35 repareredes Læseværelserne — 2 og 2 Alumner boe sammen og have Læseværelse og Soveværelse tilfælles — hvorved Bjælkelofterne fik Gibsdække, Væggene bleve afpudsede og Træværket malet. I 1843—46 foretoges derhos en omfattende Reparation, idet alle Værelserne bleve gibsede, Gulvene omlagte, hvorved de sidste Steengulve forsvandt, nye Kakkelovne opsatte og Værelserne betrukne. Samtidigt hermed indrettedes der en Deel Eneværelser. Endelig er i den seneste Tid Regentskirken bleven indrettet til Læseværelser.

(See Kommunitetet og Regentsen fra dens Stiftelse til vore Dage af C. E. F. Reinhardt).

F. Larsen lith. Insc.

F. Lund del. F. Larsen lith.

REGENTSEN (COLLÈGE)

C.W. Stenck's Forlag:
Eneberetfiget.

Rosenborg Slot og dets Omgivelser.

Rosenborg indtager ved sin Bygningsmaade, sit Indhold og sine Omgivelser en saa fremragende Plads, som kun meget faa af Danmarks øvrige Bygninger, og det hører derfor ikke blot til de Mindesmærker, som Folket omfatter med størst Kjærlighed, men det har tillige vundet sig et europæisk Navn og har ved Siden af vore Museer udøvet den største Tiltrækningskraft paa Reisende.

Som den større Deel af vore mærkelige offentlige Bygninger er Rosenborg bygget af Kristian IV og har staaet i en inderlig Forbindelse med ham, idet han opholdt sig her en stor Deel af sit Liv og paa Slottet udaandede sit sidste Suk. Rosenborg byggede Kongen i den lykkeligste Deel af sit Liv, den Tid, der ligger mellem hans Overtagelse af Regeringen og Trediveaarskrigen. Slottet byggedes, og Haven anlagdes i 1604 og de følgende Aar paa en Plads, der da var udenfor Byens Volde, og paa hvilken der havde ligget en Deel Huse og Haver. Allerede i 1608 kom imidlertid baade Have og Slot til at ligge indenfor Voldene. Rosenborg er uadskillelig forbunden med sin Have, der giver Slottet en Deel af sin Charakter; saasart der gjøres Indgreb i denne, lider ogsaa Slottet derunder, men i Forening danne de et poetisk Hele, der bragte Digteren til at udbryde:

See Rosenborg! hvor magisk den sig hæver,
Bag grønne Træer paa Himlens lyse Felt!
Et Drømmeslot, som høit i Skyen svæver,
Et Feepallads, et kronet Sommertelt!

Slotsbygningen, der er opført i den Renaissancestil, der udviklede sig i det sextende Aarhundrede, er i sit Ydre i det Hele uforandret, saaledes som den opførtes under Kristian IV. Den bestaaer kun af en Fløi med 3 Etager foruden Kjælderetagen og har Façade mod Øst og Vest. Da hele Bygningen kun er 76 Alen lang, er Slottet ikke ret stort, hvad der hidrører fra, at det fra Begyndelsen af ikke har været bestemt til en fast Residents, men alene »til Hans Majestæts egen Retraite og Forlystelse i den derhos anlagte kostelige

Have.« Slottet er med Taarnene 38 Al. bredt, og Høiden er indtil Ryggen af Taget 35 Al. Det har 4 Taarne, af hvilke det høieste, det vestre, der vender ud mod den nuværende Exerceerplads, er 7 Etager høit og 74 Alen til Spiret. Paa den østre Side findes 2 Taarne med Spir paa 5 Etager og 53 Alens Høide og midt imellem disse et mindre Taarn paa 32 Alen og uden Spir. Taget er tækket med Kobber, og Spirene indvendig og udvendig beklædte med Kobber og Bly. Slottet blev, da det anlagdes, omgivet med Grave og Volde, ligesom alle den Tids Slotte og Borge, saa at det kun stod i Forbindelse med Haven ved den saakaldte grønne Bro, og med den nuværende Voldgade ved en bred Vindebro. Disse Grave bevaredes indtil Slutningen af forrige Aarhundrede, da de tildeels fyldtes. Vagtstuen, der altsaa laae paa Slotsøen ved Vindebroens Begyndelse, er samtidig med Slottet, medens den saakaldte Kommandantbolig sandsynligviis skriver sig fra Begyndelsen af Kristian V^s Regjering. Denne Tilbygning var ikke den eneste, som Slottet fik efter Kristian IV^s Tid, og som bidrog til at betage det sine frie Omgivelser. Aarsagen hertil var, at Hoffet, der opholdt sig i længere Tid paa Rosenborg, gjorde større og større Fordringer. Frederik III lod saaledes opføre et Domestikhuus, senere kom Gartnerboligen til, og der byggedes Vadskerhuus, Stalde, et Kjøkkenhuus, Vagtstuen udvidedes o. s. v. indtil Slottet efter Kristian VI^s Død ophørte at være Residents, hvoraf Følgen var, at en Deel af hine Bygninger forfaldt, medens dog enkelte af dem, saaledes Vadskerhuset, ere blevne bevarede.

Slottets Værelser have tildeels lidt betydelige Forandringer siden dets Bygmesters Tid, og kun et Par Værelser fremtræde endnu uforandrede, nemlig Kristian IV^s Forgemak, Sovekammer og Arbeidsværelse. I Forgemakket ere Panelerne fra Gulvet indtil Loftet af Egetræ med Billedskjærerarbeide, som er afdelte ved 22 Søiler; mellem disse er der anbragt 95 Malerier af forskjellige hollandske Mestere, omtrent samtidige med Slottets Bygning. Loftet er siret med Malerier dels paa Træ dels paa Lærred, Kaminen er af Sandsteen og prydet med Ornamenten og Figurer, som i sin Tid have været forgyldte, men nu ere overmalede. Paa hver Side af Kaminen findes en Karnap med Vinduer, som antages at være tilbyggede af Kristian V for at understøtte de 2 Karnapper paa 1ste Sal. I Salen er et Talerør af Kobber, som i en Længde af 75 Alen løber i Muren under Kjælderens og op i det yderste Gemak i Slottets sydlige Ende, saa at 2 Personer kunne fra begge Rørets Udløb ganske sagte tale med hverandre. Kristian IV^s Sovekammer — idetmindste antager man et Værelse paa Rosenborg for at have været hans Sovekammer, og det Kammer, i hvilket han døde — har et Loft med forgyldt Billedskjærerarbeide, med et Maleri — Medor og Angelica — i Midten. Over Kaminen er Kristian IV^s Navnetræk anbragt, og Gulvet er belagt med firkantede gullandske Fliser, Væggene ere betrukne med grønt, guldblomstret Moer. I Kongens Arbeidsværelse ere

Panelerne og Væggene malede, saaledes at de ligne Skildpade, Fyldingerne ere grønne, lakerede i chinesisisk Smag. I Loftet er der 3 Malerier, omgivne af Gibs-Stukatur-Arbeide og nærmest Vinduet er anbragt Kristian IV^s Navnechiffer, samt det danske Vaabenskjold. Kaminen er mørk, overmalet og har forskellige barokke Ornamentter. Gulvet er nu af Brædder, medens det tidligere ligesom Forgemakket har havt Marmorfliser.

Riddersalen i 3die Etage er lige saa lang og bred som Slottet og oprindelig bygget i samme Smag som Riddersalen paa Frederiksborg. Loftet var fladt, udskaaret og prydet med Maling og Forgyldning, Gulvet var belagt med Marmorfliser, medens der paa Midten af begge Endemurene fandtes 2 Marmorkaminer, hvorhos Siderne vare bedækkede af Malerier. Under Kristian V og Frederik IV blev der imidlertid foretaget betydelige Forandringer med Hensyn til Salen. Loftet hvælvedes og dekoreredes med Stukaturarbeider i fem Afdelinger, hvoraf den mellemste indeholder det af Ordenskjæderne omgivne kolorerede Rigsvaaben i en Indfatning af Løvværk og andre Ornamentter. Til Høire og Venstre for Vaabenet findes de fire kongelige Regalier: Kronen, Scepteret, Sværdet og Rigsæblet, malede paa Lærred af Henrik Krock i Ornamentindfatninger. Allegorisk er fremstillet i Nærheden af Scepteret: Vornedskabets Ophævelse og Landmilitsens Oprettelse samt ved Siden af Sværdet: Dragonregimenternes Oprettelse og Matrosernes Indrullering. Loftet hviler paa en Stukaturgesims, der er marmoreret af Charles Bracht, og som skal have stor Kunstværdi. De to lange Sidevægge ere behængte med 12 Hautelice-Tapeter, der ere forfærdigede i Slutningen af det syttende Aarhundrede i Kjøge af Brødrene van Eichen fra Holland. Tapeterne fremstille forskellige Begivenheder fra Kristian V^s Krige med Sverig 1675—76, nemlig: Landskrones Erobring 11. Juli 1676, Søslaget i Kjøgebugt 1. Juli 1677, Erobringen af Damgarten 6 Oktober 1675, Rygens Erobring 17. September 1677, Erobringen af Kristiansstad 18. August 1676, Erobringen af Helsingborg 3. Juli 1676, Søslaget ved Øland 1. Juni 1676, Erobringen af Marstrand 23. Juli 1677, Søslaget paa Colberger Rhed 1. Juli 1676, Erobringen af Landskrones Kastel 4. August 1676 og endelig Erobringen af Wismar 13. December 1675. Under hvert Stykke findes et Vers i det tydske Sprog, som forklarer Kompositionen.

I den nordre Ende af Salen er opstillet en kongelig Trone med Kroningsstolene. Foran Tronen ligger tre Løver i naturlig Størrelse af drevet Sølv, hvis lange Maner ere forgyldte; hver Løve veier henved 3000 Lod Sølv. I den modsatte Ende af Salen findes en Kamin med Indfatning af broget Marmor, hvorpaa Christian IV^s Brystbilled af hvidt Marmor med Aarstallet 1644 er opstillet.

Af andre Værelser, der have en almindeligere Interesse, bør nævnes Speil-kabinetet i 2den Etage, der er indrettet af Frederik IV, Loft, Vægge, Vinduesforbybninger

og Døre, samt en stor Oval i Midten af Gulvet, ere beklædte med folieret Speilglas. Gulvet omkring Ovalen er indlagt med forskjellige Sorter kulørt Træ og Been.

Som bekjendt tjener Rosenborg nu til Opbevaring af en stor historisk Samling, der indbefatter en betydelig Masse af Kostbarheder og Mærkværdigheder. Til disse høre Rigsinsignierne, en Samling af Kongernes Kroningsdragter, deres Klenodier, Vaaben og Huusgeraad m. v., der her ere samlede og ordnede paa en let overskuelig Maade efter Tidsfølgen. Tillige findes i Slottet Mønt- og Medaillesamlingen, der er grundlagt af Frederik III, og som i 1781 flyttedes til Rosenborg. Samlingen er en af de største i Verden og er ordnet paa en fortrinlig Maade.

Rosenborg Slotshave, der i daglig Tale kaldes Kongens Have, har lidt store Forandringer siden det første Anlæg. Den strakte sig da langs Volden ned ad Gothersgade til Adelgade, men man har skaanselsløst grebet ind og formindsket den mere og mere, efterat Slottet havde ophørt at være Residentsslot. Hvor Gardekaserne nu staaer, fandtes der et pragtfuldt Laurierhuus, over 250 Alen langt, der var bygget af Kristian IV, men betydelig forskjønt af Kristian VI; dette blev i Slutningen af forrige Aarhundrede ryddet for at indrettes til Kaserne for Garden, ligesom det tilstødende Domestikhuus blev taget i Brug til Marketenteri. Vesten for Slottet fandtes et stort Blomsterparterre der var den smukkeste Deel af Haven. Allerede 1769 tænkte man paa at omdanne dette Parti til Exerceerplads, men Planen blev dog ikke dengang bragt til Udførelse; den forbeholdtes Slutningen af Aarhundredet. Pladsen adskiltes da ved et Plankeværk fra Haven og omdannedes til Øvelsesplads. Langs ned ad Gothersgade anlagde man det hæslige Exerceerhuus og hertil føiedes i 1831 Rosenborg Brøndanstalt, medens man allerede tidligere havde opført et Sproitehuus i Havens sydvestlige Hjørne mod Gothersgade. Hele det Terrain, hvorpaa Kronprindsessegade nu staaer, skiltes i Begyndelsen af dette Aarhundrede fra Haven, men her opsattes dog idetmindste et smukt Hegn med Pavilloner, der lader Haven præsentere sig paa en indtagende Maade fra denne Side af.

Under Frederik III og Kristian V var Haven bleven noget tilsidesat, men under Kristian VI gjordes der overordentlig meget for den, naturligviis i Overeensstemmelse med den Tids Smag, som ikke kunde tiltale den senere Slægt. »Den er vistnok« — skriver Pontoppidan i 1764 — »en af Stadens store Herligheder, ligesom den og stedse holdes i fuldkommen god Stand. Dens mange og høit bevoxne Alleer, Lystkvarterer, Hvilesteder, Springvande og konstige Statuer af Kobber, Bly, Marmor og Sandsteen gjøre, at den er Slottet, ligesom Slottet er den værd, eller ret kongelig.« Haven var rigt udsmykket med Billedhuggerarbejder, af hvilke der nu i selve Haven kun findes en Gruppe fra Kristian IV's Tid, Løven der sønderriver Hesten, som er støbt i Glückstadt i 1618 i Bronze, og oprindelig har været forgyldt, samt de 2 Kobberløver,

der nu ere opstillede ved den grønne Bro. Forskjellige Arbeider: en Samson, der river Gabet op paa Løven, samt 2 Statuer af Orpheus og Eyradice, der vare udførte under Frederik IV ere blevne henflyttede til Herkulespavillonen, der opførtes i 1773 af Harsdorff for Enden af Kavaleergangen, og som kôm til at ligge paa den samme Plads, hvor i sin Tid den saakaldte Eremitage havde staaet.

Uagtet Slottet ofte var Residentsslot, var Haven dog ikke lukket for Publikum, idetmindste siger Pontoppidan i Midten af forrige Aarhundrede, at den af kongelig Naade lodes aaben til Spadseregang for alle skikkelige Folk. Medens Struensee var ved Roret, indrettedes den dog først ret til offentlig Have og her herskede en kort Tid et meget bevæget Liv, der er blevet skildret med levende Farver af Carl Bernhard i »Gamle Minder«. Den franske Stil, hvori Haven var anlagt, opgaves i dette Aarhundrede, og den blev under Lindegaards Ledelse omdannet til et smukt engelsk Anlæg. I de senere Aar have saavel Haven som Slottets Omgivelser, vundet meget betydelig ved en Række hensigtsmæssige Forandringer, hvorved navnlig Slotsøen saagodtsom har faaet sit oprindelige Udseende tilbage, og en Deel yderligere Forandringer ere projekterede. (See Pontoppidan: Den danske Atlas II, Stouenberg: Rosenborg Slots historiske Mærkværdigheder 1855, samt forskjellige Artikler i »Illustreret Tidende« for 1861).

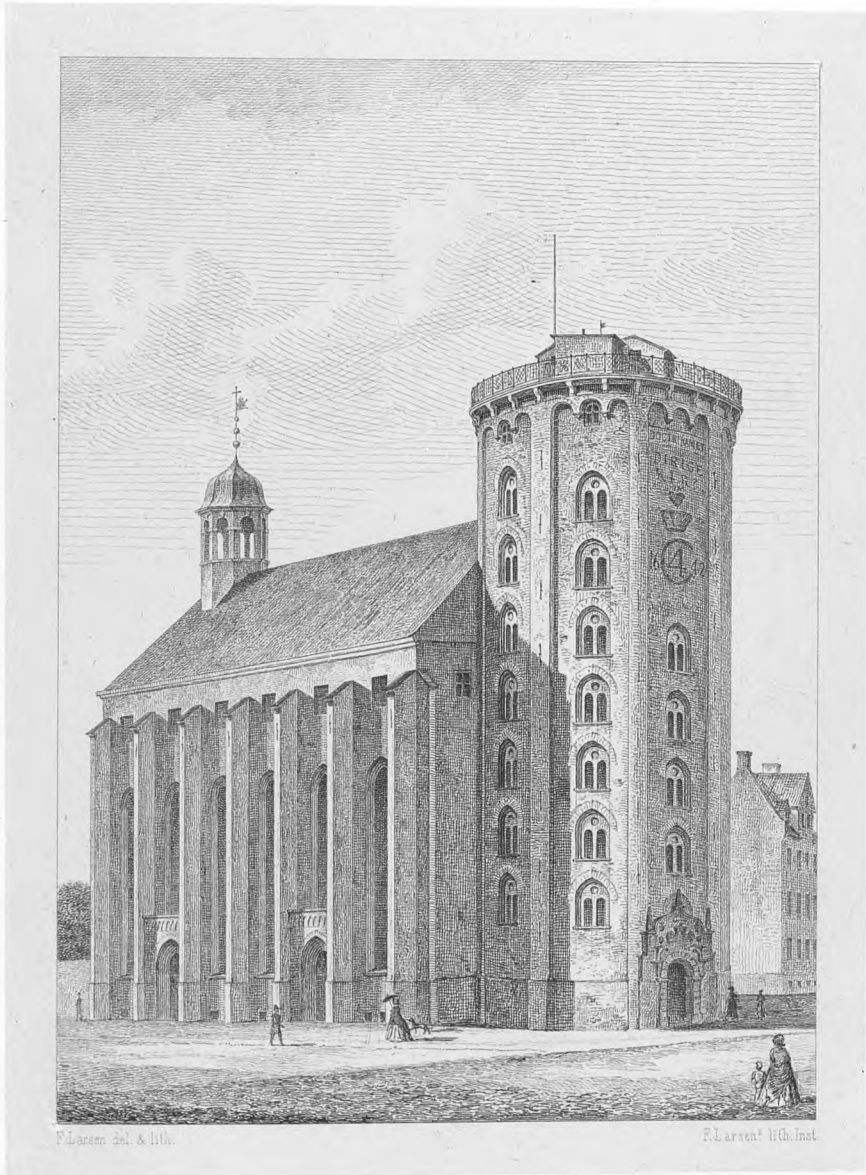
ROSENBORG SLOT — LE CHÂTEAU DE ROSENBORG.

C.W. Stinck^o Forlag.
Eneheretfiget.

Runde Taarn og Trinitatis Kirke.

Regentskirken var oprindelig bestemt til Studenterkirke, men viste sig snart utilstrækkelig, hvorfor Christian IV besluttede at opføre en ny Studenterkirke, den nuværende Trinitatis Kirke, som tillige skulde afgive Plads til Universitetsbibliotheket og det astronomiske Observatorium. Bygningen opførtes efter Tegninger af Jørgen Scheffel fra Bern. Grundstenen blev lagt 1637, men først 1651 var Bygningen fuldfærdig. Dens udvendige Længde er 86 Alen, den indvendige 81 Alen, Høiden til Taget 35 og til Rygaasen 55 Alen; Breden er indvendig 29 Alen og Vinduerne 17 Alen høie. Det Indre af Kirken brændte i 1728, men Murene modstod Ildens Kraft og den kunde derfor hurtigt restaureres og tages i Brug 1731. Kirken er opført i Spidsbuestil, Hvælvingerne bæres af 2 Rækker slanke ottekantede Muurpiller. Alteret er af Træ med en forgyldt Christusfigur i en Niche; Prædikestolen er af Egetræ og rigt smykket i gammel Stil. I Kirken findes en Deel Epitaphier, af hvilke det prægtigste er over Feltherren Hans Schack. Desuden ligge her begravede Rigshofmester Joachim Gersdorff, Grev Mogens Friis, den første Greve af Frisenborg, Arne Magnussen, Hans Gram, Jørgen Elers, Stifter af Elers Kollegium m. fl. Paa Kirkegaarden hvile Johannes Ewald og J. H. Wessel. Op til Kirkemuren ere flere Runestene opstillet.

Runde Taarn er $57\frac{1}{2}$ Alen høit med et Gjennemsnit af 24 Alen. Det bestaaer af en ydre og en indre Cylinder, mellem hvilke der snoer sig en jævnt opstigende Sneglegang, saa bred og jævn, at Czar Peter har kunnet ride op af dem, og hans Gemalinde kjøre op af den i en Vogn med 4 Heste for. I Opgangen findes der flere Runestene. Paa Taarnets Ydermuur er anbragt en Indskrift samt nogle billedlige Fremstillinger, som i Forening skulle betyde: *Doctrinam et justitiam dirige Jehovah in corde coronati regis Christiani Quarti 1642*. Fra Platformen haves en meget smuk og vid Udsigt over Kjøbenhavn og Omegn.

RUNDETAARN. — LA TOUR RONDE.

C.W. Stinck's Forlag.
Eneberettiget.

Studenterforeningens Bygning.

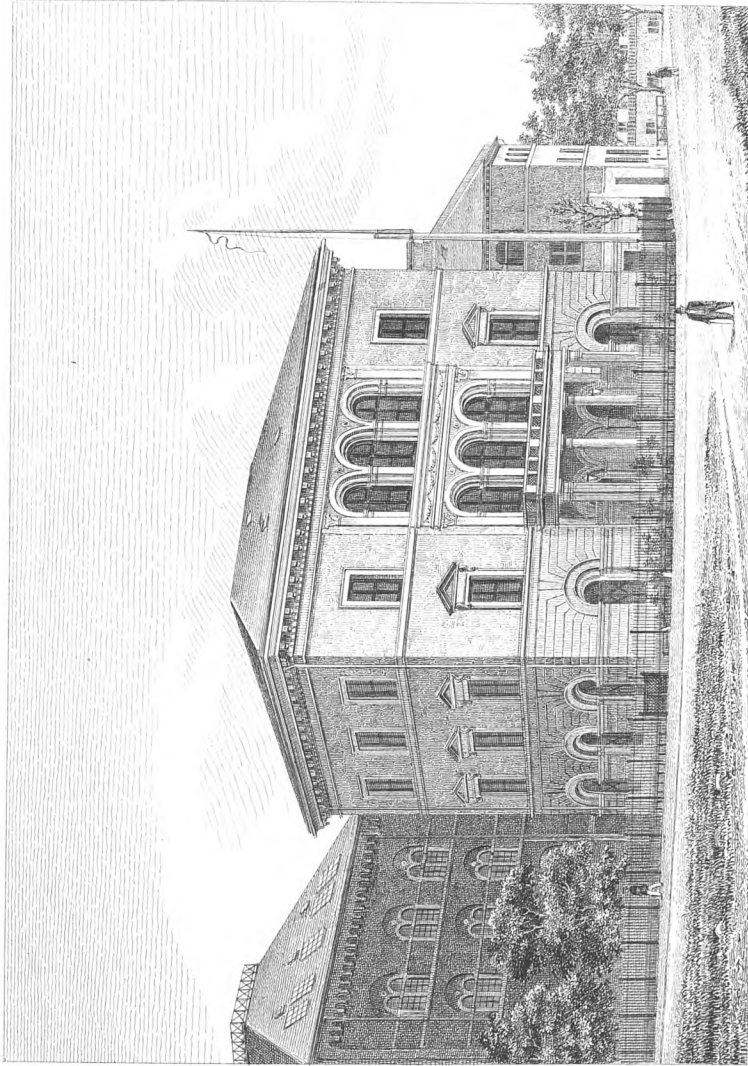
I Aaret 1820 blev der oprettet en Studenterforening, hvis Vilkaar naturligviis i Begyndelsen kun vare tarvelige. Der var derfor ikke i mange Aar Tale om at tilveiebringe en egen Bygning for Foreningen, og det saameget mindre som der en Tid (1839—43) bestod to Foreninger.

Efterat det havde viist sig muligt for Studenterne i Lund at faae en Foreningsbygning opført, begyndte man med Iver at virke for Udførelsen af en lignende Plan. Denne fandt stor Understøttelse ikke blot blandt ældre og yngre akademiske Borgere, men ogsaa udenfor disses Kreds. Betydelige Summer skaffedes tilveie, og man kunde i April Maaned 1861 kjøbe en Grund paa Gammelholm med en derpaa staaende Bygning. Grunden danner Hjørnet af Holmenskanal og Holbergsgade og har en aaben Plads foran sig. Den ældre Bygning, som forefandtes paa Grunden, skal i sin Tid have tjent til Kirke for de til Arbeide paa Holmen dømte Slaver, hvorefter den senere har været benyttet til Marinens Archiv. Denne Bygning blev benyttet til Hovedbygning, men omdannedes væsenlig. Paa Facaden, der vender mod Syd og har fri Udsigt mod Kristiansborg, anbragtes en Balkon, og Hovedbygningen sattes derhos i Forbindelse med en treetages Sidebygning.

I Hovedbygningens nederste Etage er til Venstre en Sal for Sangforeningen og til Høire Spiseværelse. Paa første Sal er der Konversations- og Bladværelser og i øverste Etage en stor Festsal med Galleri over to lavere Værelser. I Sidebygningen findes Gymnastikværelse, Vertens Leilighed, Læseværelser og Bibliothekslokale.

Under Balkonen er paa en Konsol anbragt en af Prof. M. Hammerich skjænket Buste af Sokrates.

Bygningen, der er omdannet og opført af Professor Herholdt, blev taget i Brug i 1863.

F. Larsen^s lith. Inst.

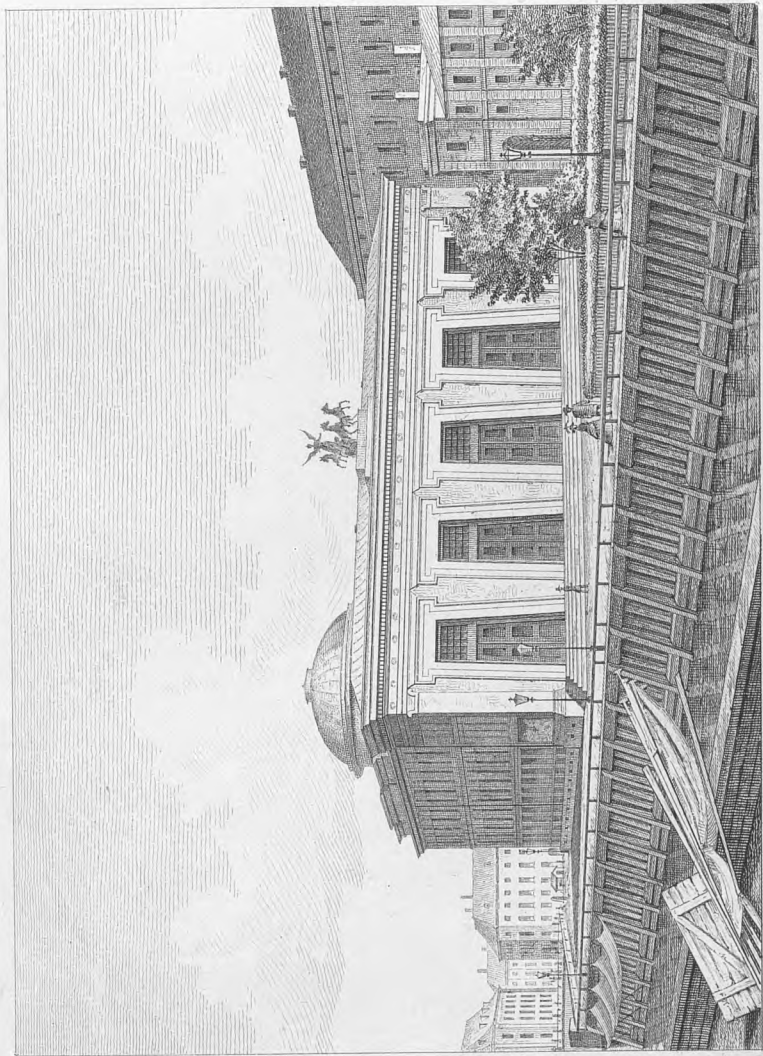
STUDENTERFORENINGEN. — L'ÉDIFICE DE LA RÉUNION DES ÉTUDIANTS

C.W. Stenke^s Forlag.
Eneberetfiget.

Thorvaldsens Museum.

Da Thorvaldsen havde skjænket sine Værker til et Museum, var der Tvist om Valget af den hensigtsmæssigste Plads til dette, indtil Striden afgjordes derved, at Frederik VI overlod en Sidebygning af Christiansborg Slot til Byggegrund. Denne Plads var meget uheldig valgt og har foranlediget, at Museet, for at kunne tage sig ud og frigjøre sig for Omgivelserne, har faaet et Ydre, der neppe kan kaldes heldigt. Museet er opført fra 1839—47 af Professor M. G. B. Bindsbøll paa Foranstaltning af Københavns Kommune, der tilskød de to Trediedelev af Udgifterne, medens en Trediedelev tilveiebragtes ved Subskription. Museet er en fritstaaende, rektangulair Bygning, to Etager høi, 110 Alen lang og 60 Alen bred. Det vender Bagsiden til Slotskirken, Forsiden mod Stormbroen og har en beplantet Forplads. Museet omslutter et aabent Rum, i hvis Midte Thorvaldsen er begravet, og som udentvivel er det heldigste Parti af hele Museet. Ved Indgangen paa Forsiden sees en »Viktoria, standsende sin Quadriga«. Den er modelleret af Bissen og støbt i Bronze af Dahlhoff paa Christian VIII's Bekostning.

Museet aabnedes for Publikum den 18de September 1848. Det eier en Kapital af 75,000 Rd., der er testamenteret det af Thorvaldsen, og hvis Renter anvendes til Administrationsomkostninger samt til at udhugge Thorvaldsens Værker i Marmor. Museet indeholder deels Thorvaldsens egne Værker, deels de Konstgjenstande fra Oldtiden og den nyere Tid, som han selv havde samlet. Hovedrækken af hans Værker findes i den nederste Etage, medens hans Samlinger deels findes i den øverste Etage, som ogsaa indeslutter en Deel af hans Arbejder, deels i Kjælderen. Thorvaldsens egne Værker udgjøre et Antal af omtrent 80 Statuer og Grupper, hvoraf en Trediedelev kolosale, 3 Friser, 220 andre Relieffer, foruden en Deel Skizzer og Variationer af Modellerne.

THORVALDSENS MUSEUM. — LE MUSÉE DE THORVALDSEN.

C. W. Sfinck's Forlag
Eneberettiget.

Universitetet.

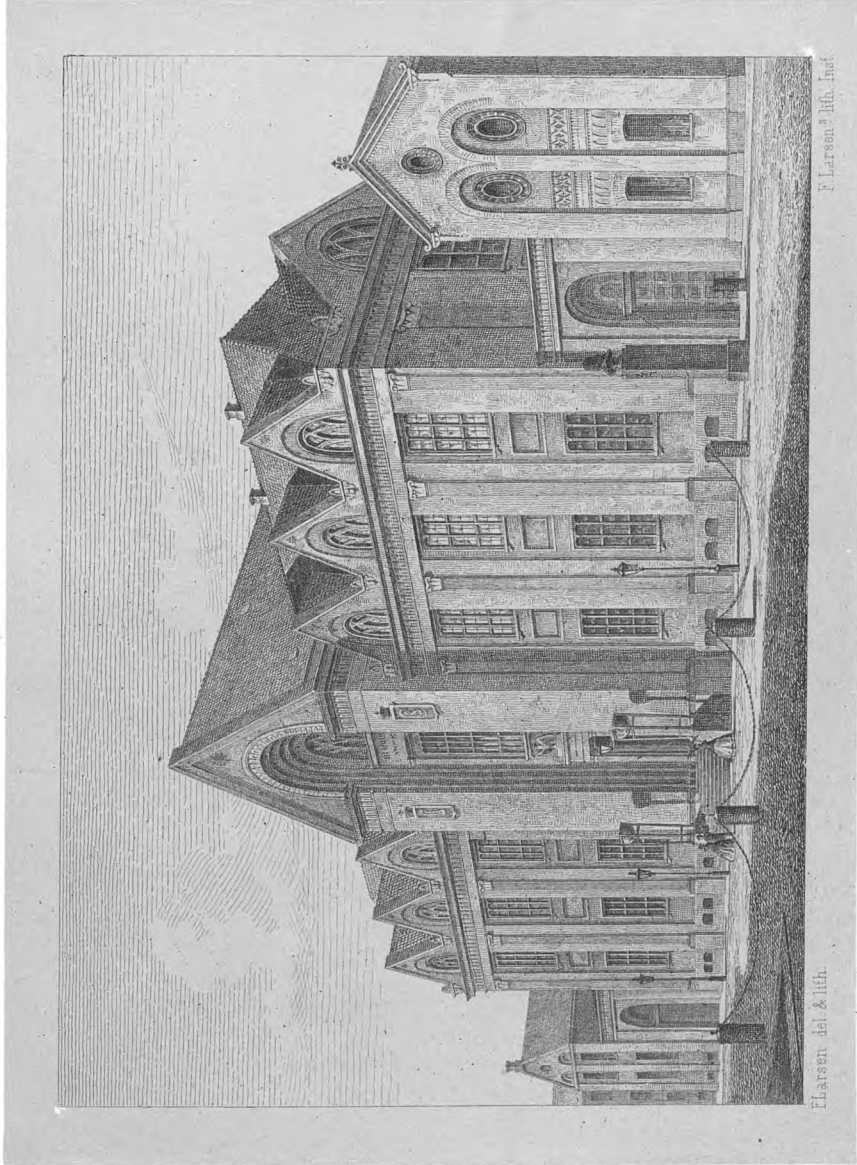
Ved Universitetets Oprettelse i Aaret 1479 overlodes der til dets Brug en Deel af Stadens nyere Raadhuus, som laae, hvor nu Bispegaarden har sin Plads. I 1537 fik Universitetet efter dets Restauration til Lokale de forrige katholske Biskoppers Residents, og har siden den Tid uforandret beholdt den samme Grund i Besiddelse. Under Christian IV blev den vigtigste Deel af Bygningerne, der i høi Grad trængte til Forbedring, aldeles ombygget, men hele Universitetet nedbrændte i 1728 med Undtagelse af den ældste Deel af det, den endnu staaende Konsistoriebygning. I 1729 begyndte man paa Gjenopførelsen og efter 3 Aars Forløb kunde det nye Universitetshuus tages i Brug. Det nedbrændte under Bombardementet i 1807, men dog blev Kommunitetsbygningen reddet, ligesom den gamle Konsistoriebygning.

Allerede i 1819 blev der af Stadsbygmesteren, Professor Malling, udarbejdet et Projekt til en ny Bygning. Planen omfattede den hele Qvarré eller Fiirkant, der udgjør Universitetets egenlige Grund, og ifølge den skulde Façadebygningen, i græsk Stil, have indtaget den hele Længde fra Nørregade til Fiolstræde. Men dette Projekt, som, hvis det var blevet bragt til Udførelse, vilde have forskaffet det Kjøbenhavnske Universitet en Bygning, hvortil neppe noget andet Universitet skulde have kunnet fremvise Mage i Skjønhed, Fuldstændighed og de enkelte Partiernes hensigtsmæssige Forbindelse, maatte formedelst dets tilsvarende større Bekostelighed og Utilstrækkeligheden af de til Disposition staaende pekuniære Hjælpeidler lægges til Side.

I 1831 udarbejdedes derfor en ny Plan af samme Bygmester, og i Henhold til denne opførtes Bygningen fra 1831 til 1836, da den indviedes ved Reformationsfesten. Façadebygningen ud til Frue-Kirke er deelt i tre Hovedpartier, et midterste Parti, hvori Hovedindgangen og Vestibulen ere anbragte, og to Sidepartier, som indeholde Auditorierne. Dens Længde er 110 Alen. Midtpartiet har fra Foden til den øverste Spidse en Høide af $36\frac{1}{2}$ Alen. Sidepartierne ere til det Øverste af Gesimsen 21 Alen høie. Over Portalen

ved Indgangen er anbragt en opadseende Ærn og under samme den Inskription: Coelestem adspicit lucem (Den beskuer det himmelske Lys); i den øverste Frise: Fredericus Sextus instauravit MDCCCXXXVI (Frederik den Sjette gjenreiste Bygningen 1836). Den første Afdeling ved Indgangen bestaaer af Vestibulen eller Forhallen til Solennitetssalen, der har en Længde af 24 Alen, en Brede af $22\frac{1}{2}$ og en Høide af $20\frac{1}{2}$ Alen. Denne Forhal staaer i umiddelbar Forbindelse med Korridorerne i første Etage, hvorfra Indgangen er til Auditorierne, og ved tvende Trappeløb med Korridorerne i anden Etage, hvorfra ligeledes er Indgang til Auditorierne. I Hovedbygningens nederste Etage er der indrettet 5 og i den øverste samme Antal større eller mindre Auditorier; endvidere er der i hver Etage et Aftrædelsesværelse for Professorerne. Fra Forhallen, i fem Trins Høide ligefor Hovedindgangen, træder man ind i Solennitetssalen, som er $34\frac{1}{2}$ Alen lang, 22 Alen bred og $21\frac{1}{2}$ Alen høi og indtager den største Deel af Rummet i Tværbygningen. Den er i en Afstand af 17 Alen fra Gulvet omgivet af et Galleri. Væggene have to Rækker af Feldter, af hvilke den øverste er bestemt til Malerier. Til høire Side i Salen er i $1\frac{1}{2}$ Alens Høide anbragt en Tribune for den kongelige Familie, hvortil Indgangen er fra et dertil indrettet Parti i den østlige Gaard; til venstre Side i lige Høide Talerstolen, som har Indskriften: *Εν πνευματι και αληθεια* (I Aand og Sandhed). I den nordre Deel af Galleriet er indrettet Plads til et Orchester. Ved den nordlige Deel af Salen er en Udbygning, hvori et Forsamlingsværelse for Professorerne, til Brug ved akademiske Høitideligheder, er anbragt. Dette staaer i Forbindelse med det gamle Konsistoriehuus ved en, udvendig med gothisk Portal forsynet Vestibule, der saaledes tjener til Kommunikation mellem den ny Universitetsbygning og Konsistorium. Alle Auditorier og Solennitetssalen blive opvarmede ved dertil i Kjælder-Etagen indrettede Ovne, hvorfra Varmen udbreder sig gennem de overalt anbragte Varmerør. I denne Kjælder-Etage er under Solennitetssalen og i samme Størrelse, til en Høide af $5\frac{1}{4}$ Alen, et med særskilt Indgang fra den vestlige Gaard forsynet Lokale, der ligesom flere af Universitetets øvrige Souterrains er indrettet til Opbevaring af forskjellige Samlinger.

Efter Bygningens Fuldførelse ere Forhallen og Gangene blevne fuldstændig dekorerede af Constantin Hansen og Hilcker, ligesom Statuer af Apollo og Minerva ere blevne anbragte paa Afsatser ved Trappegangene. For Tiden dekoreres Solennitetssalen. (See Engelstoft og Werlauff, Udsigt over Kjøbenhavns Universitets-Bygnings Historie.)

UNIVERSITETET — I UNIVERSITÉTÉ.

C.W. Stinck's Forlag.
Eneberettiget

Universitetsbibliotheket.

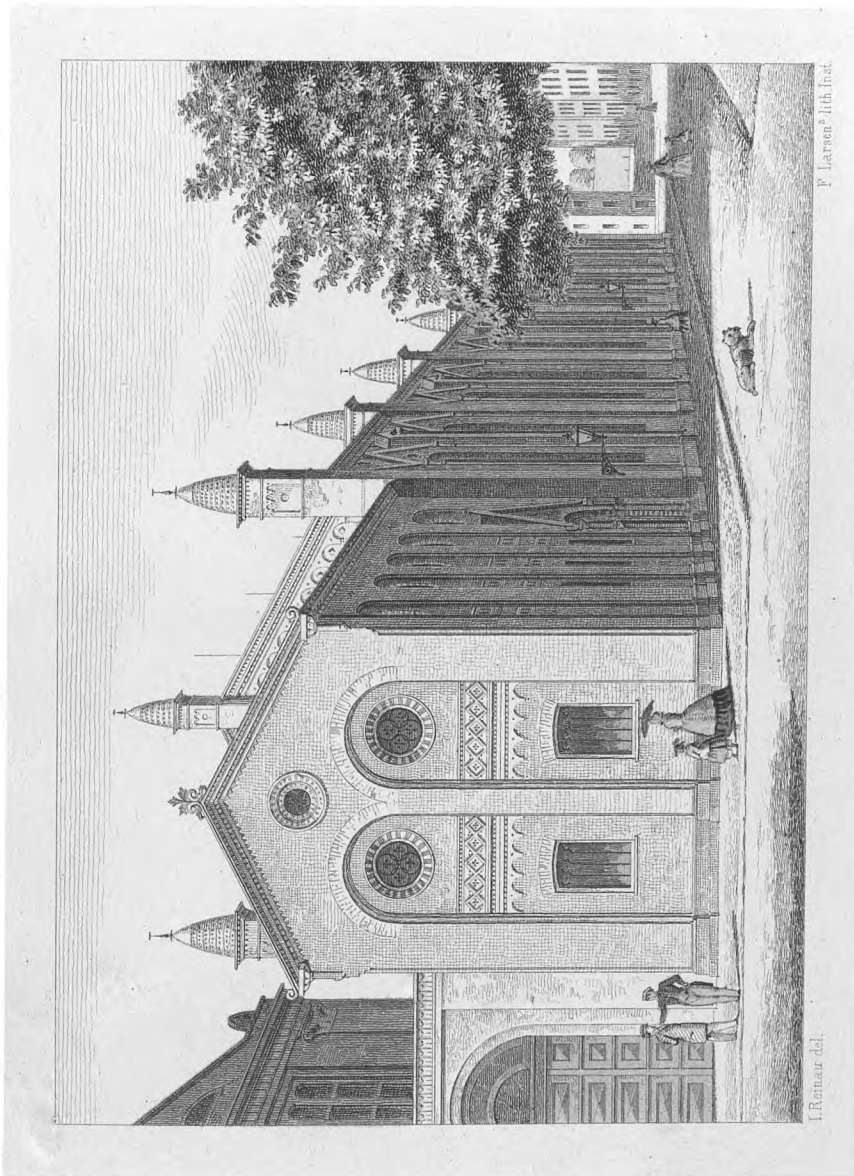
Da Christian III bragte Universitetet paa Fode igjen, drog han ogsaa Omsorg for Tilveiebringelsen af et Universitetsbibliothek, men først under Christian IV fik det et noget betydeligere Omfang. Han indrettede et Lokale til det over Trinitatis Kirke, som dog først kunde tages i Brug i 1657. Bibliotheket voxede nu hurtigt, men det tilintetgjordes aldeles ved den store Ildebrand i 1728, der ødelagde Lokalet og det Indre af Kirken. Saasnart denne var gjenopført, og dermed tillige Bibliothekssalen, begyndte man atter at samle, saa at man ved Aarhundredets Slutning var i Besiddelse af 60,000 Bind (Disputatserne fraregnede) samt 3,088 Haandskrifter. Allerede i 1770 ansaae man Lokalet for fuldt, dog lykkedes det ved Forandringer i Opstillingen foreløbig at tilveiebringe Plads, men efter 80 Aars Forløb, da Bibliotheket var voxet til 150,000 Bind, var Lokalet aldeles overfyldt, hvorhos der manglede bekvemme Læse- og Udlaanslokaler. Det var derfor paatrængende nødvendigt at tilveiebringe en ny Bygning; efter længere Forhandlinger besluttedes det at opføre Universitetsbibliotheket paa Universitetets Grund ud mod Krystalgade efter Tegninger af Professor Herholdt og under dennes Ledelse. Den 1ste August 1857 lagdes Grundstenen.

Den egenlige Bibliotheksbygning, — hedder det i Dr. Forchhammers Udsigt over Universitetsbibliothekets Historie i Nordisk Universitets-Tidsskrift — strækker sig fra Krystalgade i en Længde af 113 Alen, med en Dybde af $26\frac{1}{2}$ Alen og en Høide af 18 Alen fra Sökkelen til Gesimsen; dermed er forbundet en lavere Bygning (30 Alen lang, 15 Alen bred, $12\frac{1}{2}$ Alen høi), der indtager det øvrige af Grunden ligetil Frueplads. Fra Indgangen i den lavere Bygning tæt ved Hovedbygningen, træder man ind i en Forhal. Fra denne fører en Gang til venstre til Archivlokalet, og en Trappe deels til et tilsvarende Lokale paa første Sal, deels til den store Høresal, som indtager hele Rummet over Læse- og Udlaansværelserne. Igjennem Døren tilhøire træder man fra Forsalen ind i en $6\frac{1}{2}$ Alen bred Gang, der giver Adgang til Arbeidsværelserne. Udtil

Universitetsgaarden ligge de to, hver c. 100 □ Alen store, Læseværelser, og ud til Fiolstræde Udlaansværelset, samt Bibliothekarens Værelse med tilhørende Pakkammer. Det egenlige Bibliothekslokale bestaaer af en stor Sal, som løber gennem begge Etager, med et omløbende bredt Galleri, der bæres af Jernsøiler, som igjen i deres Fortsættelse bære de brandfrie Hvælvinger. Reoler af 6 Alens Høide ere opstillede lodret ud fra Ydermurene baade paa Gulvet og paa Galleriet, hvorved der dannes 32 Celler i hver Etage, hver oplyst af sit Vindue. De to inderste Celler nærmest Krystalgaden ere afsondrede til Lokale for Manuskriptsamlingen. Reolernes Længde er paa Gulvet 9 Alen, paa Galleriet 7 $\frac{3}{4}$ Alen. 6 Trapper danne Forbindelsen mellem Gulv og Galleri. Hvad det Ydre angaaer, minder Stilen om de norditalienske Bygninger fra det 14de eller 15de Aarhundrede. Paa en Sokkel af Granit reiser Hovedbygningen sig, opført af røde Muursteen med enkelte Skifter af gule. Sex fremspringende Pilastre, der hæve sig op over Taget og ende i Kegler, dele Længdesiden i 5 mindre Dele, hver omfattende 4 Vinduer med deres Piller. Hvert Vinduespar adskilles igjen ved bredere, Parrets enkelte Vinduer ved smallere, forsirede Pilastre. Det nedre og øvre Vindue er omfattet af en fælles omløbende Ramme og adskilles ved en forsiret muret Brøstning, i Høide med det indre Galleri. Det øvre Vindue sluttet med en Rundbue, der overdækkes af en med rigt Muurværk udsmykket Spids. Det Hele krones af en rundbuet muret Gesims. De rige og mangfoldige Forsiringer ere væsenligt kun tilveiebragte ved røde, gule eller glaserede Muursteen, brændte i forskjellige Former.

Lokaler for bibliotek og pakkehus, som efter 80 Aars Forløb, da Bibliothekets var vokset til 15000 Bind, var Lokaler aldeles overfyldt, hvorfor der maatte betynde Læse- og Udlånslokaler. Det var derfor paatrængende nødvendigt at tilvejebringe en ny Bygning efter længere Forhandlinger besluttedes det at opføre Universitetsbibliothekets nye Universitetsbibliothek og med Krystalgade eller Tegning af Professor Hartoft og under dennes Ledelse. Den 1ste August 1857 lagdes Grundstenen.

Den nye Bibliotheksbygning, — kaldet det i Dr. Forshannens Tid sigt over Universitetsbibliothekets Historie i Nordisk Universitets-Tidsskrift — strækker sig fra Krystalgade i en Længde af 118 Alen, med en Højde af 20 Alen og en Høide af 12 Alen fra Sokkelen til Gesimsen; dermed er foruden en fjerde Bygning 130 Alen lang, 15 Alen bred, 18 $\frac{1}{2}$ Alen høj, der indtager det øvrige af Gaden hængt Fraadals fra Indgangen i den fjerde Bygning til vest Havdebygningen, træder man ind i en Forhal. Fra denne fører en Gang til venstre til Archivaliet, og en Trappe deels til et tilsvarende Lokale paa første Sal, deels til den store Hærsal, som indtager hele Rummet over Læse- og Udlånsværelserne. I Gennemløbet træder man fra Forsten ind i en 6 Alen bred Gang, der giver Adgang til Arbeidsværelserne. Tilhø-

UNIVERSITETS BIBLIOTHEKET. — BIBLIOTHEQUE DE L'UNIVERSITE.

C.W. Stincké Forlag.
Eneberestiftet.

Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn.

Efterat Christianshavn var bleven anlagt, opstod der snart Trang til en Kirke, som man foreløbig søgte at afhjælpe ved en Trækirke, der benyttedes fra 1640 af. Kirken var imidlertid lille og blev snart ubrugelig, hvorfor man, saasnart Forholdene tillode det, begyndte at opføre en Steenkirke, den nuværende Frelzers Kirke, hvis Grundsteen blev lagt af Kristian d. V d. 19 Oktober 1682. Opførelsen forestodes af den kongelige Bygmester Lambert von Haven, der ved dette Værk har indlagt sig stor Ære, da Kirken baade, hvad det Ydre og Indre angaaer, hører til Kjøbenhavns meest imponerende Bygninger. Grunden, hvorpaa Kirken blev bygget, var sumpig, og Fundamentet kostede derfor 19000 Rd. Kirken var i det Væsenlige færdig i 1696 og blev da indviet ved en høitidelig Akt i Kongens og Hoffets Nærværelse. Den er en Korskirke, hvis Arme dog ikke rage langt frem, og desuden findes der Udbygninger mellem Armene, saa at Korsformen ikke er synderlig iøjnefaldende. Hvælvingerne blive baarne af fire massive fritstaaende Muurpiller, og det Indre er fri for de formørkende Pulpiturer, der findes i andre Kirker, idet Pulpiturer kun ere anbragte i Fordybningerne paa den nordre og søndre Side. Kirken er 90 Alen lang, 39 Alen høi, 75 Alen bred og imellem Pillerne i det Indre er der til hver Side 22 Alen. Alteret er meget stort, og herpaa findes en Christus i Gethsemane af Marmor, der trøstes af Englen, som ligeledes er udført i Marmor, medens flere mindre Engle af Træ svæve i Skyer over hans Hoved. Prædikestolen er forfærdiget efter en Tegning af Harsdorff, den har udskaarne bibelske Basreliefs og er rigt forgyldt. Døbefonten er af Allabast med bibelske Basreliefs og foræret Kirken af en af Frederik IVdes Friller, Grevinde Viereck; hun ligger begravet i et Kapel under Orgelet. Dette er meget stort, smykket med rigt Billedhuggerarbeide og et af de bedste i Landet; det blev opsat i 1698 og istandsat 1776 og 1854.

Kirkens største Prydelse er dens Taarn og Spiir, der er opført af Generalbygmester L. D. Thurah under Frederik V fra Foraaret 1749 til August 1752. Taarnets Hjørner ere prydede med kolossale Figurer i Steen af de fire Evangelister; Spiret hviler

paa en Ottekant med 8 Portaler og bestaaer af en aaben Snegletrappe, der bestandig bliver smallere og smallere og snoer sig op om en Søile, paa hvis Top der hviler en oval Vase, som atter bærer en Kugle, Jordkuglen, paa hvilken Frelseren staaer med Seiersfanen som Fløi. Taarnet er $73\frac{1}{2}$ Alen høit, Ottekanten 15 Alen, Pyramiden 42 Alen, Vasen $2\frac{1}{2}$ Alen Kuglen 4 Alen, Frelserens Billed 5 Alen og Fløien 2 Alen, saa at hele Høiden bliver 144 Alen. Spiret er saaledes det høieste i Danmark, og der er en overordentlig smuk og imponerende Udsigt fra dets Top, til hvilket man gaaer op med Sikkerhed, da Trappen er magelig og forsynet med et høit Rækværk af hamret Jern. Taarnet tjener tillige til Sømærke. Spiret er tækket med Kobber og har tidligere været rigt forgyldt. Sneglegangen har 393 kobberbelagte Trin, medens Taarnet har 242. Jordkuglen er huul og paa den ene Side er der en Lem, gjennem hvilken man kan komme ind i det indre Rum, der har Plads til 10 staaende Personer.

I 1825 fik Kirken en Reparation, der var meget kostbar, ligesom den i 1853 atter modtog en Hovedreparation. Imidlertid har man søgt at opretholde den ældre Skikkelse, og Frelserens Kirke er en af de Kirker, der fuldstændigst og bedst have bevaret den gamle Form. (See den danske Atlas II og Bloch Suhr: Vor Frelseres Kirkes og dens Geistligheds Historie 1853.)

VOR FRELSERS KIRKE — EGLISE DU ST SAUVEUR.

C.W. Stinck^s Forlag.

Enberettiget

Vor Frue Kirke.

Frue-Kirkes ældste Historie er indhyllet i Mørke, men det er vist, at den allerede har været til i Ærkebiskop Eskilds og Biskop Absalons Dage. Nogen egenlig Betydning fik den imidlertid først, da Biskop Peder Sunesen († 1214) gjorde Kirken til en Kollegiatkirke ved at stifte et saakaldet Kollegiatkapitel, bestaaende af 6 Kaniker, med en Prælat, som var Dekanus. Allerede før 1316 var Bygningen bleven beskadiget 4 Gange af Ildebrande, og den havde lidt, saavel da Hertug Jarimar i 1259 erobrede Byen, som da den overfaldtes af Normændene i 1306. Sandsynligviis er i Begyndelsen af det 14de Aarhundrede den Muursteens Kirkebygning bleven opført, hvis Udseende i det Væsenlige bevaredes lige til dette Aarhundrede. Det antages, at Taarnet fra først af har haft Gayle til alle fire Sider, ligesom Taarnene paa flere samtidige Kirker i Nordtyskland. Under Christian II blev Kirken prydet og udvidet og fik et Spir af samme Høide, som Kirkens Længde, nemlig 114 Alen; det var omgivet af 4 mindre paa Hjørnerne, hvert af 8 Alens Høide. Ved Spirets Opsættelse skal der have reist sig en Trætte mellem Bygmesteren og hans Mestersvend; thi Svenden mente, at han var ligesaa god som Mesteren selv. Da nu Knappen skulde lægges paa Spiret, befalede Mesteren, at en Bjelke skulde udlægges og fastgjøres. Paa denne Bjelke gik Mesteren ud lige til Enden deraf og huggede en Øxe fast deri, som han bød Svenden hente tilbage, fordi han trodsede saameget paa sin Dygtighed. Svenden, som var hidsig og ærgjerrig, vægrede sig ikke ved at gjøre det og gik ud for at tage Øxen tilbage, men blev hovedsvimmel, faldt ned til Jorden og døde. Det taler iøvigt ikke for Mesterens Duelighed, at Taarnknappen kort efter blæste ned i en Storm, og at hele Spiret Aaret efter maatte nedtages, efterat Storm og Lynild havde bidraget til at beskadige det, for fra Nyt af at opføres.

Ved Reformationstiden havde Kirken 16 Altare foruden Høialteret, som var prydet med konstigt Billedskjærerarbeide og rigt forgyldt. Da Reformationens Lærdomme ud-

bredte sig i Landet, forplantedes de billedstormende Bevægelser ogsaa hertil; en Mængde Borgere trængte under Ambrosius Bogbinder ind i Kirken tredie Juledag 1531 og ødelagde Alterne samt Kirkens andre katholske Prydelser.

Paa Grund af Kjøbenhavns voxende Betydning var ogsaa Kirkens Anseelse bleven større, og Kongerne kronedes her. Denne Anseelse beholdt Kirken efter Reformationen; her indviede Bugenhagen den 2den September 1537 de 7 første evangeliske Biskopper, ligesom Bispevielserne senere ere blevne foretagne i Kirken. Ogsaa bestemtes det, at Guds-tjenesten overalt i Danmark skulde holdes efter Ceremonierne i Frue-Kirke. Kirken ramtes i det 16de Aarhundrede to Gange af Lynild (1573 og 1585), hvorved dens Taarne og Hvælvinger toge nogen Skade. En betydelig Forskjønnelse modtog den under Christian IV, som lod det gamle brøstfældige Taarn nedbryde 1606 og et nyt opføre i 1609. Dette var 100 Alen høit, med en Fløistang paa 14 Alen, og paa Hjørnerne af det store Taarn fandtes 4 smaa Spir, hvert paa 28 Alen, som senere nedtoges, da et af dem nedblæste; saavel Taarnet som Kirken tækkedes da med Kobber. Vel ramtes Kirken under den svenske Beleiring i 1658—60 flere Gange af Fjendens Kugler, men den led ikke synderlig Skade, og den stod uskadt indtil Ildebranden i 1728.

Under den store Ildebrand i dette Aars Oktober Maaned blev ogsaa Frue-Kirke et Bytte for Luerne. For at standse Ilden sprængte man et Huus, »Blasen«, som laae paa Hjørnet af Gammeltorv og Nørregade; men herved udbredtes den videre, en Ildklump fæstede sig ved Spiret og satte Kirken i Brand, der aldeles nedbrændte, med Undtagelse af en Deel af Choret og det Høefnerske Kapel. Gjenopbyggelsen paabegyndtes i 1731 med Bibeholdelse af den gamle Kirkes Grundform, og Kirken kunde indvies den 30te April 1738.

Hovedportalet var af Steen, 14 Alen høit, med mange, tildeels forgyldte Sirater og Navnetræk, ligesom begge Sideportalerne (10 Alen høie). Kirken var 140 Alen lang og 48 Alen bred udenpaa Muren; udvendig 32 Alen høi til Taget, 50 Alen til Tagryggen; over Choret, hvor Taget var lavere, kun 43 Alen til Tagryggen. Det Indre af Bygningen bares af 14 meget høie Piller og havde gothiske Hvælvinger; Lyset faldt stærkt ind gennem to Rader høie Vinduer, af hvilke den ene Rad var øverst paa Hovedskibets ydre Muur, medens den anden var nedenunder paa de lavere Sideskibes Ydervæg. Choret var meget stort og adskiltes fra Kirken ved et lavt Tralværk af Messing-Pillarer. Paa Alteret var øverst i en stor forgyldt Glorie et Billede af Christi Opstandelse; nedenfor paa Altertavlen (af Træ) var Christi Fødsel malet af en Konstner ved Navn Tanke. Døbefonten var en Levning fra den gamle Kirke og ødelagdes 1807; Døbefadet bares af 4 Engle, som stode paa en Fod, der atter hvilede paa 4 Løver, Alt af Metal. En Inskription paa den underrettede om, at den var støbt 1622. Fadet selv var af Sølv, med

prægtigt, hævet Arbeide. Prædikestolen (af Træ) var prydet med mange arkitektoniske Sirater og hvilede paa et grønt Palmetræ, som syntes at bære den. Kirken havde tvende Gallerier af lukkede Pulpiturstole, som udløbe henimod Choret. Lige for Prædikestolen var Kongens Stol. Orgelet var smukt, men ei saa stort som det gamle. I Kirkegangen hængte 3 store Messinglysekroner. Det prægtige Taarn var i Kvadrat 80 Alen, i Høide indtil Tømmerværket 74 Alen (omtrent det nuværende Taarns Høide), men tilligemed det konstigt udarbejdede og paa Siraterne forgyldte Kobberspir 190 store eller sjællandske Alen ($380\frac{1}{2}$ — $394\frac{1}{2}$ Fod), saa at det vistnok var et af Europas høieste Taarne. Domen bar Spirets første og firkantede Etage, der var omgivet af ligesaa mange Pilastre af korinthisk Orden, ligeledes forgyldte. Derefter fulgte den egentlige Pyramide, hvis Spids endte med tre Kongekroner i aftagende Størrelse og to Kugler af forgyldt Kobber. Den største Krone veiede 17 Lpd. 10 Pd., den største Kugle holdt 5 Fod i Diameter. Spirets mellemste Kanter og Lufthuller vare prydede med forgyldte Kugler, Vaser og deslige Sirater. Over Choret stod et mindre Spir. I blandt Klokkerne udmærkede sig især den saakaldte »Kongens Klokke« ved en usædvanlig sonor Klang. Der blev kun ringet med den paa høie Festdage, og dens Vægt angives til 37 Skpd. 11 Lpd. 6 Pd. Ligeledes fandtes i Taarnet et Klokkespil, der i 1747 flyttedes fra Nikolai Kirketaarn hertil, og som spillede ved Ligbegjængelser og Brudevielser, naar derfor betaltes.

I den ældre Frue-Kirke fandtes der en Mængde Epitaphier og Mindesmærker over berømte Mænd, som for Størstedelen ødelagdes ved Ildebranden i 1728. Her laae saaledes Rigshofmester Peder Oxe, Kantslerne Johan og Christian Friis, Christen Thomesen Sehested og Holger Vind, Admiral Otto Rud, alle Sjællands lutherske Biskopper fra Palladius af, Astronomen Longomontanus, Ole Borch, Ole Rømer, Otto Sperling den Ældre, o. s. v., ligesom Familierne Oxe, Rud, Walkendorph, Friis, Sehested, Sparre, Urne, Gøye, Bille, Wind, Podebusk og Brahe havde Begravelser her. Af de ødelagte Monumenter restaureredes imidlertid efterhaanden flere, og nye kom til. Blandt de restaurerede Gravkapeller var det Gyldenløveske eller Daneskjold-Laurvigske, der laae tilhøire fra Indgangen under Taarnet; ligeoverfor fandtes det Daneskjold-Samsøeske Kapel. Nærved Døbefonten var det Holsteen-Ledreborgske Kapel, hvori blandt Andre Grev Johan Ludvig Holstein til Ledreborg hvilede. Ved Chorets Omgang fandtes et stort og kostbart Epitaphium over Kort Adeler; det var 16 Alen høit og 8 Alen bredt, og udført af Thomas Qvilinus. Efter 1728 begravedes i Kirken blandt Andre Jakob Langebek, Peder Horrebow, Niels Slange, Kofod-Anker o. Fl. Alle disse Begravelser og Monumenter tilintetgjordes imidlertid ved Branden i 1807.

Kirkens høie Spir var under Bombardementet i 1807 Maalet for Brandpilene, og Taarnet antændtes den 4de September 1807, uden at det var muligt at redde Noget. Gjenopførelsen begyndte i 1808 og overdroges til den senere Konferentsraad Hansen, »en Mand, der havde en afgjort, kun altfor lidet Hensyn tagende Kjærlighed for græsk og romersk Bygningskonst«. Han forlod aldeles Kirkens ældre Grundform, og lod de gamle Hvælvinger sprænge, for at kunne opføre en Bygning i en ganske anden Stil. Grundstenen til Alteret lagdes paa Reformationens tredie Jubelfest i 1817, og i 1829 indviedes Kirken.

Bygningens Længde er, naar Portalen og Rotunden til Fiolstræde fradrages, 114 Alen, Bredden 54 Alen, Kirkeskibet er 66 Alen langt og 24 Alen bredt, Choret har samme Brede og en Længde af 34 Alen. Det heldigste Parti af Bygningen er Hovedindgangen, som dannes af et dorisk Portal med 6 Søiler; »men det passer ikke med Kirkens simple og store Muurflade og det svære Taarn, der nu dækkes af et næsten fladt Tag med et stort forgyldt Kors«. Istedetfor Hvælvinger har Kirken nu et buet Træloft med 3 firkantede Vinduer. Sidemurene danne 7 Arkader, ovenover disse findes en Række af 14 Trækolonner paa hver Side, som bære Træhvælvingen; Choret danner en Halvrunding uden Vinduer.

Kirkens bedste Prydelser ere Thorvaldsens Arbejder. I Frontonen over Peristylen eller de sex doriske Søiler, der danne Portalet, findes Gruppen »Johannes prædiker i Ørkenen«, udført i Terrakotta, der afsløredes paa Kunstnerens Fødselsdag den 19de November 1838. Over Hoveddøren strækker sig Basrelieffet »Christi Indtog i Jerusalem«. Frisen, der er 4 Fod høi og 48 Fod lang, er udført af yngre Kunstnere efter Thorvaldsens Skizzer. Inde i Kirken findes Statuer af Christus og de 12 Apostle. Oprindeligt var det bestemt, at Apostlene skulde staae i Nischer; men da Størrelsen ikke passede, blev man nødt til at tilmure Nischerne og at sætte Statuerne frit paa Piedestaler, 6 paa hver Side. Christus indtager Altertavlens Sted. Denne Figur, der er 10 Fod 6 Tommer høi, var oprindeligt bestemt til Slotskirkens Alter; den fremstiller den gjenopstandne Frelser, som lyser Fred over de forsamlede Apostle. De ti Apostle: Paulus, Peder, Matthæus, Jakob den Ældre, Thomas, Philip, Jakob, Alphæi Søn, Simon Zelotes, Bartholomæus og Johannes, vare udførte i Marmor før Kunstnerens Død, medens Andreas og Thaddæus, hvilken sidste Statue overhovedet er yngre end de elleve Andre, kun ere udførte i Gips ved Thorvaldsens Død; senere fuldførtes de i Marmor, men efter en fra den oprindelige noget forandret Model. Døbefonten er Daabens Engel, fremstillet knælende, holdende en stor Koncha mellem de fremstrakte Arme paa det høire Knæ; Hovedet er smykket med en Krands af Roser. I den Halvcirkel, der under Halvkuplen danner Kirkens Baggrund og omslutter Alteret, sees den store Frise: »Christi Vandring fra Pilati Huus

til Golgatha«. Over de tvende Døre i Choret findes to Basreliefs: »Christi Daab«. Over Indgangen til Skriftestolen er anbragt et Basrelief: »Nadverens Indstiftelse«. Endnu findes der to Basreliefs af Thorvaldsen over Fattigblokkene, nemlig Caritas og »Barnets Skytsengel«. Blandt Prydelserne for Frue-Kirke maae endnu nævnes to kolossale Broncestatuer: Moses, af Bissen, og David, af Jerichau, der ere anbragte paa hver sin Side af Portalet. I den nordlige Sidegang findes to Basreliefs af Professor Freund til Minde om Biskop Münter og Professor Jens Müller, ligesom Kirken eier Portraiter af Biskop Mynster, Stiftsprovst Tryde og dens Bygmester.

See blandt Andet F. Thaarup: »Vor Frue Kirke, kortelig beskreven«; C. Rothe: »Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie; Trap: »Statistisk-topographisk Beskrivelse af Danmark«; »Frue Kirke, som den er 25 Aar efter Indvielsen 1829«, o. s. v.

E. Larsen del. & lith.

F. Larsen lith. Inst.

VOR FRUE KIRKE. — L'ÉGLISE DE NOTRE-DAME.

C. W. Stincké Forlag.

Eneberettiget.

Blindeinstituttet.

I Aaret 1811 blev det første Blindeinstitut oprettet her i Danmark efter Opfordring af Præsten ved Garnisonskirke, Professor Brorson. Han fik varm Understøttelse saavel af Private og af Kongen, som især af Selskabet »Kjæden«. Dette købte i Aaret 1812 Gaarden paa Hjørnet af Store og Lille Helliggeiststræde, hvor Institutet var, indtil det fik sin nye Bygning, men Gaarden er vedbleven at være Asyl for ældre Blinde. Efter at det i Aaret 1851 af Professor Melchior var bragt paa Bane, hvilke Forandringer, der burde foregaae med Hensyn til Underviisningen og Opdragelsen af de Blinde, blev der nedsat en Kommission til at tage Sagen under Overveielse. Dennes Betænkning førte i 1857 til Vedtagelsen af en Lov, hvorved der fastsattes et aarligt Bidrag af Staten til Institutet, medens Selskabet »Kjæden« tilskød den nødvendige Sum til Byggeplads og Opførelse af en ny Bygning.

Det nye Institut er opført i 1857 og 1858 af Prof. Meldahl ved Kastelsveien tætved Sundet. Det er 2 Etager, har dobbelt Loft samt Kjælder og er bygget i blandet rundbuet Muursteensstil af røde Steen. Bygningen bestaaer af en Hovedfløi, der er 78 Alen lang, og 2 parallelle Sidefløie, der udgaae fra denne imod Sydvest. Hovedfacaden har et stort Midtparti, som krones af en cirkelbuet Fronton, prydet med det danske Vaaben. Over Portalen findes en Marmortavle med Indskriften: »Bekostet af Selskabet Kjæden 1857«, og under Frontonen staaer med Jernbogstaver: »Institut for Blinde«. Saavel Hovedfløien som Sidefløiene ende med rundbuede Gavle. Den ene Sidefløi benyttes af Drengene, den anden af Piger, Hovedfløien er indrettet til, hvad der er fælles for begge Afdelinger. Korridorerne og Trapperne ere saa store og luftige, at Børnene kunne benytte dem, naar daarligt Veir hindrer dem fra at komme ud. Omkring Bygningen ligger Legeplads og Have. Institutet indviedes den 15. Novbr. 1858.

Adgang til Institutet have ei blot Blinde, men ogsaa Enhver, hvem Synet i den Grad er berøvet, at han ikke kan tage Deel i den sædvanlige Skoleunderviisning. Det

er beregnet paa 60 Elever, som optages i en Alder af 10 til 12 Aar, nærmest fra Kongeriget. Der undervises ei blot i de almindelige Skolevidenskaber, men ogsaa i Instrumentalmusik, Kurvemageri, Fletning af Maatter og Straasæder, Rebslageri o. s. v., samt for Pigerne i Strikning, Syning og Hækling, for at Eleverne kunne blive istand til at erhverve deres Brød, efter at de have forladt Institutet.

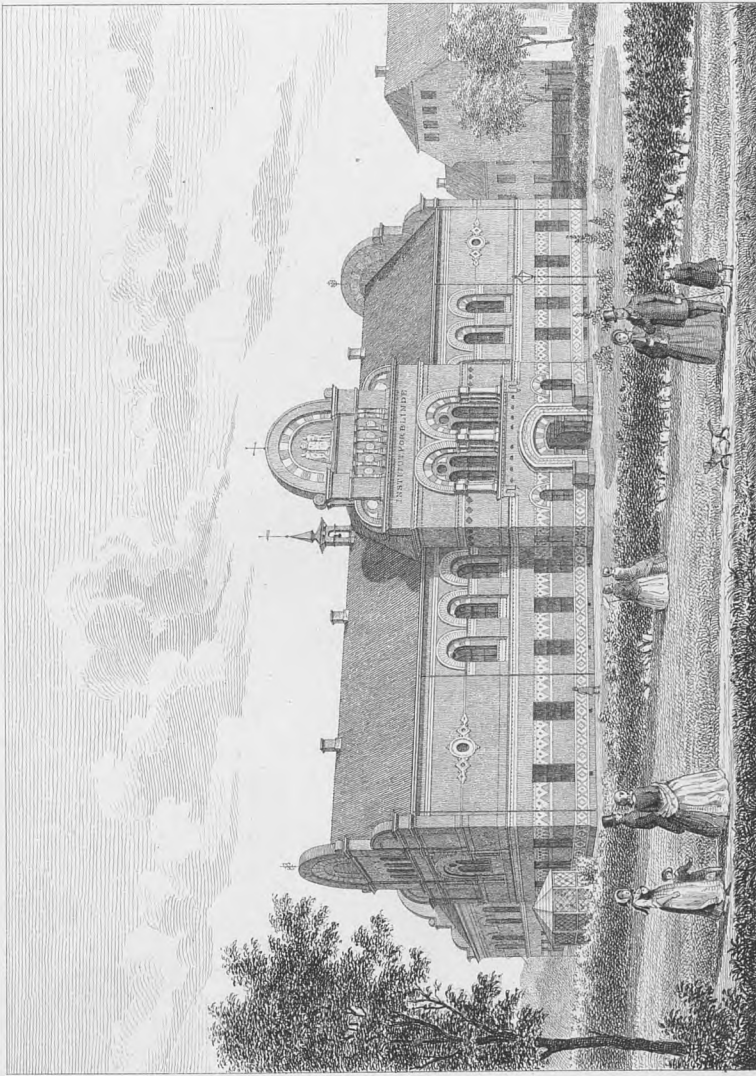
(See B. Roggen: Blindeomsorgen i de skandinaviske Lande i Nordisk Universitets-Tidsskrift og Supplementet til Traps Statistisk-topographiske Beskrivelse af Danmark).

Blindeinstituttet.

I Aaret 1811 blev det første Blindeinstitut oprettet paa i Danmark efter Opfordring af Prinsesse og Dronning. Det første Blindeinstitut blev oprettet i Aaret 1812 paa Gaarden paa Hjortet til Stort og Lille Helligkorsstræde, hvor Indtægt var, indtil det fik sin nye Bygning, men Gaarden er vedblevet at være Aars for andre Blinde. Efter at det i Aaret 1831 af Professor Melchior var bragt paa Hans Helligkorsstræde, blev der derhos foretaget med Hensyn til Indretningen og Opholdet af de Blinde, hvor der nedsat en Kommission til at tage Sagen under Overvejelse. Denne Kommission foretog i 1837 til Vedtagelsen af en Lov, hvorved det fastsattes at sætte i Gang Staten til Institut, medens Selskabet i Kjøbenhavn fik den nødvendige Sum til Bygning og Opførelse af en ny Bygning.

Det nye Institut er opført i 1837 og 1838 af Frøe Melchior ved Kancelliets Indbefald. Det er 2 Etager, har høibet Loft samt Kjøkken og et stort Blindekøkken med Mandskøkken til alle Sæder. Bygningen bestaar af en Hovedfløj, der er 78 Alen lang, og 2 parallelle Sidefløje, der udgøre det samlede Indhold. Hovedfløjen har et stort Midterstue, som krones af en rindende Kæmpe, og med det danske Værelse. Over Porten findes en Haverest med Indgang til Selskabets Kjøkken 1837, og under Frontonen staar med Jernbænkene: Indgang for Blinde, Sæder Hovedfløjen som Sidefløjen ender med rindende Gange. Den ene Sidefløj behøver at trænge, den anden af Piger, Hovedfløjen er indrettet til, hvad der er Kaldet for dege Aldeinger. Korridorerne og Trapperne ere som store og indrette, og hermed kunne trænge dem, naar daadigt Vær hindrer dem fra at komme ud. Gården ligger nagen fjerde Haverest, Indtægt indgik den 18. Novbr. 1838.

Adgang til Institutet have de Blinde, men ogsaa fødte, hvem Staat i den Tid er berøvet, at den ikke kan tage Ind i den sædvanlige Skoleundervisning. Det

H. Holm del. F. Larsen lith.

F. Larsen lith. Insk.

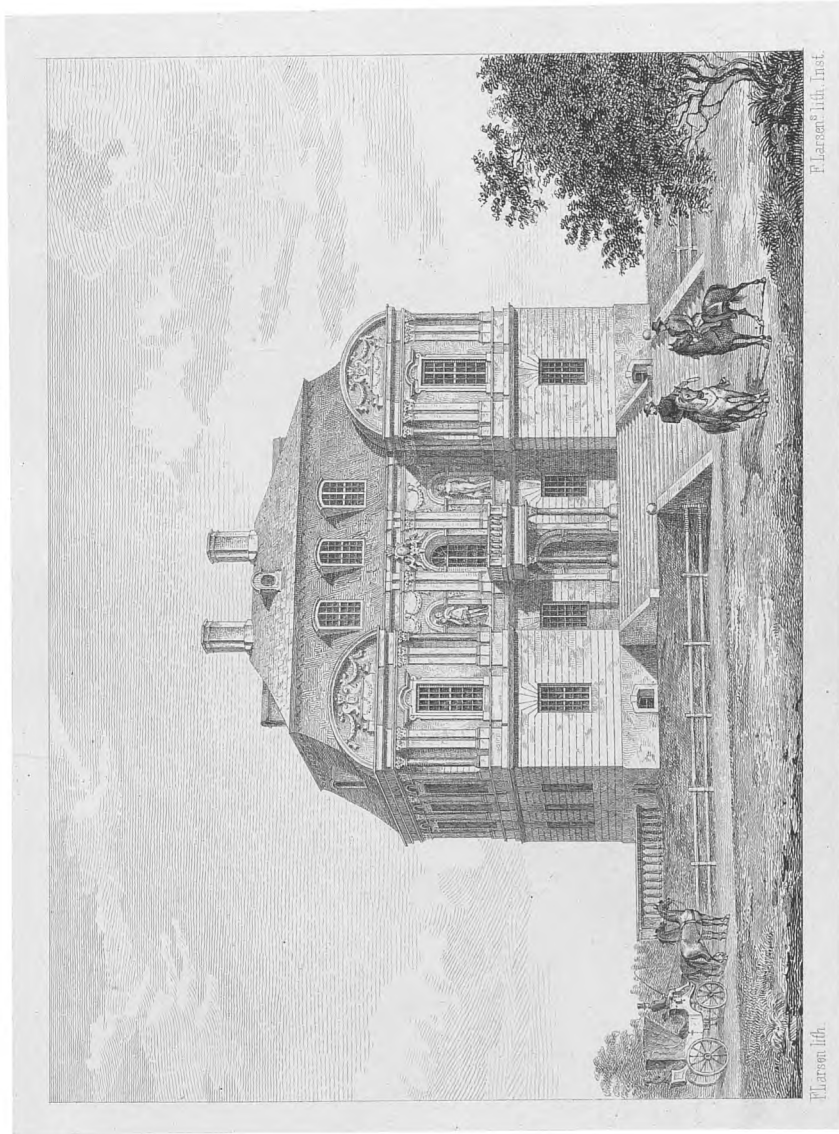
INSTITUT FOR BLINDE — L'HOSPICE D'AVEUGLES.

C. M. Stinck's Forlag.

Erebereffiget.

Eremitagen.

Dette smukke, lille Jagtslot er opført i Aaret 1736 af Christian VI paa en ophøiet Plads paa den udstrakte Slette i Jægersborg Dyrehave. Der haves derfra en herlig vid Udsigt over Skovene og Sundet. Paa Eremitagesletten feiredes den store Grundlovsfest i 1854.

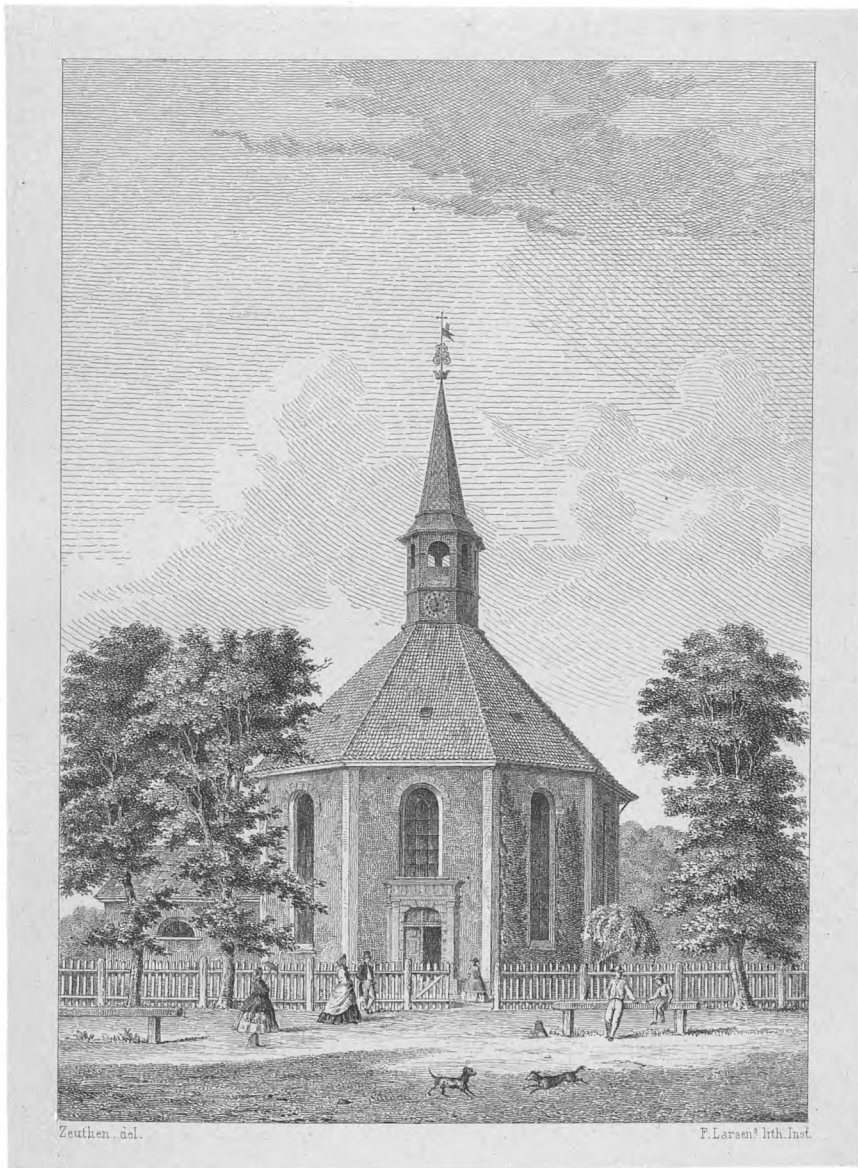

EREMITAGEN. - L'HERMITAGE.

C.W. Stinck's Forlag.
Eneberøffiget

Frederiksberg Kirke.

Beboerne i Frederiksberg eller, som den tidligere kaldtes, Ny Hollænderby, havde alt i Midten af det 17de Aarhundrede en Kirke, men den blev ganske ruineret under Kjøbenhavns Beleiring. De fik derpaa et lille Gudshuus, men da dette var utilstrækkeligt, opførtes i 1736 af Christian VI den nuværende Kirke, hvortil senere er tilbygget et Sakristi. Kirken er ottekantet og har et lille Spir; den er forsynet med Orgel, dobbelte Pulpiturer og har en Altertavle af Eckersberg. Paa Kirkegaarden hvile Adam Øhlenschläger, K. L. Rahbek med sin Hustru, Skuespiller Professor J. P. Nielsen og hans Hustru Anna Nielsen, Statsminister Møsting, Konfessionarius Liebenberg o. fl.

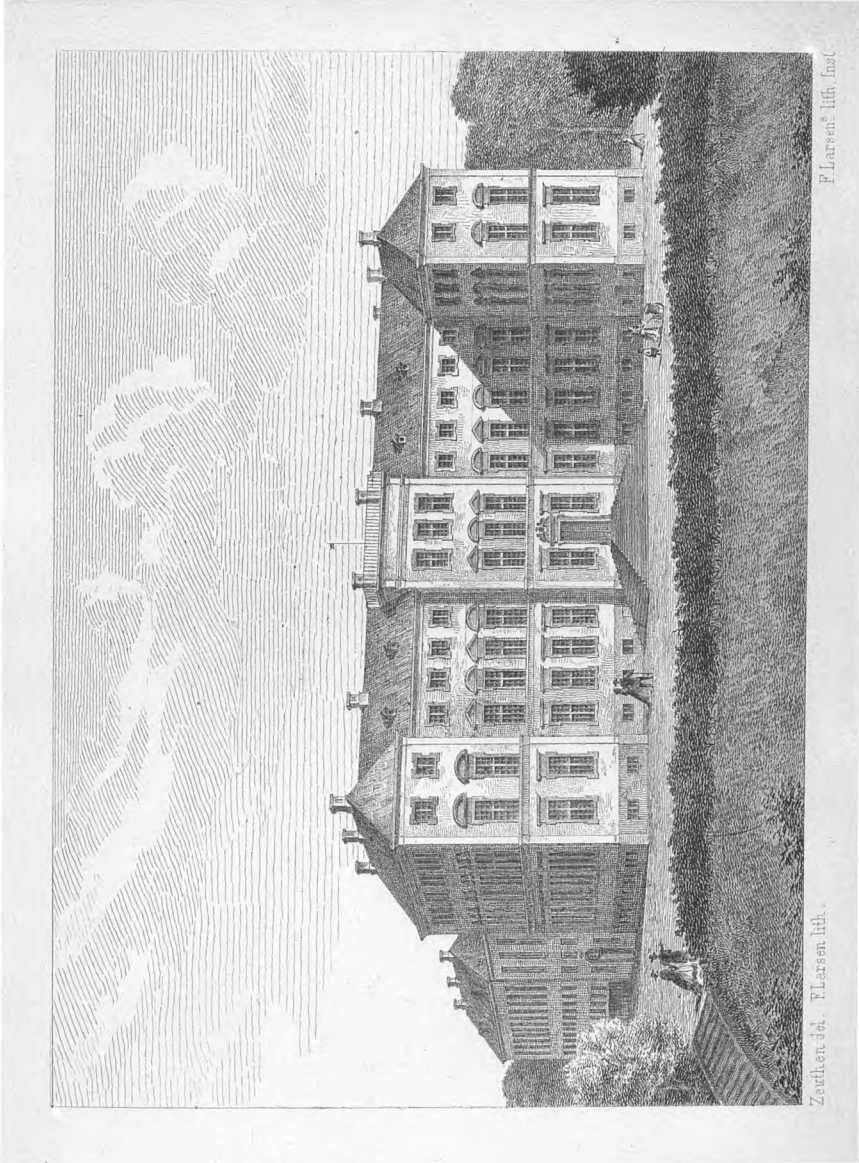

FREDERIKSBERG KIRKE. — L'ÉGLISE DE FRÉDÉRICSBURG.

C.W. Stinck^s Forlag.
Eneberettiget

Frederiksberg Slot.

Fra Vesterbro fører Frederiksberg Allee til de smukke Parker, Frederiksberg Have og Søndermarken, der omgive Frederiksberg Slot, som ligger ved Havens søndre Ende, paa den nordre Side af Hovedlandeveien til Roeskilde, $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvei fra Byen, paa en Bakke, som er 50 Fod høi. Hovedpartiet af Slottet er bygget af Frederik IV i den nyere italienske Stil og bestaaer af en 4 Etager høi Hovedbygning, indsluttet af to ligesaa høie parallelle Sidebygninger. Denne Konge har ogsaa bygget Porthuset, men Sidebygningerne, som forene det med Slottet, ere opførte af Christian VI. Paa Slottet opholdt den sidstnævnte Konge sig, medens Christiansborg opførtes; desuden have Kongerne fra Frederik IV til Frederik VI i længere eller kortere Tid haft Sommerresidents her; navnlig havde Frederik VI fast Ophold her. Nu er Slottet for en stor Deel overladt til Bopæl for Pensionister, ligesom Frimurerne ogsaa have Lokaler her, hvorhos en Reserveofficeersskole en Tid har været anbragt i Bygningen. I Kjælderetagen er en net lille Kirke, prydet med et Loftmaleri og et Alterbillede af Krock, af hvilken Kunstner der findes flere gode Malerier i Slottets Værelser ligesom ogsaa af Coffre og d'Agar. Slottets Økonomibygninger, Stalde o. s. v. ligge ved Bakkens østre Fod og staae ved en underjordisk hvælvet Gang i Forbindelse med de øvrige Bygninger.

FREDERIKSBERG SLOT — LE CHÂTEAU DE FRÉDÉRICSBERG

C.W. Stinck's Forlag
Eneberetfiget

Frederiksborg Slot.

Allerede fra meget gammel Tid har der staaet en fast Gaard paa en Holm i Hillerød Sø. Denne Gaard eiedes i Begyndelsen af det 16de Aarhundredet af Righofmester Mogens Giøe til Krænkerup og Klausholm og tilfaldt ved hans Død Datteren Birgitte Giøe, der 1544 blev gift med Herluf Trolle. Frederik den Anden, som efterhaanden erhvervede en stor Deel af det nordøstlige Sjælland, tilbyttede sig Hillerødsholm mod Skovkloster, som af Trolle fik Navnet Herlufsholm. Om dette Bytte minder Indskriften:

Frederick then anden goed og from
Hans naade gjorde thette bytthe
At Hyllersholm under kronen kom
Oc Herloff til Skougkloster flitthe.

MDLX.

en Indskrift der staaer paa en Steen, som er indmuret over Porten paa den nordvestlige Side af den mellemste Slotsgaard. Kongen begyndte strax at bygge paa Slottet, og i 1562 fuldførtes blandt Andet de to brede runde Taarne ved den forreste Slotsgaard; paa disse staaer endnu Aarstallet 1562 og Valgsproget: MEIN HOFFNVNG ZU GOTT ALLEIN. I 1567 skal Slottet omtrent være blevet færdigt. Hovedbygningen bestod imidlertid kun af een Fløi i tre Etager med to Taarne. Frederik den Anden opholdt sig her meget ofte, og her fødtes i 1577 Christian den Fjerde.

Denne Konge yndede sit Fødested meget høit, og da han var bleven myndig, besluttede han aldeles at ombygge Slottet. Han nedrev Frederik den Andens Bygninger,

af hvilke i det Væsenlige kun de to brede runde Taarne, som staae i Forbindelse med de forreste Slotsbygninger, bleve tilbage. Slottet opbyggedes i Aarene 1602—1621, og Opførelsen lededes af Kongen selv, under hvem forskjellige Entrepreneurer arbejdede, saaledes Jørgen Friberg, Hans Stenvinkel o. Fl. Det opførtes paa tre med hinanden forbundne Øer og var fra Begyndelsen forsynet med Ringmure og Bastioner.

Hovedbygningen med Midtfløiens Facade i nordvestlig Retning bestaaer af tre Fløie, nemlig Hovedfløien, der kaldes Kongefløien, den vestlige Sidefløi, Kirkefløien, og den østlige Sidefløi, Prindsessefløien. Kongefløien er 100 Alen lang og 50 Alen høj, den bestaaer af 4 Etager foruden Kjælderen og har paa den ydre Side imod Søen to ottekantede Hjørnetaarne og paa den indre Side 2 ligeledes ottekantede Taarne. Foran de 2 nederste Etager fandtes udenpaa Muren Arkader i 2 Afdelinger, opførte af Marmor og Sandsteen. Blandt Værelserne i Kongefløien nævnes i nederste Etage Rosen eller Ridderstuen, som oprindeligt brugtes til Spisesal, senere blev den med nogle tilstødende Rum bestemt til Opbevaringssted for Vaabenskjoldene efter afdøde Elefantriddere samt Storkors af Dannebrog. I 2den Etage af Kongefløien var de kongelige Gemakker. I Kirkefløien findes, som Navnet antyder, Slottets Kirke, som ogsaa er Hillerøds Kirke, med et firkantet Klokketaarn med høit Spiir. Kirken selv er overordenlig rigt udstyret saavel med Hensyn til Sirater som til Forgyltning. Her fandtes tidligere Christian den Fjerdes Bedestol, som tilintetgjordes ved Slotsbranden og aldrig heelt vil lade sig restaurere. »Dørene og Panelerne«, siger Kongsfeldt i sin Beskrivelse, »vare sirligt indlagte med udvalgte Træsarter, og de første smykkede med dreiede Elfenbeens-Kapitæler; Loftet var indeelt i Kvadrater og prydet med lignende Elfenbeens-Rosetter, efter Sigende et Ungdomsarbejde af Christian IV selv, der meget yndede Dreierkonsten og havde et eget dertil indrettet Værksted i Audientshuusbygningen; Vinduesruderne vare omgivne hver af en smal Brømme af skønne Glasmalerier, en her i Landet meget sjelden Konst; Væggene vare beklædte med en i sin Slags sjelden og mærkelig Samling af bibelske Stykker, malede paa ligestore firkantede Kobberplader (ialt 23) af nederlandske Mestere; endvidere fandtes her et stort og kostbart Florentinerbord af sort poleret Marmor med en Plade, der ved en neppe synlig Sættelse af Agater og allehaande farvede Stene havde Lighed med malede Blomster, og i hvilken fandtes et Hul af en Tommes Dybde (saa stort, at man kunde stikke en Finger deri), et Minde om Czar Peters Ophold 1716, da han skal have boret samme med sin Kaardespids.« Kirkens Alter med den kostbare Altertavle er et Kunstværk, ligesom Prædikestolen, der er af Ibenholt og Sølv, udmærker sig ved Pragt og Skjønhed. I Kirken ere siden 1660 alle danske Konger blevne kronede og salvede med Undtagelse af Christian VII og Karoline Mathilde, for hvis Vedkommende denne Høitidelighed foregik i Christiansborg Slotskirke, samt Fre-

derik VII, der ikke blev kronet. Over Slotskirken er Riddersalen eller Dandsesalen, og denne indtager saaledes den tredie Etage. Loftet her hørte til Slottets vigtigste Mærkværdigheder, da det var heelt oversaaet med Billedskjærerarbeide, inddeelt i Kvadrater og Felter. Den tredie Fløi, Prindsessefløien, fik dette Navn, fordi den var bestemt til Ophold for Kongens Børn, den har paa Midten et ottekantet Trappetaarn ligeoverfor Kirketaarnet. Prindsessefløien er forenet med Kirkefløien ved et Galleri, som danner den fjerde Side af Gaarden. Her findes den store Slotsport, der er opført af Kvadersteen med en Mængde Sirater. Fra det nordvestlige Hjørnetaarn i Kongefløien fører en Løngang, en toetages Galleribygning af Sandstenskvadre, til Audientshuset, der bestaaer af to Etager. I den nederste findes Møntporten, der danner den nordre Port, i den øverste den saakaldte Konseilssal, som væsenlig er dekoreret af Christian V.

Den mellemste Slotsgaard begrænses af to Bygninger, hver paa to Etager, og som hver have et ottekantet Taarn med et lille Spiir. Den østre Fløi kaldes Kancellibygningen, i den vestre Fløi have Amtmændene over Frederiksborg Amt boet. For Enden af den mellemste Slotsgaard ligger et Porttaarn, gjennem hvilket man over en krum Bro, S-Broen, kommer til den forreste Gaard.

I Christian den Fjerdes Tid stod Slottet i sin største Pragt, det straaledede af Forgyldning, og Slottet betragtedes som et af de skjønneste og prægtigste i Europa. Alt, hvad der andetsteds var gjort af Jern, hedder det, var her gjort af Sølv. Men i sin fulde Herlighed stod Slottet ikke længe og allerede Christian IV maatte formindske dets Pragt. Senere led det endnu mere, og under Christian den Sjette ombyggedes Meget af Slottets Indre, »nye Skillerum bleve opførte, nye Gange anlagte, Trægulve og Gibslofter anbragte paa de fleste Steder, Tapeterne afrevne og anderledes anbragte«, »thi«, hedder det i Danske Atlas, »Værelsernes Indretning, Meubler og Prydelse paa Dørre, Lofte og andet vare tilforn efter den antique Smag, meget kunstige, men ikke til dagelig Brug saadanne, som denne Tids Levemaade udkræver«. Slottet henstod derefter i længere Tid saagodtsom ubeboet, indtil Frederik VII tog sin Residents her. Der gjordes nu meget for at bringe Slottet tilbage til sin gamle Skikkelse, en Virksomhed, der allerede var paabegyndt i 1836, men den blev brat standset.

Lørdag den 17de December 1859 udbrød der Ild i Kongefløien i 4de Etage, hvor der nylig var indrettet en Antikvitetsal for Kongen. Ilden udbredte sig med en rasende Hurtighed og ødelagde Kongefløien, Prindsessefløien samt en Deel af Kirkefløien. Snart begyndte man dog paa Gjenopbygningen ved Hjælp af frivillige Bidrag og nogen Understøttelse af Staten. Ydermurene ere blevne gjenopførte, og man har restaureret Kirken saaledes, at den har kunnet indvies i August 1864.

Gjenopbyggelsen er bleven ledet af Professor Meldahl, og Meget er udrettet ved forholdsviis ikke store Midler. En fuldstændig Restauration af Slottet maa imidlertid udsættes til bedre Tider.

(See Rasbech: Frederiksborg Slots Beskrivelse, Høyens og Lassens Arbeider, T. Becker: Frederiksborg Slot, Køningsfeldt: Frederiksborg Slot i »Aftenlæsning« o. s. v.).

F. Larsen del. & lith.

F. Larsen. lith. Inst.

FREDERIKSBORG SLOT — CHÂTEAU DE FREDERIKSBORG.

C.W. Stinck's Forlag.

Enkeberettiget.

Frihedsstøtten udenfor Vesterport.

Da Frederik den Sjette kom i Besiddelse af Regeringsmagten 1784, tog han strax fat paa Bondestandens Frigivelse og Agerbrugets Udvikling, en Daad, som vil bevare hans Minde til den fjerneste Tid, og hvis Følger bidroge saa mægtig til at opretholde Landet under dets senere Trængselsaar, medens den har bragt Folket til med Kjærlighed og Troskab at hænge ved Kongen og hans Minde, trods de Ulykker, som han ikke forstod at afværge fra Riget. Hans Bestræbelser mødte stor Modstand, som navnlig udtalte sig i de jyske Godseieres bekjendte Protest, der atter førte til den berømte Proces for Høiesteret mellem Bondefrihedens varme Forkæmper, Christian Colbjørnsen og Godseiernes Leder, Lüttichau til Aakjær. Dommen gik Lüttichau imod og dermed faldt Modstanden mod Reformerne, Seiren var vunden.

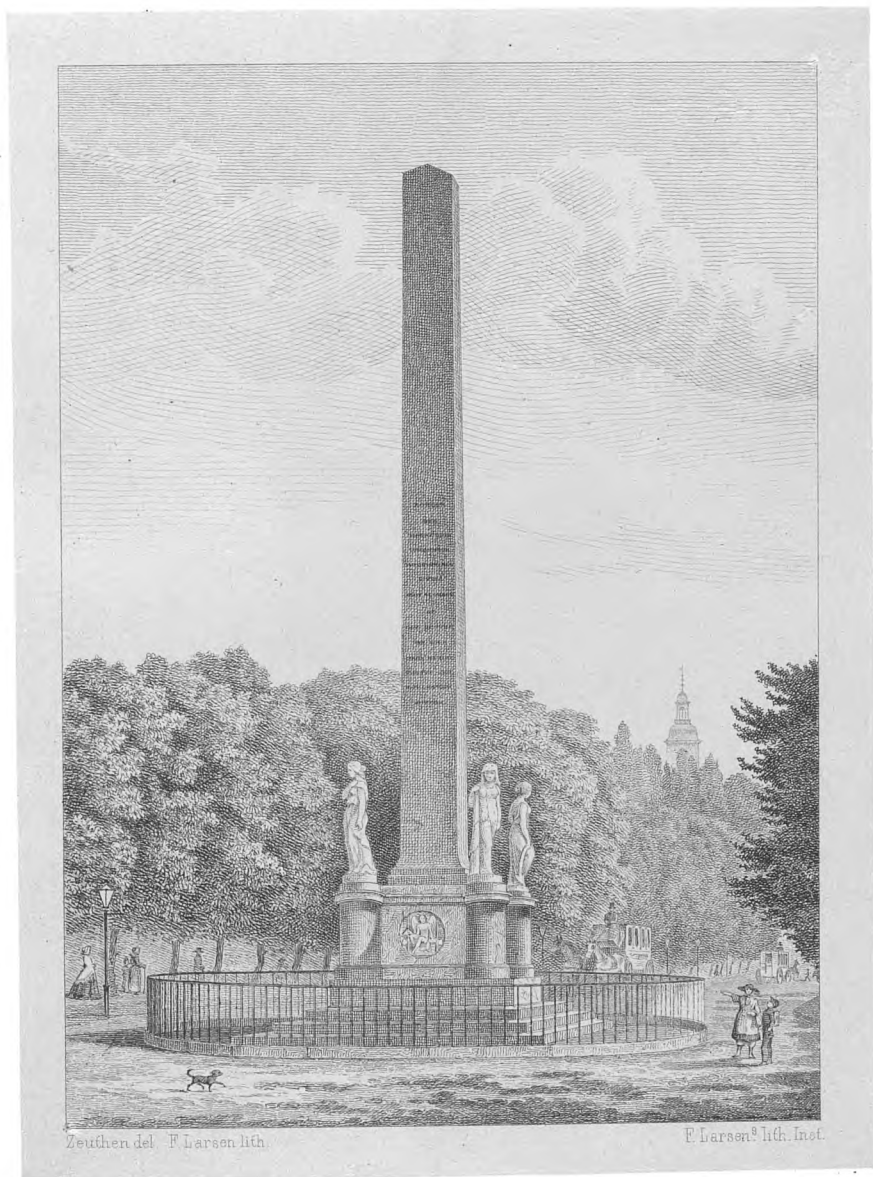
Denne Begivenhed gav Anledning til, at en Deel ansete Mænd udstedte en Indbydelse til deres Medborgere om ved frivillige Bidrag at reise et Mindesmærke til Erindring om Kongens Velgjerninger mod Bondestanden; det skulde bestaae i en Obelisk af bornholmsk Sandsteen med passende Indskrifter og Prydelser. Iveren efter at tegne sig var saa stor, at Halvdelen af Summen, 16,000 Rd., var tegnet, endnu inden den offentlige Indbydelse var udkommen. Arbeidet kunde saaledes strax paabegyndes, og man valgte til Plads for Obelirken den meest befærdede Indkjørsel til Kjøbenhavn, Vesterbro, hvor en Runddeel blev afsat mellem to Alleer.

Grundstenen blev lagt den 31te Juli 1792, Kronprindsens Bryllupsdag, af denne selv. Han ledsagedes ved sin Ankomst til Pladsen af Reventlow og Bernstorff, der havde saa store Fortjenester af Reformen, og modtoges af Kjøbenhavns Magistrat og 32 Mænd samt de Mænd, der havde stillet sig i Spidsen for Monumentets Opførelse; om Pladsen var opstillet Kjøbenhavns borgerlige Infanteri og Artilleri. Kronprindsen hilsendes med en kort Tale af Colbjørnsen, som overgav ham en Guldplade, hvorpaa var indgravet

følgende Ord: »Aar efter Christi Fødsel 1792 satte enige Borgere her en Støtte af Steen til Minde om deres Konge Christian den Syvendes Velgjerninger mod Danmarks Bondestand især ved at løse den fra Stavnsbaandet.« Derpaa udbad Ove Malling sig Tilladelse til at nedlægge en Skuepenge, som var slaaet for 24 Aar siden i Anledning af Kronprindsens Fødselsdag. Pladen og Skuepengen nedlagdes nu i passende Aabninger, og Grundstenen lagdes under Kanonernes Torden og Folkets Jubel.

I Efteraaret 1797 var Stotten færdig. Den er udført efter Nikolai Abildgaards Tegning og er omtrent 24 Alen høj. Fodstykket er af norsk Marmor; paa dets fire Hjørner staae 4 sindbilledlige Figurer, $3\frac{1}{2}$ Alen høie: Troskab, der har en Hund ved Siden (udført af Wiedewelt), Tapperhed med nogle Spyd, indviklede i en Fane (af Dajon), Bondeflid med en Ploug og et Overflødighedshorn (af Weidenhaupt) og Fædrelandskjærlighed med en Borgerkrone (af Dajon). Indskrifterne, af Thomas Thaarup, ere paa den østre Side: »Kongen kjendte, at Borgerfrihed, bestemt ved retfærdig Lov, giver Kjærlighed til Fædreland, Mod til dets Værn, Lyst til Kundskab, Attraa til Flid, Haab om Held«, paa den vestre Side: »Kongen bød: Stavnsbaandet skal ophøre, Landbolovene gives Orden og Kraft, at den frie Bonde kan vorde kjæk og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, lykkelig.« Paa Fodstykket staaer paa den ene Side: »For Christian den Syvende, de Danskes og Norskes Konge, af enige og taknemlige Borgere«; paa den anden Side: »Grundstenen blev lagt af Frederik, Kongens Søn, Folkets Ven 1792.«

(See Wegeners Krønike om Kong Frederik og den danske Bonde).

FRIHEDSSTÖTTEN — LE MONUMENT DES SERFS AFFRANCHIS.

CW. Stinck^o Forlag.

Ensberättiget.

Idiotanstalten.

Helbredelsesanstalten for idiotiske, svagsindede og epileptiske Børn eller, som den nu kaldes, Idiotanstalten paa Gl. Bakkehuus aabnedes i 1855. Planen hertil var lagt af afdøde Dr. med. Hübertz, der i Forening med flere andre Mænd i September 1854 og Januar 1855 udstedte en Opfordring til Almeenheden om at yde Bidrag til en saadan Anstalts Opførelse. Bidragene indkom rigelig, og allerede i Slutningen af 1855 kunde man, som bemærket, aabne Anstalten paa Bakkehuset, som man havde indkjøbt hertil. Pladsen her viste sig imidlertid snart for indskrænket og lod en Deel tilbage at ønske i flere Henseender. Ved Hjælp af milde Gaver og Udbyttet af et Privilegium til et Industrilotterie, som man i 1858 fik paa 12 Aar, skred man derfor til at opføre en nye Bygning for 60 Børn, i Nærheden af den gamle. Grundstenen blev lagt d. 5 Juli 1859. I November 1860 kunde man flytte ind i Bygningen, der er opført af Architekten, Professor Meldahl. Ingen som har havt Leilighed til at passere Rahbeks Allee — hedder det i Beretningen om den nye Anstalt, — vil undlade at skjænke Kunstneren sin fulde Anerkjendelse for den skønne, storartede Bygning, der ved sine ædle og rene Former, sine kraftigt fremtrædende, men dog moderate Forsiringer og sin rolige Farvetone vækker et ublandet harmonisk Indtryk hos Beskueren og tvinger ham til at tælle denne Bygning blandt Hovedstadens Omegns Prydelser. Og dog er det tvivlsomt, om ikke Bygningens Forhold træde endnu smukkere frem i Façaden mod Syd, hvor de lavere Sidefloie ende i lette Verandaer, medens den hele Bygningsmasse beherskes af det tilbagetrædende, høiere Midtparti, i hvilket atter en smuk fritstaaende Gruppe (en kvindelig Figur, forestillende Moderkjærligheden, til hvilken der klynger sig et Barn ligesom anraabende om hendes Bistand, udført efter en Model af Billedhugger Stein i Zink af Metalstøber Rasmussen), der er anbragt i en Nische over Hovedindgangens Portal, frembyder et uvilkaarligt Sammenholdspunkt for Øiet. Hvad der bidrager

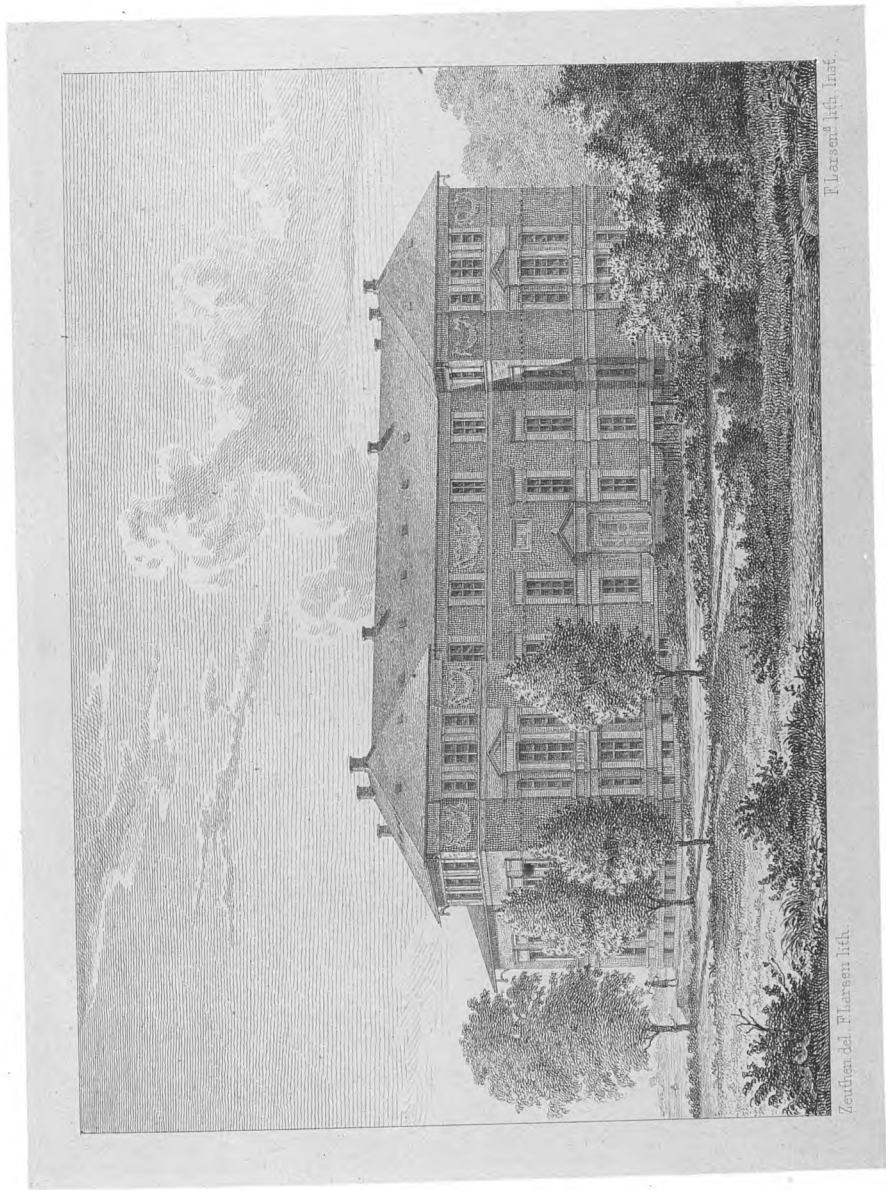
en Deel til at svække Indtrykket af den egentlige Hovedfaçade, er den Omstændighed, at Bygningen ligger for tæt ved Veien — det eneste nære Punkt, hvorfra den ret kan oversees — til at Beskueren fra sit Standpunkt, knap 30 Alen fra Bygningen, tilbørlig kan faae den 141 Fod lange Façade fjernet fra sig, medens Façaden mod Syd har den dobbelte Fordeel at ligge frit og ikke ubetydelig høiere end det foranliggende Terrain. Fra hvilket Punkt man end betragter Bygningen, modtager man et bestemt Indtryk af Fasthed og Soliditet, fri for al Tyngde og Masseagtighed, og dette er intet blot ydre Skin; den samme Soliditet er gjennemgaaende i Bygningens Indre, hvor Trapper og Skillemure, Karne og Døre, Tag og Sparreværk bære det samme Præg. Over Indgangsportalen er anbragt en Marmor Tavle med Indskrift: »For idiotiske Børn, opført 1859«, og under Portalen staaer Bibelstedet: »De høre Dig til Herre! Du, som elsker Sjæle, thi Din ufor-krænkelige Aand er i Alle« Viisdommens Bog 11, 27; 12, 1.

Første Sal af Bygningens Indre omfatter Børnenes Opholdsværelser og Sovesale med dertil hørende Badekamre. Disse Lokaler ere ganske symmetrisk ordnede, idet Etagens ene Halvdel, mod Øst, er indrettet til Klasser og Soveværelser for Drengene, den vestlige Halvdeel for Piger. Skolestuernes Høide er 6 Alen, Soveværelsernes 7; Luftrummet i hine udgør over 500 Kubikf. pr. Individ, i disse henved 600. Samtlige disse Rum opvarmes ved Fajence-Ovne, der foruden den Bekvemmelighed i Reglen kun at kræve en enkelt Indfyring daglig tillige vedligeholde en kraftig Ventilation. De øvrige Leiligheder paa første Sal indbefatte Lærerbolig, Lærerindebolig, Direktionsværelse, Bibliothek, samt to Pige kamre. Stueetagen indbefatter foruden Forstanderens Bolig, Huusbestyrerindens Leilighed, Lærerindeværelse med Alkove og Portnerbolig, en smuk og anseelig Gymnastiksal og tvende Legestuer, een for hvert Køn; endvidere Børnenes fælles Spisesal med tilhørende Anretningsværelse og Afvaskerum for Børnene efter endt Maaltid, to Værkstedsværelser, en Garderobe og et Apparatur. Legestuerne og Spisesalen opvarmes ved Fajenceovne, Gymnastiksal og Værksteder ved et Perkinsk Varmeapparat, der tillige tjener til at vedligeholde en Temperatur af c. 7—10° R. i alle Etagers Korridorer. Stueetagens Høide er overalt 5½ Alen med Undtagelse af Gymnastiksalen og Legestuerne, som man har kunnet give 7 Alens Høide, idet der er udeladt Kjælderleilighed under dem. — Paa anden Sal, der strækker sig over Hovedbygningen i dens hele Længde, men ikke over Sydfløiene, findes Hospitalsafdelingen, bestaaende af tre Sygeværelser med Badekamre og Værelse med Kjøkken for Sygetilsynet, fremdeles to Værkstedsværelser, en Lærerbolig, tre disponible Værelser og et Pige kammer.

Til Anstalten hører et Areal paa 1½ Tønde Land, der er benyttet til et smagfuldt Haveanlæg. Af dette er den større Halvdeel, som ligger ligeud for Bygningen, anlagt med Plainer, Buskadsere, Blomstergrupper og ved en Allee adskilt fra den noget mindre

Halvdeel, der er indrettet til Kjøkken og Frugthave, Tørre og Blegeplads, samt ender mod Vest i en større Læplantning af almindelige Skovtræer. Den Deel af Haven, som strækker sig langs med Bygningen, ligger næsten horisontalt, men flere Alen lavere end Bygningens Fod. Man har heldig benyttet denne Omstændighed til ved Anlæg af en Terrasse som Grændselinie mod Haven endmere at lade Bygningens sjønne Former træde frem, idet denne saaledes skarpt skiller sig fra og hæver sig over sine Omgivelser. Midtveis fra den af Bygningens Fløie indesluttede rummelige Gaard fører en Trappe over Terrassen ned til Børnenes Legeplads, der dannes af et næsten kredsformigt 1000 Kvadratalen stort indhegnet Rum, som til alle Sider er omsluttet af Haven.

Anstalten omfatter dels en Opdragelsesafdeling, der i April 1863 talte 42 Elever, dels en Pleieafdeling for ældre Idioter. Den bestyres af en Forstander, og der er ved den førstnævnte Afdeling ansat en Lærer og Lærerinde. Betalingen for et Barn er 300 Rdl. aarlig, men der findes 7 Fripladser, og Nedsættelse i Betaling er bleven tilstaaet med megen Liberalitet af Bestyrelsen.

IDIOT-ANSTALTEN. — L'INSTITUT DES IDIOTS.

C.W. Stinck's Forlag.
Eneberetfigef.

Kommunehospitalet.

Opførelsen af Almindeligt Hospital besluttedes i Aaret 1765, og i 1769 havde man fuldført den dertil bestemte Bygning i Amaliegade. Man vilde deels samle flere mindre Hospitaler for Fattiglemmer og fattige Syge i et større Hospital, deels i en høiere Grad, end det hidtil var skeet, afhjælpe Trang og yde Fattige Hjælp. Bygningen i Amaliegade kostede med dens Indretning ialt 87,000 Rd. Kurant. Oprindelig var Anstalten dog nærmest en Lemmestiftelse; thi medens den kun havde Plads for 16 Sengeliggende, der paa Sygestuer fik Pleie og Medicin, nøde 200 gamle og nødlidende Lemmer fri Pleie, Føde og Klæder, og 400 andre Personer fik Huusly, Seng, Varme og Leilighed til at arbeide. Allerede i Løbet af de 12 første Aar af Stiftelsens Virksomhed bleve Sengene for Syge imidlertid efterhaanden forøgede til 50, og de tiltoge senere bestandig og udgjorde saaledes i Oktober 1790 et Antal af 154. I Aaret 1799 blev Sygehospitalet fuldkommen adskilt fra Lemmestiftelsen som en særegen Afdeling med c. 300 Senge, og da de syphilitiske Patienter bleve henlagte fra St. Hans Hospital til Almindeligt Hospital, blev Sengeantallet herved i Aaret 1810 forøget til c. 400. For at kunne give Sygehospitalet den nævnte Udvidelse købte man i Aaret 1808 for 30,000 Rd. en Agent Duntzfeldt tilhørende Gaard, som mod Sydvest stødte op til Hospitalet, og i samme blev der nogle Aar senere, nemlig i Aaret 1814, oprettet en Medicinal-Dispensationsanstalt. Hospitalet viste sig imidlertid fra Slutningen af Fyrretyverne ude af Stand til at opfylde sit Oie-med. Sygestuerne opfyldtes mere og mere paa den uheldigste Maade, medens Lemmestiftelsen ikke kunde faae de udvidede Lokaler, hvortil den i saa høi Grad trængte. Hertil kom endvidere Nødvendigheden af at have særskilte Lokaler for smitsomme Sygdomme. Koleraepidemien viste, hvor paatrængende en Forandring var, og fremkaldte Nedsættelsen af en Kommission for at tage Sagen under Overveielse; et Program til Opførelsen af et nyt Kommunehospital blev udstedt i 1857, hvorefter der indbødes til

Konkurrence om Indgivelse af Tegning og Overslag. Man havde opstillet to Alternativer: et Hospital paa 800 Senge eller et Hospital paa 450 Senge. Ved den endelige Afgjorelse blev det første Alternativ valgt; i Mai 1859 begyndte man at opføre Bygningen paa en Plads mellem Farimagsveien og Sortedamsø under Ledelse af Professor Chr. Hansen, og fire Aar efter, i 1863, var den fuldt færdig og toges i Brug i September Maaned. Den Plads, hvorpaa Hospitalet er opført, udgjør 177,400 Kvadratalen, hvoraf Bygningerne optage et Fladerum af c. 30,000 Kvadratalen. Hovedbygningen mod Farimagsveien har en Længde af 342 Alen og med Arkaderne og Endebygningerne 442 Alen. Den egenlige Sygeafdeling bestaaer af 2 parallelle Bygninger, som forbindes ved 2 Mellembygninger, der hver have en Længde af 81 Alen. Imellem disse ligger en Gaard, og mellem Hovedbygningens to Grene to aabne Gaarde, der ved Plantninger ere omdannede til venlige Haveanlæg. I Flugt med Fløiene udgaae paa den nordre Side af den nordlige Hovedbygning to lavere Bygninger, der benyttes til Badeværelser. Den Hovedbygningen modsatte Ende af Baggaarden begrændses af Dampvaskeriet med sin Rullestue, Tørrestue, Magasin for Linned, Klædningsstykker o. s. v.; i Midten af Baggaarden ligger Maskinhuset med sin høie Dampskorsteen. Bag Vaskeriet ligger paa hver Side en isoleret Bygning, hvoraf den tilvenstre er bestemt til Detentionslokale for Sindssyge, den tilhøre til Hospital for 32 epidemiske Syge. Bagest haves der Stald og Iishuus. Der er i hele Bygningens Plan sørget for en skarp Afsondring af de tvende Kjon, saaledes at hele det vestlige Parti af Hospitalet er bestemt for kvindelige Patienter, det østlige Parti for mandlige, og denne Sondring er tilveiebragt ved Anvendelse af Mellempartierne til andre Øiemed end egenlige Patientværelser. Midtpartiet af Bygningen ud imod Farimagsveien anvendes saaledes i Stueetagen til Administrationen, paa første Sal til Operationsstue, Elektriseerstue o. desl., paa anden Sal til Kirke. Den Bagbygning, der forbinder de to Fløie, er helliget Økonomien; her ere Køkkener og Spisekamre, og her er der Boliger for Økonomiskriveren, Overvaagekonen o. Fl. Foran Facaden til Farimagsveien ligger der to selvstændige Huse, som ere forbundne med Hospitalsbygningen ved lukkede Buegange, og som ere bestemte til Boliger respektive for Forstanderen og Overchirurgen. Reservelægerne, til hvilke der haves sex Boliger, have deres Leiligheder i Hovedfløien i Nærheden af Kirken, bestaaende af to meublerede Værelser. Lægekandidaterne boe i Stueetagens Mellemløie, hvor der ligeledes er Aftrædelsesværelser for Overlægerne, Boliger for Pharmaceuterne og Dispensationslokale. Til Oldfruen og Vaskeribestyrelserinden er der Boliger i Vaskeriet og forskellige andre af Hospitalets faste Officianter have passende Boliger paa forskellige Steder i dette. I den ene Udkant af Grunden findes en Bygning, der indeholder en Forsamlingsaal for Ligfølger, Obduktionsstuer o. desl.

Den Bygningen omgivende Luft trænger gennem dertil indrettede Aabninger i Ydermurene ind i Luftkanaler, der ligge under Sygestuernes Gulv og langs disses Vægge og udmunde dels i et Rum i Kakkellovnen og dels i en langagtig lille Aabning under enhver Seng. Den Luftstrøm, der ledes til Kakkellovnen, udstrømmer gennem Aabninger i denne, naar Kakkellovnen er ophedet, som opvarmet Luft. Den forbrugte og varme Luft, som søger op imod Værelsets Loft, finder Udgang gennem Aabninger, anbragte i Nærheden af dette, hvilke lede ind i murede Kanaler, der alle udmunde i en større, lufttæt Ledning, som løber langs Bygningens Loftsrum, ned gennem enhver af dens to Mellemfløie, under Jorden gennem den lukkede Gaard og ender i den vide Cylinder, som omgiver Dampskorsteensrøret. Da imidlertid Luften neppe vilde søge denne lange Vei under almindelige Forhold, er der ved Ledningens aabne Ender, i Maskinhuset, anbragt to Vifteapparater, der sættes i Bevægelse af Dampmaskinen, hvorved et luftfortyndet Rum frembringes, der bevirker, at den i Rørledningerne indeholdte Luft med betydelig Hastighed søger til Udgangen og kastes ud i det omtalte vide Skorsteensrør. Saavel Ind- som Udgangsaabningerne i Sygeværelserne ere forsynede med Spjeld for efter Behov at kunne moderere Ventilationen. Hospitalet er fritbeliggende til alle Sider.

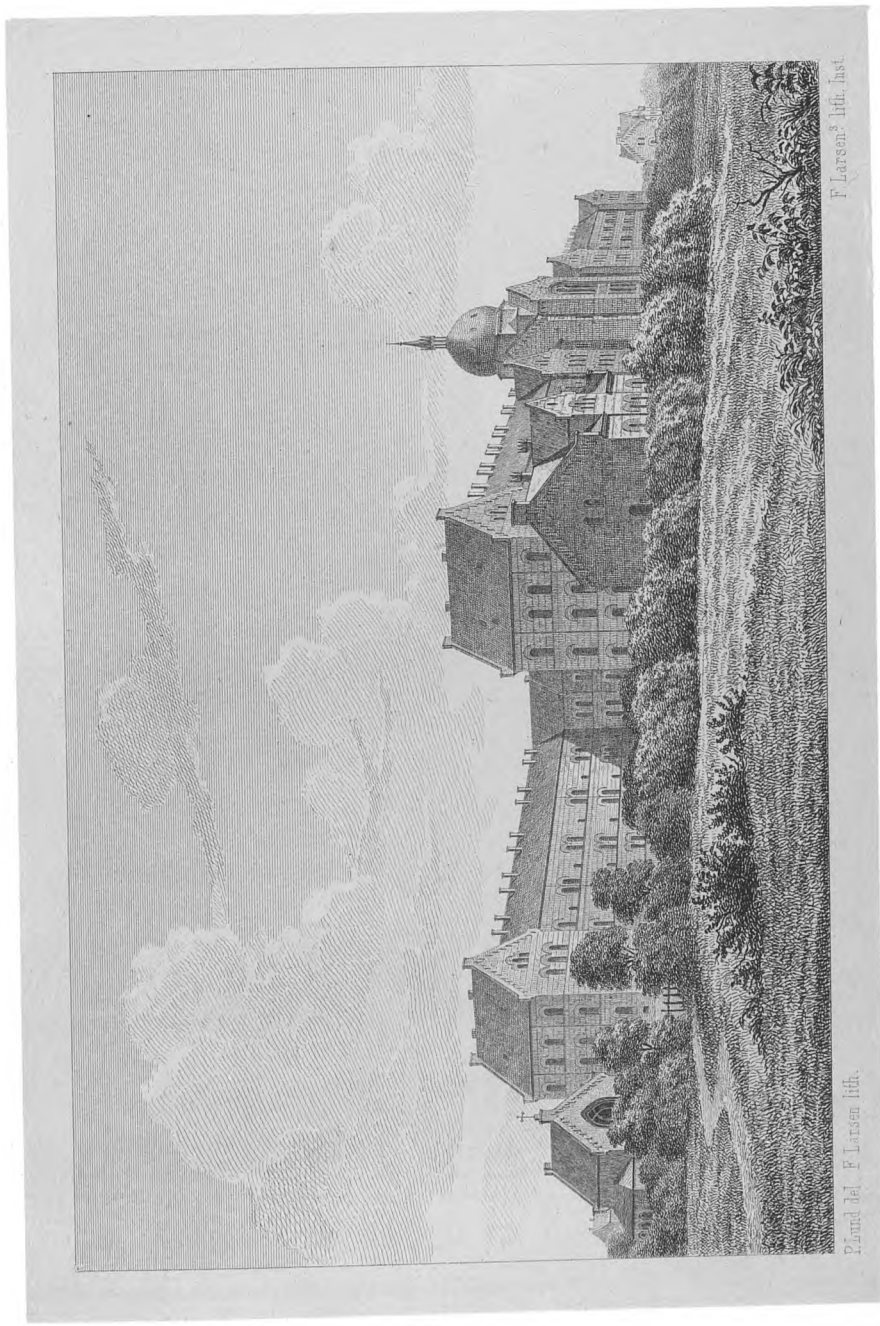
Hospitalet har en Ledning fra Stadens Vandværk og er heelt igennem forsynet med Waterclosets; enhver Stue har sin Vaskeindretning, ethvert Varmekjøkken sin Vask med Vandhane; Antallet af Vandhaner er 340. Foruden de fælles Badeindretninger findes i hver Etage flere særskilte Badekamre for de Syge, der ikke kunne benytte hine. For det Tilfælde, at Forsyningen fra Vandværket af en eller anden Grund blev standset, er den hensigtsmæssige Indretning truffen, at man selvstændig kan forsyne sig med Vand. Til en Brønd, som ligger foran Maskinhuset, ledes nemlig i dette Tilfælde Vandet fra den nærliggende Sortedamssø. Dampmaskinen trykker Vandet fra Brønden gennem en Ledning op i store Beholdere, som findes i Hovedbygningens Loftsrum, og herfra føres det gennem et Ledningsrør ind i den almindelige, i Bygningerne forgrenede Vandledning. Det Vand, som tilføres Anstalten i reen Tilstand, maa saa hurtigt som muligt kunne fjernes, naar det er blevet benyttet og gjort urent, og det maa fjernes saaledes, at det tillige optager alle de urene Stoffer, som kunne opløses eller lade sig bortskylle. I denne Hensigt er der anbragt en vidt forgrenet Rørledning, som staaer i Forbindelse med alle Waterclosets, Pissoirs, med Køkkener og Vadske, med Lighuus og Obduktionsstuer, kort sagt: findes overalt, hvor flydende Ureenligheder dannes og skulle fjernes; den udmunder i underjordiske Ledninger, der ende i en stor muret Kloak, som løber langs med Farimagsveien og ender i Byens østre Kloakledning, der udgyder sit Indhold i Sundet i Nærheden af Bechs og Engelbrechts Badehuse. I enhver Sygestue er anbragt en særdeles hensigtsmæssig konstrueret

Kakkelovn, indrettet til Cokes eller Kul, som forsyner Stuen med frisk og varm Luft paa den ovenomtalte Maade. Ved en lukket Beholder i selve Kakkelovnen blive Kul-kasser og den Støv og det Smuds, som derfra opstaaer, gjorte overflødige; Antallet af Kakkelovne er 381; Korridorerne, Operationsstuen og Kirken blive opvarmede ved Damp gennem de saakaldte »Harper«, slangebugtede Jernrør, der indeholde Damp, som tilføres dem gennem en vidtløftig Rørledning, der staaer i Forbindelse med Damp-kjedlen, og som, foruden at tjene til Opvarmning for de nævnte Lokaler, tillige afgiver Varme og Damp til varme og russiske Bade, til de forskjellige Kjøkkener, til Vaskeriets Tørrestuer, Størstedelen af det Vand, som i varm Tilstand forbruges i Anstalten, og til at sætte tvende Dampmaskiner i Bevægelse, een i Maskinhuset og een i Vaskeriet.

Hospitalet har Plads til 850 Syge; det har nu 60 store Fællesværelser à 10 Senge, 24 mindre Fællesværelser à 5 Senge, 36 Eneværelser og 20 Celler, fordelte paa 4 Servicer, een chirurgisk paa første Sal, to medicinske i Stueetagen og paa anden Sal og een for Syphilis og for Hudsygdomme. Fællesstuerne have en Dybde af $15\frac{1}{2}$ Alen, en Brede af $11\frac{1}{2}$ Alen og ere 7 Alen høie, hvilket giver for hver Syg et Rum af omtrent 1000 Kubikfod Luft; de mindre Værelser og Enecellerne ere forholdsviis endnu rummeligere. Korridorerne ere 5 Alen brede og 7 Alen høie; ialt have de en Længde af 3,500 Alen eller over en Fjerdingvei; de opvarmes ved Damp, ledet igjennem 4,400 Alen Rør. Til hvert større Fællesværelse hører et mindre for Stuekonen, som gennem en Aabning i Mellemvæggen kan kommunikere med Sygestuen. For hver tre Fællesstuer findes i en Udbygning i Korridoren et Varmekjøkken, hvoraf ialt haves 29, og Closets. I første og anden Etage ere desuden 8 store Reservesygestuer, som kunne belægges, naar andre Værelser skulle renses eller desinficeres.

I Bygningen findes c. 99,000 Kvadratalen hvidtede og 150,000 Kvadratalen malede Vægge og Lofte, foruden Steen- og Flisegulv, 80,000 Kvadratalen Brædegulv, og Overfladen af Skifertagene naaer op til 38,000 Kvadratalen.

Samtlige Bygninger med Dampmaskiner, Bade-, Kjøkken-, Vaske-, Varme-, Ventilations- og andre faste Indretninger have kostet c. 1,226,500 Rd., deri indbefattet Omkostningerne ved Laanet af Beløbet til Hospitalets Opførelse, Renten heraf under Bygningen, samt Skatter og Assurancer, medens denne stod paa. Det løse Inventarium, Senge, Linned, Meubler o. s. v., der er anskaffet til 800 Syge, har kostet 131,000 Rd., foruden c. 15,000 Rd., som udgjør Værdien af det Inventarium, som er afgivet fra Almindeligt Hospital.

F. Larsen's lith. Inst.

Plampé del. F. Larsen lith.

COMMUNEHOSPITALET - L'HÔTEL DIEU.

C. W. Stenck's Forlag.
Enebrettingset.

Kronborg.

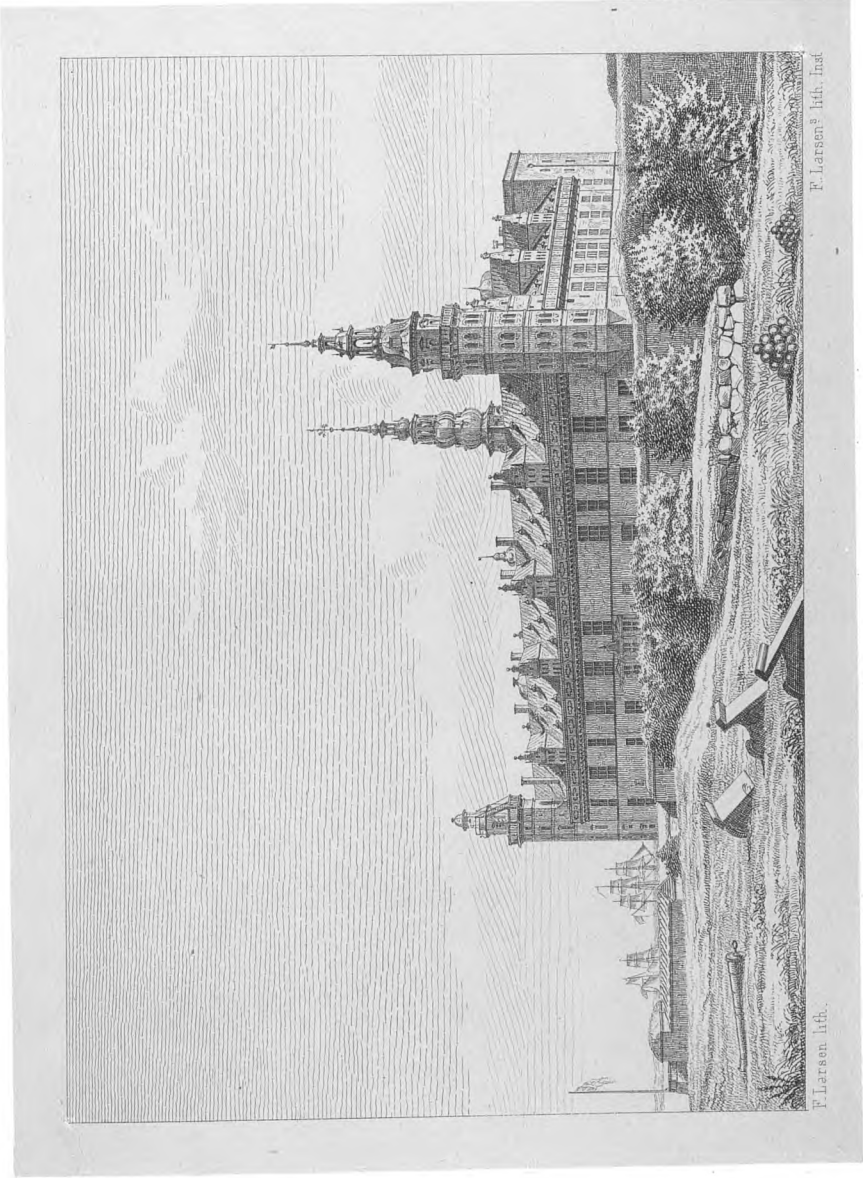
Allerede meget tidligt er der blevet anlagt et befæstet Slot paa den sjællandske Side af Øresundets smalleste Punkt. Slottet Flynderborg nævnes saaledes i 1288, i hvilket Aar Helsingørs Beboere toge deres Tilflugt hertil, da Byen opbrændtes af den norske Konge Erik Præstehader og Erik Glippings Mordere. Senere byggedes Slottet Krogen eller Ørekrog, der nævnes under Erik af Pommern; det laae noget mere nordligt end det nuværende Slot og mere fjernet fra Søen. Det nuværende Kronborg Slot er bygget af Kong Frederik II. i den nederlandske Renaissance-Stil og beklædt med gullandske Kvadersteen; det fuldenndtes 1585. Slottet forsvares mod Landsiden af Kronværket, der har 6 Bastioner; det indeholder Kaserner samt Kasematter til 1000 Mand. Uagtet Kronborg ligger, hvor Sundet er smallest, kan det dog ikke forhindre fjendtlige Flaader fra at passere forbi. Dette skete saaledes 1644, da den hollandsk-svenske Flaade løb igjennem, 1658, da den hollandske Flaade under Opdam løb igjennem for at undsætte Kjøbenhavn, uagtet den blev beskydt af Svenskerne baade fra Kronborg og Helsingborg, samt 1801, da den engelske Flaade under Parker og Nelson gik igjennem. I 1658 beleiredes Kronborg af Svenskerne i 3 Uger, hvorefter det overgaves til dem af Kommandanten, Oberst Beenfeldt. Senere gjordes der et Forsøg af Hans Rostgaard, Henrik Gerner, Lorents Tuxen og Ole Steenvinkel paa at erobre Slottet tilbage, men det mislykkedes.

Slottet blev i sin Tid beboet af Christian IV., men har senere kun sjældent tjent til Residents for den kongelige Familie; nu indeholder Slottet kun Aftrædelsesværelser for Kongen. I 1772 førtes Dronning Karoline Mathilde til Kronborg efter Hofrevolutionen. Hun opholdt sig her i noget over 4 Maaneder, hvorefter hun paa et engelsk Krigsskib forlod Danmark. I de to nederste Etager af Slottet findes et rigt udstyret Kapel.

I Begyndelsen af Aarhundredet nedbrødes Alter, Prædikestol og Kirkestolene, hvorefter Kapellet benyttedes til Magasin og Fægteskole. I Slutningen af Frederik VI's Regering paatænkte man en Restauration, men denne kom dog først til Udførelse under Christian VIII, som skjænkede Kirken nyt Orgel, Døbefont o. s. v. Kapellet indviedes i 1843 og benyttet nu een Gang maanedlig samt paa de store Høitidsdage til Gudstjeneste.

Kronborg har et fast Lampefyur af 5te Orden med Lindseapparat og en Lysvide af $2\frac{3}{4}$ Miil. Det er anbragt i det nordostlige Taarn, 107 Fod over Havets Niveau.

Kronborg

KRONBORG SLOT. — LE CHÂTEAU DE KRONBOURG.

C.W. Stinck's Forlag.

Roskilde Domkirke.

Den første Domkirke i Roskilde blev opført af Harald Blaatand i Slutningen af det 10de Aarhundrede. Denne Kirke, der var af Træ og indviet til den hellige Trefoldighed, afløstes imidlertid allerede efter 70 Aars Forløb af en Steenkirke. Opførelsen begyndtes under Svend Estridsen i 1047 og lededes af Biskop Vilhelm og hans Efterfølger Svend Norbagge; af den sidstnævnte Biskop indviedes den i 1084. Kirken var helliget Pave Lucius, som i 254 skal have lidt Martyrdøden i Rom.

Grundplanen for Kirken er et latinsk Kors med forholdsviis korte Korsarme. Den er opført af store røde Steen og oprindelig ganske i den rene Rundbuestiil. I Tidens Løb er den undergaaet mange Forandringer, navnlig ved Reparationer efter Ildebrande samt ved en Mængde Tilbygninger, som tildeels skjule den oprindelige Kirke. De to Taarne ere opførte efter Ildebrandene i 1282 og 1443 og ere først under Christian IV blevne smykkede med de Spire, som de nu have, hvilken Konge ogsaa opsatte en Hovedportal i Renaissancestiil. Spiret paa Korsets Midte »Tidspiret» er opsat første Gang i 1420 under Erik af Pommern.

Kirken er indvendig 132 Alen lang, $38\frac{3}{4}$ Alen bred og 41 Alen høi. Det nordre Taarn er $127\frac{1}{2}$ Alen høit, den søndre 123.

Kirken bestaaer af to Dele, Høikirken og Lavkirken. Høikirken er deelt i tre Partier, Skibet, Ydrechoret og Høichoret. Høichorets østlige Rundbygning bæres af 8 Granitsoiler i tvende Etager; de 4 underste Soiler ere temmelig plumpe og uforholdsmæssig korte. Steenhuggerarbeidet er raat og de mellemliggende Buer formløse. Dette Parti var imidlertid oprindeligt skjult af Høialteret og flere mindre Altere. De 4 øverste Soiler, der høre til Chor-Omgangen eller Galleriet, ere slanke, samt prydede med smukke Kapitæler. »Det er et af de deiligste og skjønneste Værker af Middelalderens Bygningskunst i de nordiske Riger. Den Charakter af Lethed og ædel Simpelt, der gaaer gjennem det hele Parti,

forhøies yderligere ved de i Rotunden anbragte smaa rundbuede Vinduer, der sætte ligesom Krandsen paa dette ligesaa skønne som dristige Værk af Bygningskunsten fra en længst forsvunden Tid.« Høichoret blev af Christian V indrettet til Begravelseskapel for Christian IV og Frederik III, men hans Plan kom ikke til Udførelse, og Frederik IV bestemte det til Kapel for sine Forældre, ligesom han selv og hans første Hustru bisattes her. I fire Marmorsarkophager, smykkede med allegoriske Figurer og Fremstilling af de under de to Konger udførte Foretagender hvile her Kong Christian V og Dronning Charlotte Amalie samt Frederik IV og dennes Hustru Louise. I Pillerne ere Harald Blaataand og Svend Estridsen samt Margrethe Fredkulla og Biskop Vilhelm indmurede. I Hvelvingerne under Høichoret, som formodenlig i den katholske Tid have tjent som Krypte til Afholdelse af stille Messer, hvile en Deel Sønner og Døttre af Christian V, Frederik V, Arveprinds Frederik, Frederik VI o. Fl.

Ydrechoret danner et af Kirkens smukkeste Partier. Det har erholdt sit nuværende Udseende i 1420, da det forskjønnedes og udvidedes. Længdeafstanden mellem Pillerne er her den samme som Bredden, nemlig 20 Alen. »De runde Sidebuer aabne sig høit og luftigt mod Korsfløiene, der foroven sammensmelte harmonisk med Chorchvelvingen til eet stort prægtigt trehvelvet Rum, stærkt belyst fra Korsfløienes Vinduer.« I Ydrechoret staaer Alteret med en Altertavle, som af Frederik II blev skjænket til Frederiksborg Kirke, men af Christian IV opstillet her; uagtet den har Konstværði, passer den dog neppe ganske til Domkirken. Bag Alteret hviler Dronning Margrethe, som er afbildet i hvilende Stilling i Marmor ovenpaa Sarkophagen.

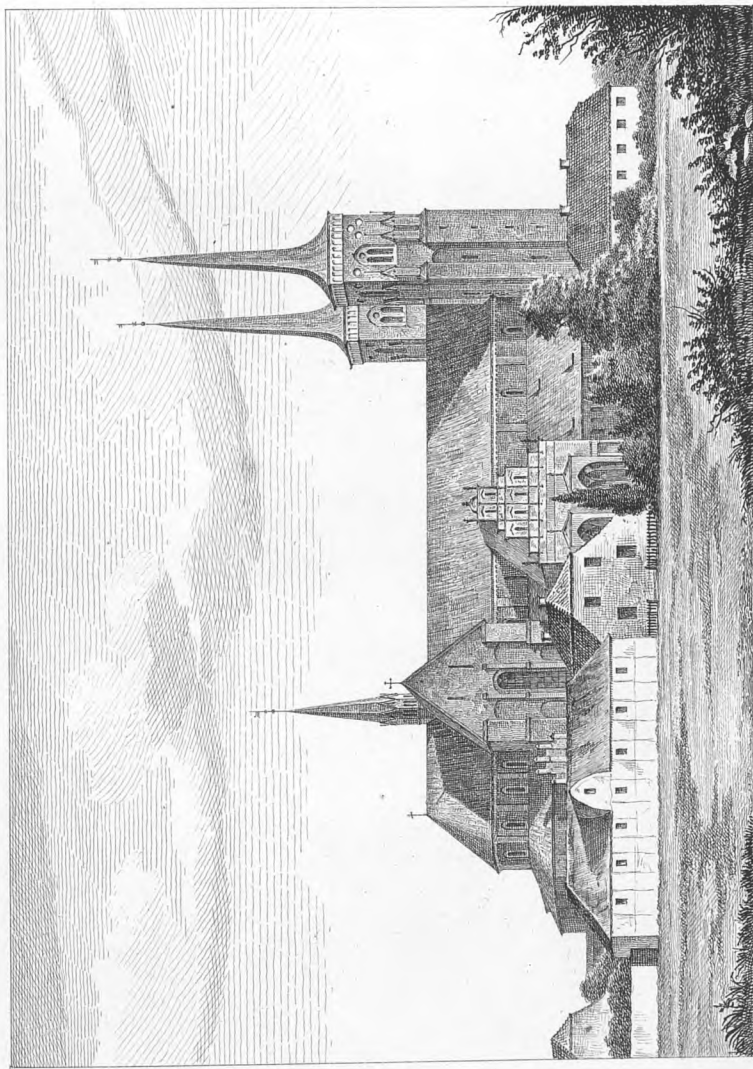
Lavkirken bestaaer af to Stokværk, som begge ere hvelvede. Det nederste af disse danner to brede Sidegange, som fortsættes omkring Høialteret, og fra hvilken Indgangen er til de forskjellige Kapeller. Det øverste Stokværk kaldes Omgangen og omslutter ligeledes Høikirken.

Blandt de vigtigste Tilbygninger maae nævnes Kapitelhuset, Oluf Mortensens Vaabenhuus, De hellige Trekongers, Christian IVs og Frederik Vs Gravkapeller. Af disse er Kapitelhuset det ældste; der findes her en Steen med en Indskrift over Konge Niels's Raad Helge som Stifter af det ældre Kapitelhuus; nu er det indrettet til Sakristi-lokale. Oluf Mortensens Vaabenhuus, ogsaa kaldet det nordostlige Vaabenhuus, er opført i Slutningen af det 15de Aarhundrede af den Biskop, efter hvem det har faaet Navn, i en smuk Spidsbuestiil. Over Indgangen findes et Billede af Pave Lucius paa en rund Kobberplade. Af de tre Kapeller er det ældste De hellige Trekongers Kapel ved den søndre Side af Kirken; det er opført i Spidsbuestiil af Christian I, indrettet til Ære for den hellige Trefoldighed, Jomfru Maria og Sankte Anna og bestemt til Begravelseskapel for ham og hans Hustru. Det bestaaer af to Etager, af hvilke den

underste tjener til Kapel, den øverste skulde være Riddersal eller Forsamlingssted for det Broderskab, Kongen havde stiftet; nu benyttes denne Sal til Stiftsbibliotheket og til Landemode. I Hvelvingerne under Kapellet hvile Christian I og hans Dronning Dorothea, Christian III og hans Hustru Dorothea, Frederik II og hans Hustru Sophia. Over de to sidstnævnte Konger findes Kenotafer i Kapellet. Christian IVs Kapel paa Nordsiden af Kirken er opført i 1617 af Hans Steenvinkel. Kongens Liig var anbragt i Hvelvingerne under Kapellet, uden at noget Gravminde fandtes over ham i Kapellet og først under Christian VIII blev der taget fat derpaa, men Dekorationen af Kapellet er dog endnu ikke fuldført. Ifølge Planen anbringes Christian IVs Standbillede, udført af Thorvaldsen og støbt i Bronze af Dahloff, paa et gjenembrudt Broncestativ, gennem hvis Aabninger Kongens Sarkophag sees. Paa Væggene udføres Billeder af Christian IVs Liv, saaledes navnlig paa den østlige og vestlige Væg Slaget ved Femern og Christian IVs Dom over Christoffer Rosenkrands. I Hvelvingerne hvile, foruden Christian IV, ogsaa Frederik III samt forskjellige Sønner og Døttre af Kongehuset. Til Frederik Vs Kapel lagdes Grunden i 1774 efter en Tegning af Harsdorff. Opførelsen afbrødes imidlertid senere, og det fuldførtes ikke før 1825. Hovedbygningen danner en Ottekant eller et græsk Kors og er afsondret fra Kirken ved en Bygning, der ligesom danner en Forhal. Bygningen er invendig udført i en smuk og let antik Stil og i de øvre Partier findes en stor Rigdom af Stukkaturarbejde, men dens Stil passer ikke til Kirkens. Her hvile nærmest Kirken i det mindre Kapel Christian VI og hans Hustru Sophia Magdalena, i det større Kapel Frederik V og hans Hustruer Louise og Juliane Maria, Christian VII, Frederik VI og hans Hustru Maria Sophia Frederikke, Frederik VII og Arveprinds Frederik med Hustru samt Arveprinds Ferdinand.

Fra 1857 af er Kirken bleven underkastet en med stor Omhu og Dygtighed af dens nidkjære Værge, Kammerraad Steen Friis, ledet Restauration.

(See Steen Friis's forskjellige Arbejder om Kirken, Artikler i kirkehistorisk Tidsskrift o. s. v.).

Nielsen del. & lith.

F. Larsen lith. Insf.

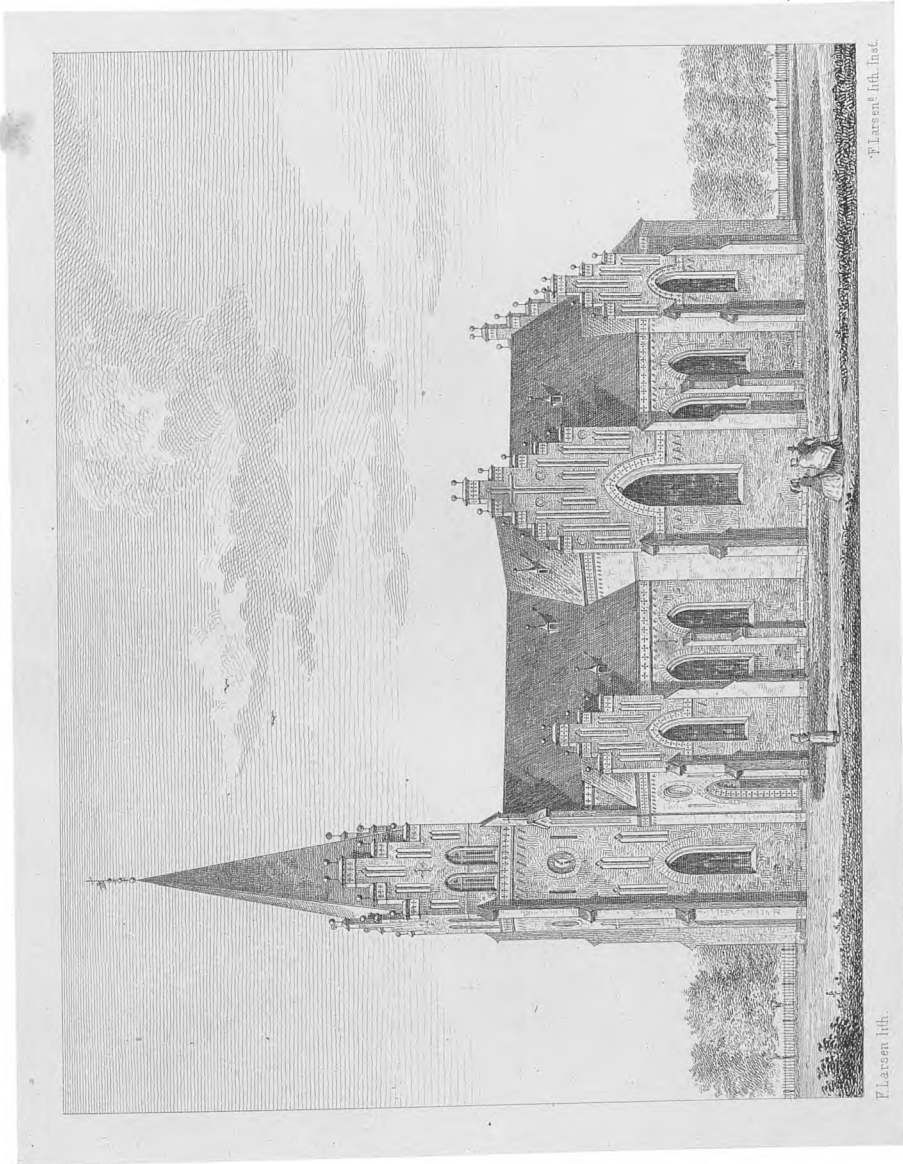
ROESKILDE DOMKIRKE. — LA CHATÉDRALE DE ROESKILDE.

C. W. Stinck's Forlag.

Eneberettiget.

St. Johannes Kirke paa Nørrebro.

Den første kirkelige Bygning, som opførtes udenfor Kjøbenhavns Porte, var et lille Kapel, som opbyggedes efter en Pest, hvoraf Byen hjemsøgte i 1546, paa en til Kirkegaard udlagt Grund mellem Nørre- og Vesterport. Kapellet nedbrødes i 1628, efterat en ny Kirke var bleven færdig i 1625. Den laae lidt nærmere ved Vesterport og var Annex til Frue-Kirke. Ved denne Kirke, der var bestemt til Sognekirke for Alle, som boede udenfor Porten, var der ansat 5 Præster fra 1625 til 1658, i hvilket sidste Aar Bygningen ved Karl Gustavs Nærmelse blev nedreven, for at den ikke skulde benyttes af Fjenden. Senere har der ikke været nogen Kirke udenfor Porten, førend St. Johannes Kirken paa Nørrebro opførtes. Den stærkt stigende Befolkning paa Nørre- og Østerbro gav Anledning til, at Tanken om Opbyggelsen af en Kirke fremstod. De fornødne indledende Skridt toges i 1852 og fandt i det Hele en velvillig Understøttelse; det første større Bidrag gaves af Pastor emeritus Rafn med 9000 Rd.; senere er der ydet Understøttelse saavel af Kommunen som af Staten, og der tilstodes Kirken en fri Byggeplads paa Nørrefælled. Opførelsen af Kirken overdroges Architect Theodor Sørensen, og Grundstenen lagdes den 20de Juni 1856 under stor Høitidelighed af Kong Frederik VII med de Ord: »Saa har jeg lagt Grundstenen til denne Kirke, til Ære for Gud, til Opbyggelse for Menigheden«. Kirken er en Korskirke med murede Hvælvinger. Længden er c. 82 Alen, Breden i Korset noget over 42 Alen, den øvrige Brede 27 Alen, hvoraf en Sidegang paa hver Side optager 5 Alen, Høiden 30 Alen og Taarnet 78 Alen. Kirken er bestemt til at rumme 1200 Mennesker. Under Choret findes en hvælvet Krypt til Varmeapparatet; foran ved Taarnet er der anlagt et Kapel til hver Side med egen Indgang. Det Indre svarer til det skønne Ydre, og Hoved-

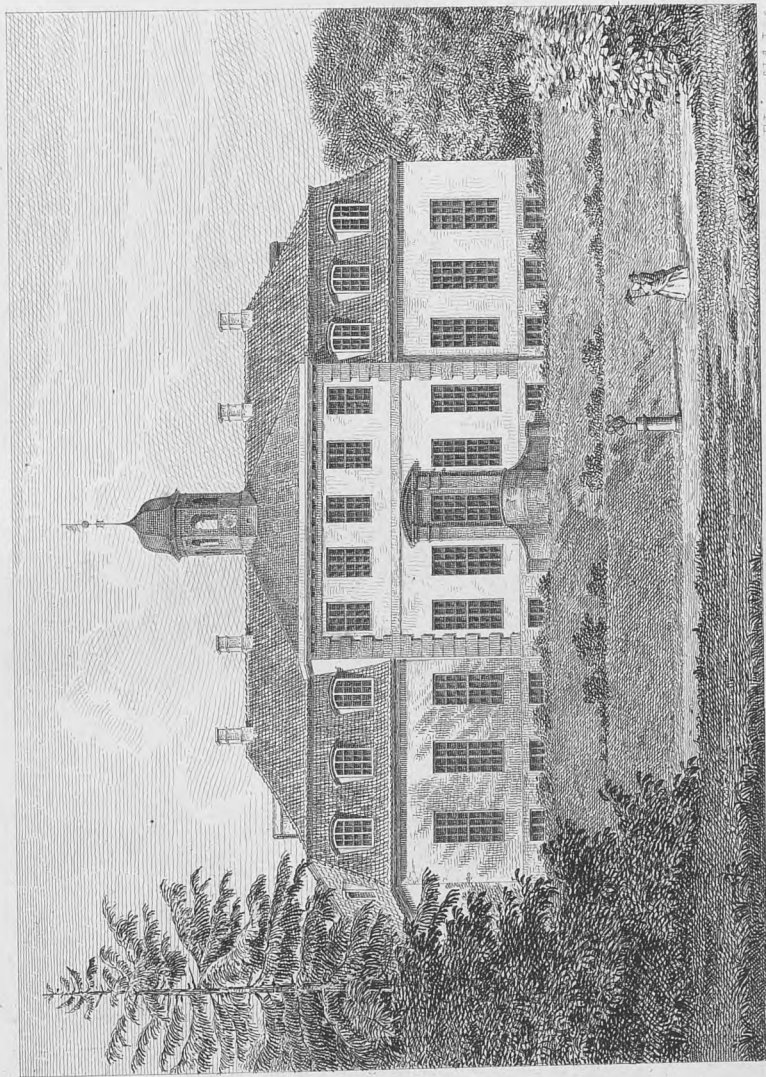
ST. JOHANNES KIRKE — EGLISE DU ST. JEAN.

CW. Stinck's Forlag.

Enerebetfiget.

Sorgenfri Slot.

Sorgenfri Slot ligger udenfor Lyngby paa den østlige Side af Chausseen til Helsingør. Det er bygget paa en Banke med Façaderne mod Øst og Vest og tager sig vakkert ud. Slottet bestaaer af een Etage foruden Kjælder og Kvist; Bygningen er prydet med et lille Spir. Nedenfor Bakken ved Indkjørslen ligge tre Sidefløie paa 2 Etager. Slottet er opført i Begyndelsen af forrige Aarhundrede af Grev Karl Ahlefeldt og tilhørte derefter Storkantsler Grev Holstein, Kong Frederik V som Kronprinds, Prindsesse Sophie Hedvig, Enkefyrstinde Sophie Karoline af Ostfriesland, Geheimeraad Desmercières, Arveprinds Frederik og hans Søn Christian VIII. Slottet er nu Statens Eiendom, men er overladt Enkedronning Karoline Amalie for Livstid til Sommerresidents. Det omgives af en smuk Park, som er bleven udvidet og forskjønet af Christian VIII. I Haven findes der to Monumenter, det ene til Erindring om Prindsesse Sophie Frederikke, det andet om Frederik V.

F. Larsen lith. Inst.

Zentzen del. F. Larsen lith.

SORGENFRI SLOT — SANCOUGI.

C.W. Stencil's Forlag

Emberoffiget

Sygehjemmet.

Det første Stød til Anlægget af Sygehjemmet udgik fra Dr. med. Brandes, der i 1852 lod indrykke i »Berlingske Tidende« en Række Artikler om den sørgelige Lod, der ventede uformuende Medlemmer af Middelstanden, naar de angrebes af ulægelige Sygdomme, idet de da vare henviste til Lemmeafdelingen paa Almindelig Hospital. Der dannede sig i Anledning heraf en Komitee, som udtedte en Indbydelse til Medborgere om ved frivillige Bidrag at søge ad privat Vei at tilveiebringe et Sygehjem for Kjøbenhavn, eller en Stiftelse, i hvilken saadanne agtværdige og trængende Personer, som lide af uhelbredelige og langvarige Sygdomme og derfor ikke kunne forblive henliggende paa Sygehospitalet, kunne finde et godt og passende Hjem. Denne Indbydelse var ikke forgjæves, rige Gaver indkom, saa at man kunde tage Bestemmelse om Byggeplads i 1856 og i 1857 lægge Grundstenen til Sygehjems-Bygningen.

I det førstnævnte Aar erhvervede man for en efter de daværende Forhold moderat Kjøbesum Eiendommen Rolighed med en tilliggende Have af 5 Tdr. Land, som udgjorde en Deel af det Terrain, der var indkjøbt til Anlægget af Veterinair- og Landbohøiskolen. Tegningen til Bygningen blev udarbejdet af Architect Stilling; Arbeidet begyndtes i Foraaret 1857 og fortsattes indtil Foraaret 1859, da Bygningen behørig tør og udluftet stod færdig til at tages i Brug. Imidlertid havde man endnu tilkjøbt omtrent $\frac{1}{2}$ Tønde Land for at kunne sikkre Stiftelsen fri Plads til alle Sider. Indvielsen af Bygningen foregik den 29 Mai 1859, og Stiftelsen toges i Brug af 50 Beboere, af hvilke 25 havde Fripladser, 16 Pladser til nedsat Betaling og 9 vare fuldt betalende.

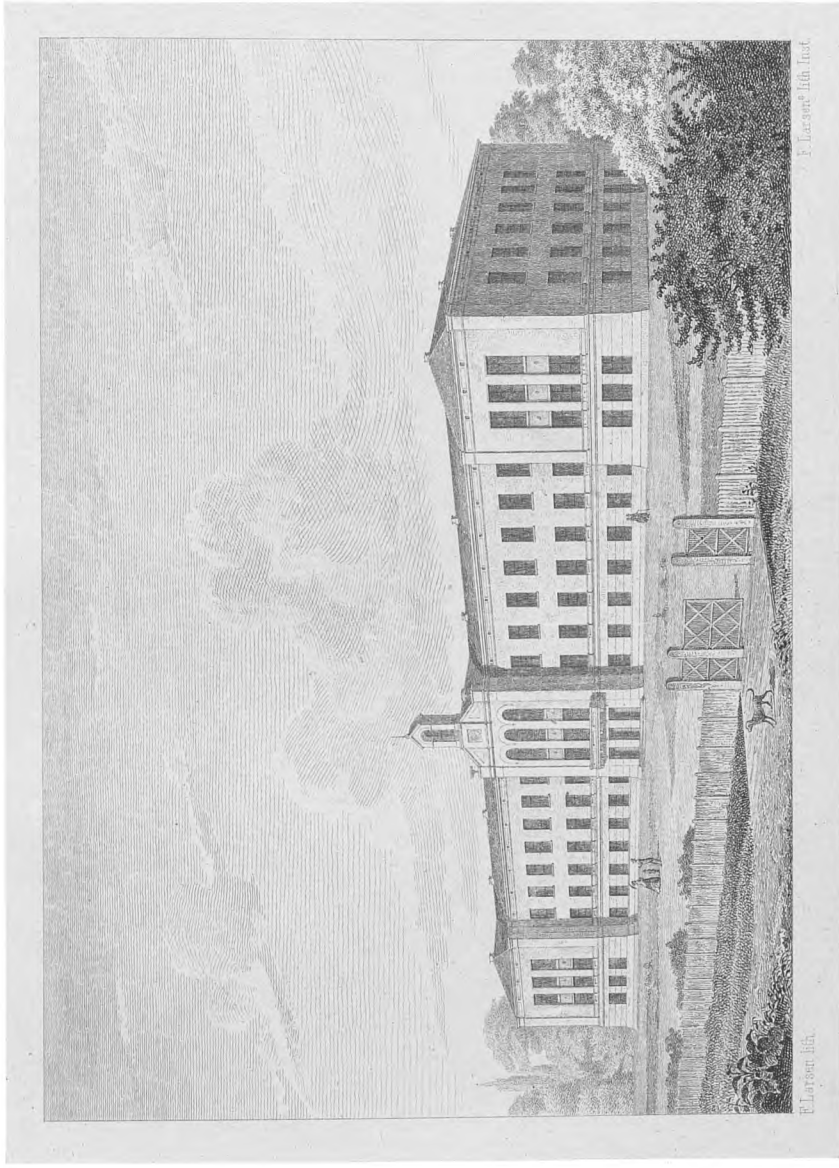
Bygningen, der er holdt i en simpel, men smuk Stil, bestaaer af 3 Etager med Hovedfaçaden mod Syd og to Fløie i Øst og Vest; den har en gennemgaaende Hovedkorridor mod Nord bag Værelserne, hvorved disse ere beskyttede mod Nordvinden. I Stueetagens østre og vestre Fløie findes de fornødne Lokaler med Kjælder under for

Inspektøren, Lægen og Økonomen, og iøvrigt indeholder den foruden Leilighed for Portneren og Opvartningskonerne 2 Badeværelser til varme og kolde Bade samt 8 Værelser for Beboere. Første Sal indbefatter et rummeligt 3 Fags Værelse med Altan, bestemt til fælles Forsamlings-, Læse- og Spiseværelse for Beboerne, et Værelse til Tobaksrygning samt, foruden et Inventarielokale og Leilighed for Opvartningskonerne, 22 Værelser for Beboere. Paa anden Sal findes ovenover Læseværelset Stiftelsens Bedesal og, foruden et Inventarielokale og Leilighed for Opvartningskonerne, ligeledes 22 Værelser for Beboere. I hver af Etagerne er der endvidere anbragt 2 saakaldte Varmekjøkkener til Brug ved Opvartningen. Den østlige Halvdeel af Bygningen, som deles ved Hovedtrappen i Midten, er bestemt for Kvinder, den vestlige for Mænd. For Mænd findes der 7 Værelser for 1 Person, 11 for 2, 5 for 3 og 1 for 4; for Kvinder findes der 8 Værelser for 1 Person, 12 for 2, 6 for 3 og 2 for 4 Personer. Der er saaledes Plads til 106 Personer, men deels ønsker man at have nogen ledig Plads, deels vil man ikke uden absolut Nødvendighed benytte de for 4 bestemte Værelser til flere end 3 Beboere, saa at Pladsernes Antal kun er 100. Værelserne afgive c. 800 Kubikfod Luft for hver Beboer, ere forsynede med Ventilatorer i Murene og opvarmes ved Kakkellovne, i hvilke der brændes Kokes, og undtagelsesviis, naar Lægen finder det nødvendigt, Brænde. Desuden ledes til yderligere Ventilation den friske Luft i Zinkrør gennem Ydermurene under Gulvene ind i Kakkellovnene og strømmer gennem Ventiler i dem, som reen, opvarmet Luft ind i Værelserne. Stiftelsens Bedesal opvarmes under Guds-tjenesten, og Korridorerne er forsynede med Ovne til Opvarmning, naar Kulden gjør det nødvendigt. Korridorerne ere iøvrigt saa lange og brede, at de danne en bekvem Bevægelsesplads for Beboerne, naar de ikke kunne gaee ud i fri Luft.

Adgangen til Optagelse i Stiftelsen staaer aaben foruden for Personer af Borger- og Embedsstanden tillige for alle Andre, der uden at kunne henregnes til disse Klasser ved agtværdig Opførsel egne sig til at bringes i Samliv med dem, og saavel for Saa-danne, som have Evne til at erlægge Betaling, som for dem, med hvilke dette ikke er Tilfældet, altsaa for Personer med forskellige Livsvilkaar og af forskellige Klasser, som imidlertid alle ved deres Optagelse i Stiftelsen blive stillede under lige Vilkaar, alene med de i deres forskellige lidende Tilstand begrundede Undtagelser. Man har stræbt at danne et Hjem for Syge ved paa den ene Side at søge at fyldestgjøre de almindelige Betingelser for et hyggeligt og godt Hjem, i hvilket Beboerne kunne finde den Omsorg og Pleie samt det physiske og sjælelige Velvære, som deres Tilstand maatte gjøre ønskelig, og som fornuftigviis kan være Maalet for deres Forhaabninger, og ved paa den anden Side at tilbyde dem Fordelene af Opholdet i et godt Hospital uden dog at give dette Præget af et Hospital.

Stiftelsens Beliggenhed og hele Omgivelse frembyder i saa Henseende særdeles gunstige Forhold ved Luft, Lys og vid Udsigt til alle Sider saavel som ved den store og skyggefulde Have, og ligesom Bygningens Ydre og Indre er holdt i en oplivende Stil, idet nemlig Værelserne ere anstrøgne med livlige Farver og Dørene egemalede, saaledes er Værelsernes Montering søgt afpasset efter Hjemmets Fordringer, idet man har stræbt at forene en vis ikke for stor Tarvelighed med tiltalende Former og Udseende samt tilbørlig Soliditet. Kostreglementet er fastsat, efter hvad der i et godt borgerligt Huus kan ansees som sædvanligt. Medens Sygehjemmet saaledes i mange Retninger nærmer sig Hjemmets Fordringer, yder det i flere Henseender mere, idet en Læge, forsynet med passende Medikamentforraad, boer i Bygningen, en Præst jævnlig tilseer Beboerne, ligesom en Bogsamling staaer til deres Brug. Desuden er der i Stiftelsen Adgang til kolde og varme Bade, og Opvartningspersonalet staaer baade Nat og Dag til Beboernes Tjeneste i høiere Grad, end dette kan være Tilfældet i et privat Huus.

Fripladser kunne funderes i Stiftelsen ved Indbetaling af 5000 Rdl. pr. Plads, hvorved Vedkommende kunne betinge sig Belæggelsesret for sig eller en anden Person og Descendenter indtil tredie Grad. Minimum af fuld aarlig Betaling er 300 Rdl., men Betalingen kan afgjøres een Gang for alle ved at indbetale $\frac{3}{4}$ af hvad en Livrente af samme Størrelse som Minimum af fuld aarlig Betaling koster i Livrenteanstalten af 1842.

SYGGEHJEMMET — L'HOSPICE D'INFIRMES

CWSfinck's Forlag.
Eneberetffiget.

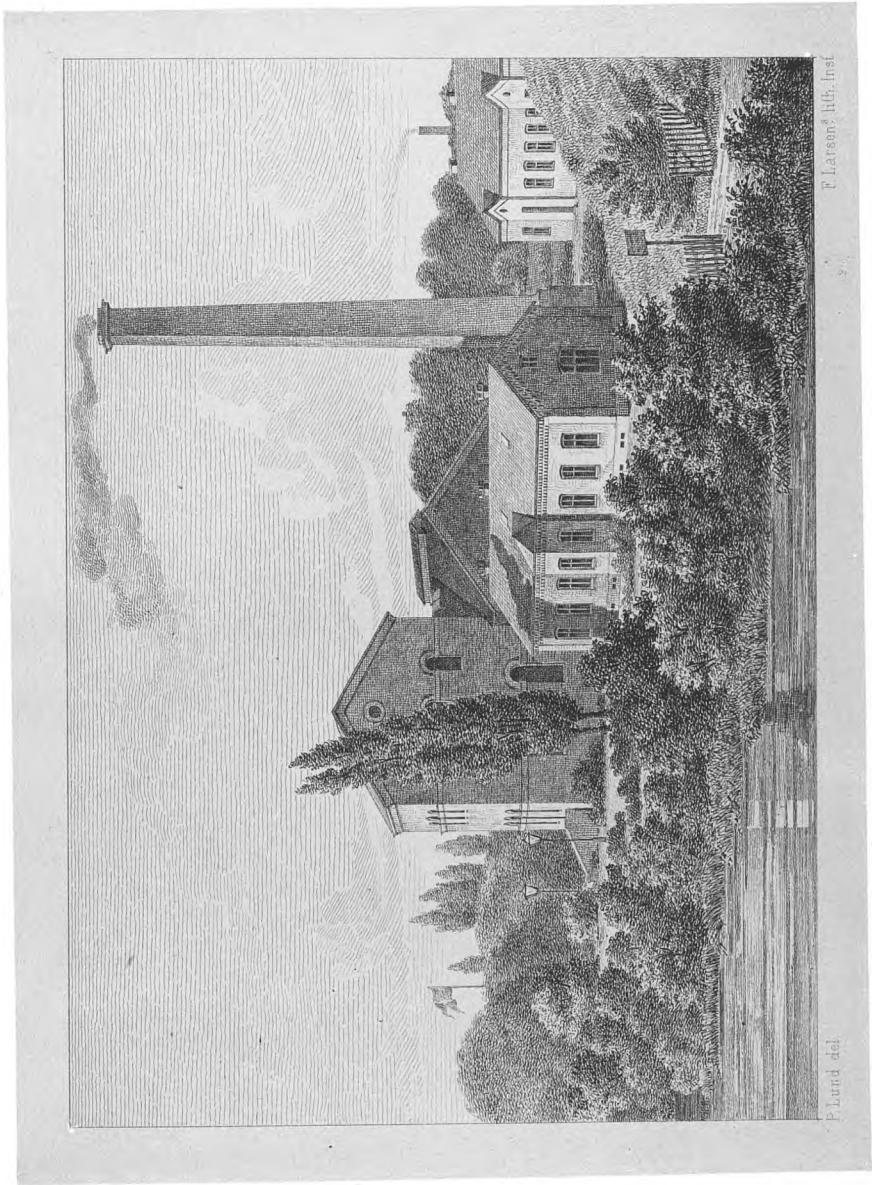
Vandværket.

I ældre Tid blev Kjøbenhavn væsenligt forsynet ved Hjælp af Brønde, men i Løbet af det 17de Aarhundrede blev der anlagt forskellige underjordiske Vandledninger. Springvandet førtes fra Embdrup Sø ved fem Hovedrender ind i Byen gennem Volden mellem Nørre- og Østerport, medens Pompevandet førtes fra Peblinge- og Sortedamsø ind i Staden. Af Forstæderne forsynedes Vesterbro fra St. Jørgensø, de to andre fra Peblinge- og Sortedamsø. Vandet var ufiltreret og derfor temmelig ureent, og i den senere Tid var det heller ikke tilstrækkeligt. Man var navnlig utilfreds med Pompevandet fra Peblingsøen, og der klagedes allerede i Midten af forrige Aarhundrede over, at Vandet var undertiden temmelig »tykt, rørt og overmaade muddrigt af Lugt og Smag« paa Grund af Plantevæxt, Fiskene, Rendernes Beskaffenhed samt Veir og Vind. Skjøndt det i stille Veir var temmelig klart og reent, havde det dog altid nogen mudderagtig Lugt og Smag, og naar det stod stille, lod det falde nogle »jordagtige Dele samt forskjellige smaa Dyr, som Vandluus, Vandlopper og Vandspindere«. Springvandet fra Embdrup Sø indeholdt derimod »mindre Materie og mindre Ureenlighed«.

Anlægget af det nye Vandværk begyndte i 1856, og det var i det Hele færdigt i Forsommeren 1858, men paa Grund af den herskende Vandmangel blev det først taget i Brug i 1859. Vandet faaes deels fra forskellige Søer og Beholdere, af hvilke Damhuusøen er den betydeligste, deels fra nogle artesiske Brønde, som ere borede i Damhuusøens Opland, og hvis Vand tilflyder denne Sø. Herfra føres det gennem en deels aaben, deels lukket Ledning til St. Jørgens Sø, hvor det klares ved Bundfældning, og hvorfra det atter ledes ind i Filtreerbassinerne mellem Søen og Farimagsvæien. Det siver her gennem et Gruuslag, som er 5 Fod tykt, og samler sig derefter i fuldkommen klar Tilstand i en stor underjordisk Brønd, som staaer i Forbindelse med Maskinbrønden ved Vandværkets Bygninger, der ligge ved Voldgraven paa det vestre Glaci. Fra den murede Brønd føres Vandet ved Pomper, der drives af kraftige Dampmaskiner, gennem en

Hovedledning ind i Byen. Forinden Ledningen gaaer over Voldgraven, har den afsat en Green til Reservoiret, som er anlagt i Søndermarken; dette modtager det Vand, som Maskinerne oppompe ud over, hvad der behøves, medens det tillige bidrager til at tilfredsstille Forbruget, naar Maskinerne ikke pompe tilstrækkeligt, eller endog om Natten besørger hele Forsyningen, naar Maskinerne ikke ere i Gang. Reservoiret ligger 100 Fod over daglig Vandstand, men man har villet levere Vandet under et Tryk af 140 Fod, og der er paa Grund heraf i et Taarn i Søndermarken opsat et Standrør, over hvis Top alt Vand maa gaae, inden det kan strømme ind i Bassinet. Om Dagen, medens Maskinerne ere i Gang, er derfor Trykket en halv Gang stærkere end om Natten, da Reservoiret alene forsyner Byen. Værket kan med sine 3 Maskiner levere 100,000 Tdr. Vand dagligt og kan ved Tilføielse af endnu en Maskine bringes til at levere 150,000 Tdr. dagligt.

(See bl. A. Trap, Statistisk-topographisk Beskrivelse af Danmark).

VANDVÆRKET—L'ÉTABLISSEMENT DES FONTAINES PUBLIQUES.

C. W. Stinck's Forlag
Eneberettryk.

Veterinair- og Landbohøiskolen.

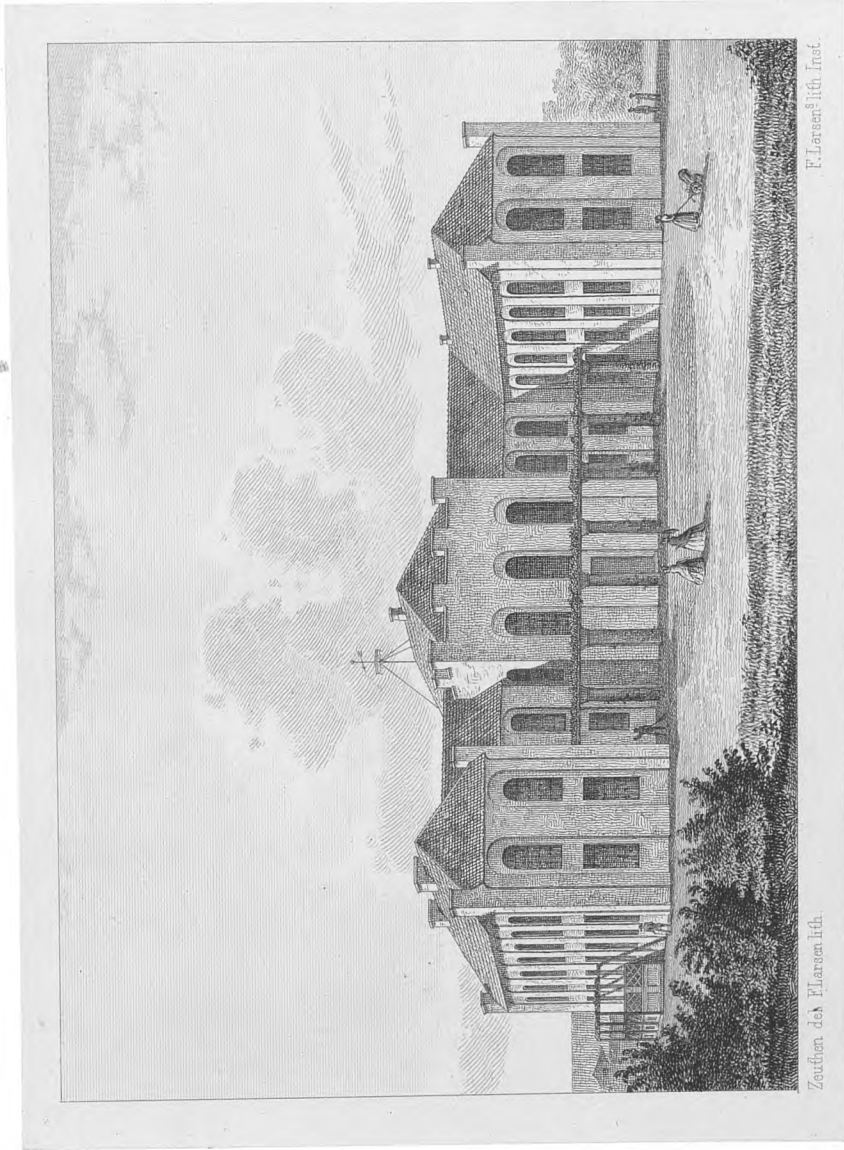
Da Kvægsygen rasede her i Landet i forrige Aarhundrede, besluttedes det at udsende danske Læger for at studere Veterinairvidenskaben, hvori der hidtil ikke var bleven meddeelt nogen Underviisning herhjemme. Blandt de Læger, som da gik til Udlandet, var P. C. Abildgaard, der i Aaret 1773 oprettede Veterinairskolen paa Christianshavn som en privat Stiftelse. 3 Aar efter overtoges den af Staten som et offentligt Institut til Dyrlægvidenskabens Fremme, og den har virket meget gavnlig i saa Henseende. Efterhaanden bleve Skolens Indretninger dog forældede, dens Bygninger forfaldt, og Hjælpe midlerne til Underviisning vare utilstrækkelige. Det blev derfor nødvendigt at omorganisere den, men da opstod den Tanke at sætte Underviisning i Agerdyrkningsvidenskaben, samt i Landmaaling, i Forbindelse med den og at oprette en fælles Høiskole for disse tre Videnskaber; til disse Læregjenstande er senere bleven knyttet Underviisning i Havedyrkning. Forslaget kom frem i 1854, og 2 Aar efter vare de fornødne Foranstaltninger truffene, saa at Opførelsen af Høiskolens Bygninger kunde paa-begyndes.

Bygningerne ere udførte efter Tegninger af Professor Bindsbøll, som dog ved sin Død blev forhindret i at føre Tilsyn med Udførelsen af dem. De ligge høit og frit omtrent en Fjerdingvei fra Kjøbenhavns Vesterport i Frederiksberg Sogn mellem Gamle Kongevei og Ladegaardsaaen.

Anstaltens Bygninger bestaae af en Hovedbygning og et større Antal Sidebygninger. I Hovedbygningen findes foruden en stor og smuk Vestibule en stor Læsesal, der rummer 2 à 300 Elever og kan benyttes til Festsal; 2 mindre Læsesale, hvoraf hver rummer omtrent 100 Elever; 1 Læsesal, der rummer omtrent 50 Elever; det chemiske Laboratorium, bestaaende af to store Sale, en til Præparationer og en til Analyser, og 5 à 6 mindre Værelser; Dissektionsstuen, en stor Sal med tilhørende mindre Arbeidsværelse for Prosektoren; det anatomiske og zoologiske Museum i 4 Sale og en Bibliotheksal.

Adskillige mindre Værelser til Hoiskolens physiske Samling, mineralogiske og geognostiske Samling, Produktsamling, Modellsamling, Uldsamling, Beslagsamling og Samling af Landmaalingsinstrumenter, saavel som Arbeidsværelser for Lærerne, findes endnu i Hovedbygningen. Den vestre Sidebygning indeholder et lille Ridehus, en Operations- og Obduktionsstue og 4 Sygestalde for Heste; desuden Apothek, Kontoir og Stald for Hoiskolens egne Heste. Den nordre Sidebygning indeholder en stor Sal til Museum for Agerdyrkningsredskaber, af hvilke der haves en smuk lille Samling, en Sal til Underviisningsraadets Forsamlinger, og flere mindre Værelser til Aftrædelse for Direktøren, til Archiv, til den chirurgiske Instrumentsamling og til Boliger for 2 Assistenten. I den søndre Sidebygning er Bolig for 2 af Hoiskolens Lærere, desuden et Aftrædelsesværelse og en Vagtstue. De 3 nævnte Sidebygninger i Forbindelse med Hovedbygningen inde- slutte en stor fiirkantet Gaard, hvis Midte er indrettet til Ridebane. Udenfor denne Fiirkant ligge endvidere følgende Bygninger: En stor og smuk Beslagsmedie; en Bygning, der er indrettet til Hundelazareth, med tilhørende Gaard; en Ladebygning, som ogsaa indeholder Boliger for 2 Assistenten og nogle mindre Rum; et Væxthus, deelt i et Koldthuis og et Drivhuus, til Hjæp for den botaniske Underviisning; en fra de øvrige Bygninger langt bortfjernet Stald for snivede Heste og andre med særdeles smitsomme Sygdomme behæftede Dyr og endelig et Portnerhuus. Bag den vestre Sidebygning er indrettet Kobler for syge Heste med tilhørende Paddocks, og i Nærheden af Staldene murede Gjødningegruber.

(See den Kgl. Veterinair- og Landbohøiskole ved Kjøbenhavn af Dr. E. Fenger i Nordisk Universitets-Tidsskrift).

LANDBOHÖISKOLEN. - L'ECOLE D'AGRICULTURE.

C.W. Sjöbeck's Forlag.
Eneberättiget.

362

1/1 ingin lesk

D.B.J